

2022

MINISTERSTWO
AKTYWÓW
PAŃSTWOWYCH

WARSZAWA

PROGRAM dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce

Program obejmuje okres do 2030 r. i prezentuje kierunki transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce wraz z celami i działaniami niezbędnymi dla ich osiągnięcia.

Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 23 stycznia 2018 r. uwzględnia korekty przyjęte przez Radę Ministrów 30 września 2019 r., 11 stycznia 2022 r. oraz 27 października 2022 r.

Spis treści

Wprowadzenie.....	3
1. Wielkość i struktura zasobów węgla kamiennego w Polsce.....	5
1.1. Diagnoza uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych rynków węglowych	7
1.1.1. Znaczenie węgla na świecie i w Europie w latach 2007 – 2019.....	7
1.1.2. Znaczenie węgla w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego kraju.....	12
1.1.3. Wpływ płatności publicznoprawnych górnictwa węgla kamiennego na finanse państwa 2007 – 2020 ...	17
1.1.4. Sytuacja podaży – popytu na krajowym rynku węgla 2007 - 2020	19
1.1.5. Sytuacja cenowa na krajowym rynku węgla	23
1.2. Struktura organizacyjno - własnościowa sektora górnictwa węgla kamiennego na 31.12.2020 r.....	28
1.3. Wsparcie działań w sektorze ze środków budżetu państwa w latach 2007 – 2020	30
1.4. Wypadkowość i nakłady na bezpieczeństwo pracy w górnictwie węgla kamiennego	32
1.5. Aktualna sytuacja w sektorze i na rynku wydobycia węgla kamiennego - zmiany strukturalne.....	33
1.6. Sytuacja głównych podmiotów wydobywczych w Polsce	36
2. Prognozy zapotrzebowania na węgiel kamienny.....	38
2.1 Prognozy światowe.....	38
2.2 Prognozy zapotrzebowania krajowego rynku na węgiel kamienny w latach 2016 – 2040	40
3. Zawarcie Umowy społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego	45
4. Analiza strategiczna sektora górnictwa węgla kamiennego	46
4.1. Czynniki wewnętrzne – mocne i słabe strony	46
4.2. Szanse i zagrożenia dla górnictwa węgla kamiennego	47
5. Cele Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego	49
5.1. Cel główny.....	49
5.1.1. Wskaźniki celu głównego.....	50
5.2. Cele szczegółowe.....	50
6. Monitorowanie i ewaluacja Programu.....	88
7. Podstawy prawne i źródła finansowania najważniejszych zadań w 2022 r. i latach kolejnych.....	89
8. Opracowanie przepisów prawnych w zakresie funkcjonowaniu sektora górnictwa węgla kamiennego	90
9. Umieszczenie programu wśród innych dokumentów strategicznych	91

Wprowadzenie

Polityka klimatyczna Unii Europejskiej zdominowana jest przez proces dekarbonizacji, w ramach którego wprowadzone zostały dyrektywy, strategie i rozporządzenia mające na celu całkowitą dekarbonizację do 2050 r. Z najważniejszych dokumentów, przyjętych w ostatnich latach, należy wspomnieć o reformie systemu ETS z 2018 r. zmniejszającej liczbę uprawnień do emisji dwutlenku węgla, ogłoszenie Strategii Europejski Zielony Ład w 2019 r. mającej na celu określenie ram dla osiągnięcia neutralności klimatycznej w połowie obecnego stulecia, a także ogłoszony w 2021 r. Pakiet *Fit for 55*, którego celem jest przegląd i zmiana obecnego prawodawstwa unijnego, pozwalające na osiągnięcie podwyższonego celu redukcji emisji CO₂ do 2030 r. do poziomu 55% w stosunku do roku 1990. Zmiany uwarunkowań unijnych w zakresie zaostrzania polityki klimatyczno-energetycznej spowodowały wzrost cen uprawnień do emisji dwutlenku węgla i zaostrzenia norm dla substancji będących produktem spalania paliw kopalnych, w konsekwencji powodując zmniejszenie wykorzystania węgla w energetyce, ciepłownictwie i przemyśle.

W 2020 r. 38% unijnej produkcji energii elektrycznej pochodziło z odnawialnych źródeł energii, podczas gdy udział produkcji z paliw kopalnych spadł do 37%.

Górnictwo węgla kamiennego w Polsce ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego kraju. Węgiel kamienny jest podstawowym nośnikiem energii, zapewniającym Polsce, wraz z węglem brunatnym, bardzo wysoki stopień niezależności energetycznej, rozumianej jako niezależność od importu paliw. Największa ilość zużywanej energii pierwotnej pochodzi z węgla kamiennego (w 2019 r. ponad 37%). Polityka dekarbonizacji, rozwój odnawialnych źródeł energii i rosnące ceny uprawnień do emisji CO₂ powodują jednak, że udział węgla kamiennego w bilansie zużycia energii pierwotnej ulega stopniowemu obniżaniu. Zużycie węgla kamiennego ogółem w Polsce w 2019 r. wyniosło 68,3 mln ton i było o 18,9% niższe niż w 2007 r. i o 16,7% niż w 2010 r.

Skutki pandemii COVID-19 nie ominęły także Polski. W 2020 r. elektrownie wyprodukowały z węgla kamiennego 71 546 GWh energii elektrycznej (o 8,5% mniej niż rok wcześniej), a w strukturze produkcji energii elektrycznej ogółem w Polsce według nośników, energia elektryczna z węgla stanowiła 47%. Jednocześnie produkcja energii elektrycznej z węgla kamiennego w 2020 r. była o ponad 23% niższa niż w 2007 r. a udział procentowy w strukturze produkcji elektrycznej ogółem uległ obniżeniu o 11,4%.

Zmiany w europejskiej polityce klimatyczno-energetycznej, w tym wzrost cen uprawnień do emisji dwutlenku węgla, skutkujące niekorzystnymi perspektywami funkcjonowania branży oraz trudna sytuacja w sektorze górnictwa kamiennego w 2020 r., były przesłanką do powołania przez rząd Zespołu ds. Transformacji Górnictwa i Energetyki. W dniu 25 września 2020 r. przedstawiciele rządu i związków zawodowych podpisali porozumienie dotyczące tempa transformacji górnictwa węgla kamiennego. Zawarta w dniu 28 maja 2021 r. „Umowa społeczna dotycząca transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego” określa m.in. mechanizm likwidacji sektora węgla kamiennego, finansowania transformacji, system czasowego wsparcia dla spółek produkcyjnych czy też pakiet świadczeń socjalnych dla pracowników likwidowanych jednostek. Przyjęte w Umowie rozwiązania wymagają zgody Komisji Europejskiej („KE”) na ich wdrożenie. Transformacja tak istotnego dla polskiej gospodarki sektora będzie stanowiła duże wyzwanie i wymagała współpracy wielu interesariuszy.

Gwałtowne zmiany w otoczeniu górnictwa w połączeniu z trudną sytuacją przedsiębiorstw węglowych powodują, iż Program dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce w dotychczasowym kształcie nie może być realizowany, wymaga przeprowadzenia przeglądu i wprowadzenia zasadniczych zmian oraz strukturalnej zmiany poprzez rezygnację z rozwojowego kierunku na likwidacyjny. Należy jasno zredefiniować zarówno cel główny programu jak i cele szczegółowe przy uwzględnieniu Polityki Energetycznej Polski do 2040 r., nakreślić nowe obszary działań, aby zaadresować problemy sektora jak również odnieść się do zapisów Umowy społecznej i wynikającego z niej nowego systemu wsparcia dla spółek produkcyjnych, który ma przeprowadzić sektor przez proces stopniowej likwidacji i łagodzić jego skutki zarówno dla branży, jak i jej otoczenia, będąc alternatywą dla niekontrolowanej upadłości.

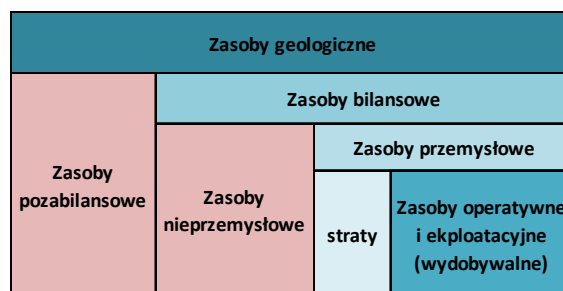
1. Wielkość i struktura zasobów węgla kamiennego w Polsce

Złóża węgla kamiennego w Polsce występują w trzech zagłębiach. Wydobycie węgla kamiennego prowadzone jest obecnie w dwóch z nich: Górnośląskim Zagłębiu Węglowym (GZW) i Lubelskim Zagłębiu Węglowym (LZW). Na terenie trzeciego (Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego – DZW) eksploatację zakończono w 2000 r.

Rys. 1a. Obszary występowania węgla kamiennego w Polsce

Rys. 1b. Zależności poszczególnych kategorii klasyfikujących zasoby węgla kamiennego w Polsce

Z zasobów bilansowych, na podstawie kryteriów ekonomicznych, obecnych możliwości technologicznej eksploatacji oraz innych wskaźników modyfikujących, wydziela się zasoby przemysłowe (przeznaczone do wydobycia) i nieprzemysłowe. Dla zasobów przemysłowych opracowuje się harmonogramy wydobycia, współczynniki wykorzystania złoża oraz oblicza straty. Oszacowana ilość węgla możliwa do wydobycia ze ścian określana jest pojęciem zasobów operacyjnych. Kategoria zasobów operacyjnych określana jest dla potrzeb planowania operacyjnego przedsiębiorstw górniczych oraz w badaniach statystycznych statystyki publicznej.

Tab. 1a. Stan zasobów węgla kamiennego ogółem w złożach zagospodarowanych [mln ton]

Stan na dzień:	Zasoby bilansowe	Zasoby przemysłowe	Zasoby operatywne
31.12.2010	16 852	4 093	2 871
31.12.2011	17 606	4 178	3 597
31.12.2012	19 131	4 131	3 612
31.12.2013	19 485	3 828	3 450
31.12.2014	19 806	3 730	3 390
31.12.2015	21 107	3 561	3 294
31.12.2016	22 221	2 976	3 183
31.12.2017	22 497	2 832	3 022
31.12.2018	22 308	2 913	3 343
31.12.2019	27 234	4 161	3 583
31.12.2020	28 409	4 389	3 599

Źródło: Agencja Rozwoju Przemysłu S.A. (zasoby operatywne)

W przypadku 55 złóż eksploatacji zaniechano. **Wielkość bilansowych zasobów węgla w złożach niezagospodarowanych** na 31.12.2020 r. wynosiła 30,6 mld ton, w tym w GZW – 20,1 mld ton, a w LZW – 10,3 mld ton.

Zasoby bilansowe wszystkich krajowych złóż węgla kamiennego według stanu na 31.12.2020 r. wynosiły 64,4 mld ton. **Zasoby złóż zagospodarowanych** stanowiły 44,1 % zasobów bilansowych i wynosiły 28,4 mld ton.

Zasoby przemysłowe w złożach zagospodarowanych, które ewidencjonowane są głównie w złożach zakładów czynnych, wynosiły 4,39 mld ton. W krajowym bilansie kopalni na koniec 2020 r. znajdowało się 163 złóż udokumentowanych w tym 49 zagospodarowanych oraz 59 niezagospodarowanych. Ponadto w

Tab. 1b. Stan zasobów węgla kamiennego w złożach kopalń na czas obowiązywania koncesji [mln ton]

Stan na dzień:	Zasoby bilansowe	Zasoby przemysłowe	Zasoby operatywne
31.12.2010	11 505	3 752	2 134
31.12.2011	11 573	3 686	2 134
31.12.2012	13 187	3 681	2 105
31.12.2013	13 862	3 305	1 867
31.12.2014	14 872	3 230	1 813
31.12.2015	16 003	3 084	1 725
31.12.2016	17 804	2 785	1 560
31.12.2017	18 507	2 785	1 561
31.12.2018	23 454	3 284	1 818
31.12.2019	27 475	4 416	2 431
31.12.2020	26 613	4 559	2 536

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Tab. 1b. Stan zasobów operatywnych węgla kamiennego w złożach kopalń na czas obowiązywania koncesji – stan na 31.12.2020 r. [mln ton]

Typ węgla	Zasoby operatywne			
	Ogółem		Na poziomach czynnych i w budowie	
	[mln t]	[%]	[mln t]	[%]
31-33	1 449	57	971	57
34	608	24	420	25
35	453	18	287	17
36-38	26	1	22	1
Razem	2 536	100	1 701	100

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

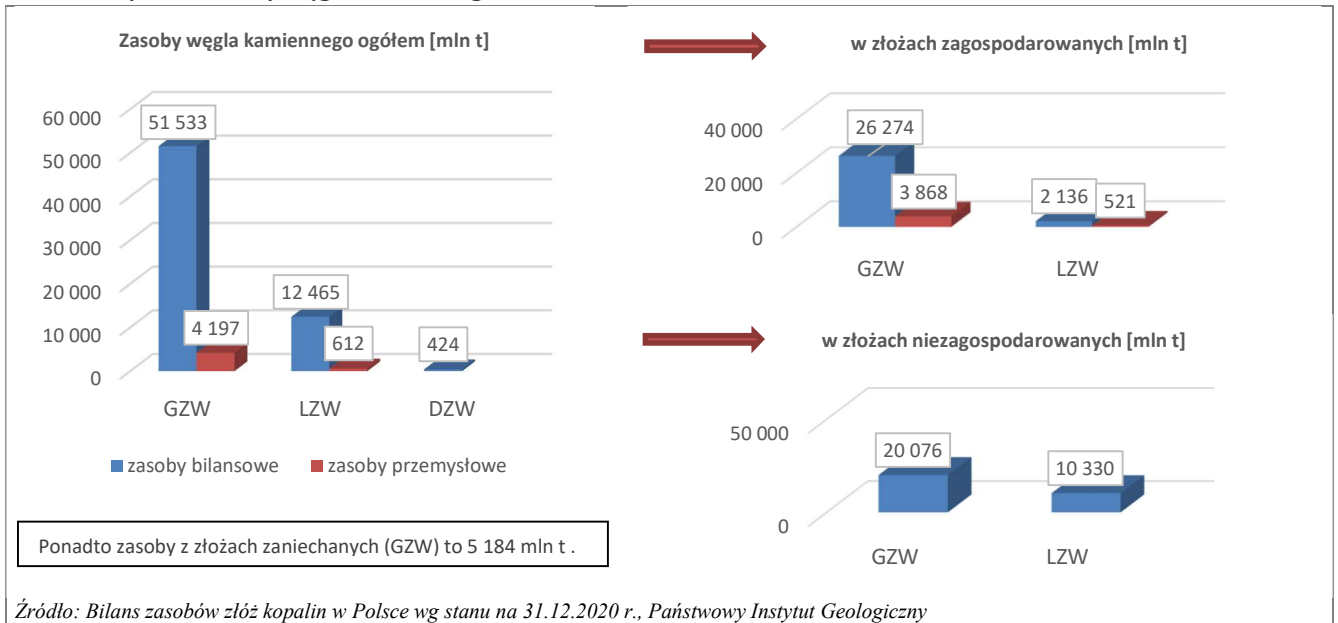
Istotne znaczenie z punktu widzenia zapotrzebowania rynku mają poszczególne typy węgla. Wśród zasobów operatywnych analizowanych w całym złożu, dominuje węgiel energetyczny typów 31 – 33. Stanowi on ponad 57% zasobów ogółem oraz 57% zasobów udostępnionych. Pozostała część bazy zasobów operatywnych to węgiel koksowy, z przewagą typu 34, wykorzystywanego do produkcji koksu przemysłowo-opałowego oraz jako składnik mieszanki koksowej. Węgiel koksowy najwyższej jakości, czyli ortokoksowy (typ 35), stosowany do produkcji wysokiej jakości koksu w procesie wielkopiecowym, stanowi 18% całkowitych zasobów operatywnych. Pozostałe typy węgla (36-38) mają znaczenie marginalne, gdyż stanowią jedynie 1% zasobów udostępnionych.

Górnictwo węgla kamiennego w Polsce będzie miało w dalszym ciągu szczególne znaczenie w kształtowaniu potencjału wytwórczego elektroenergetyki. Zarówno istniejące, jak i perspektywiczne możliwości pozyskiwania energii pierwotnej z krajowych źródeł, praktycznie wykluczają radykalne zmiany w strukturze udziału nośników tejże energii w trakcie obowiązywania Programu.

Jednym z celów strategicznych Polityki Energetycznej Państwa do roku 2040 jest optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych. Zgodnie z założeniami PEP 2040 popyt na węgiel kamienny będzie pokrywany zasobami własnymi, a relacja import–eksport będzie miała charakter uzupełniający. Należy jednak podkreślić, że rola węgla kamiennego będzie stopniowo ograniczana. Związane to będzie z transformacją w kierunku niskoemisyjnej gospodarki. Jednocześnie PEP 2040 wskazuje, że z uwagi na konieczność zapewnienia dostaw surowca niezbędne jest m.in. podjęcie działań w kierunku ochrony udokumentowanych złóż kopalni oraz racjonalna gospodarka eksploatowanych złóż.

Dostęp do własnych zasobów węgla daje bezpieczeństwo energetyczne oraz pozwala zmniejszyć wystąpienie negatywnych skutków niepewności gospodarczej na rynkach. W większości państw UE obserwuje się wzrost wskaźnika zależności od importu nośników energii. W Polsce, dzięki posiadaniu i eksploatacji złóż węgla, poziom bezpieczeństwa energetycznego, oceniany przez pryzmat wskaźnika uzależnienia od importu, oscyluje obecnie na poziomie 46,8%, wobec 60,7% dla wszystkich krajów UE.

Rys. 1c Zasoby węgla kamiennego w Polsce – stan na 31.12.2020 r.

Analiza i diagnoza stanu polskiego górnictwa węgla kamiennego

1.1. Diagnoza uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych rynków węglowych

1.1.1. Znaczenie węgla na świecie i w Europie w latach 2007 – 2019

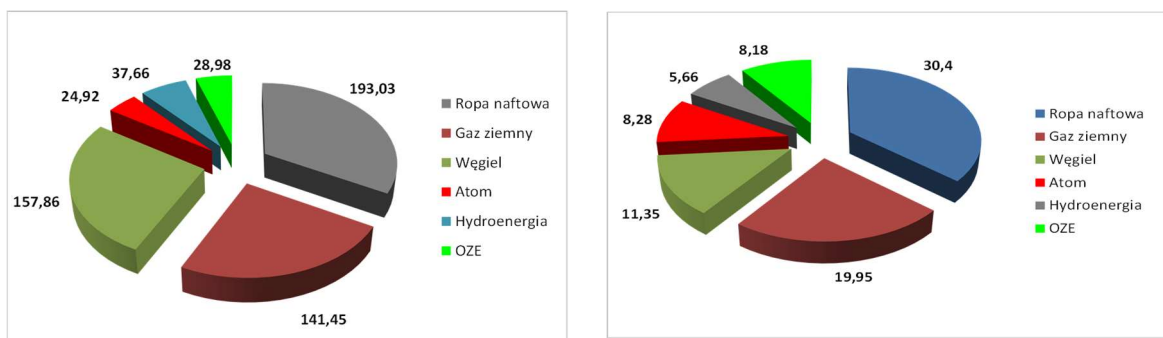
W okresie ostatniej dekady węgiel pozostawał istotnym źródłem energii pierwotnej na świecie, zajmując drugie miejsce po ropie naftowej. Jednak na przestrzeni ostatnich lat obserwowany był spadek udziału węgla w globalnym zużyciu energii pierwotnej i w 2019 r. udział ten spadł do najniższego poziomu od 2005 r., tj. do 27%. Węgiel pozostaje dominującym paliwem w rejonie Azji-Pacyfiku, niemniej jego udział w tej części świata, również maleje. W 2019 r. jego udział w bilansie energii pierwotnej obniżył się nieznacznie w porównaniu do 2016 roku, z 50% do 45,4%. Z kolei w Europie

w 2019 roku, udział węgla w produkcji energii pierwotnej w ujęciu rok do roku obniżył się o 1,7% i wyniósł 13,5%, podczas gdy w Euroazji zwiększył się nieznacznie o 0,6%, przy rosnącym udziale gazu ziemnego i ropy naftowej. w całkowitym mieszkaniu energetycznym.

Rys. 1.1.1a. Zużycie energii pierwotnej w 2019 r. wg nośników [mln ton paliwa umownego - toe]

Świat

Europa

Źródło: BP Statistical Review of World Energy 2020

Europejski rynek węgla poddany był trendom spadkowym od 2012 r. W latach 2012-2018 produkcja z węgla zmniejszyła się o 30 %. Niskie hurtowe ceny energii elektrycznej, utrata udziału tej energii pochodzącej z paliw kopalnych w rynku na rzecz energii odnawialnej i gazu ziemnego oraz presja ze strony regulacji środowiskowych, były głównymi przyczynami pogarszającej się sytuacji.

W 2019 r. Unia Europejska odnotowała największy w historii spadek wydobywania węgla, który w stosunku do roku 1990 wyniósł aż 77 %. Produkcja węgla w 2019 roku w UE wyniosła 67,2 mln ton i w stosunku do roku 2018 zmniejszyła się o 8,5 mln ton, tj. 11,1 %

Jednocześnie zapotrzebowanie na węgiel energetyczny obniżyło się, ponieważ mniej węgla wykorzystywano do produkcji energii, co było z kolei bezpośrednim skutkiem rosnących cen uprawnień w ramach EU ETS. Z tego samego powodu produkcja węgla brunatnego spadła o 16,2%, ze względu na wyłączenie elektrowni z eksploatacji przez operatorów.

Spadek zapotrzebowania na węgiel energetyczny i brunatny jest konsekwencją realizowanej polityki klimatyczno-energetycznej UE.

Zmiany uwarunkowań unijnych w zakresie zaostrzania polityki klimatyczno-energetycznej w tym jej długoterminowej wizji dążenia do neutralności klimatycznej UE do 2050 r, spowodowały wzrost cen uprawnień do emisji dwutlenku węgla i zaostrzenia norm dla substancji będących produktem spalania paliw kopalnych, w konsekwencji powodując zmniejszenie wykorzystania węgla w energetyce, ciepłownictwie i przemyśle.

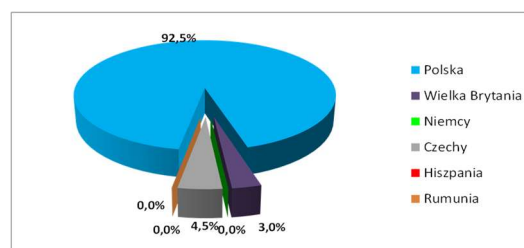
Z najważniejszych dokumentów, przyjętych w ostatnich latach, należy wspomnieć o reformie systemu ETS z 2018 r. zmniejszającej liczbę uprawnień do emisji dwutlenku węgla, ogłoszenie Strategii Europejski Zielony Ład w 2019 r. mającej na celu określenie ram dla osiągnięcia neutralności klimatycznej w połowie obecnego stulecia, a także ogłoszony w 2021 r. Pakiet Fit for 55, którego celem jest przegląd i zmiana obecnego prawodawstwa unijnego pozwalające na osiągnięcie podwyższonego celu redukcji emisji CO₂ do 2030 r. do poziomu 55% w stosunku do roku 1990.

Wśród krajów UE będących producentami węgla kamiennego najwyższy spadek odnotowały, Czechy i Polska. Produkcja w ww. krajach w 2019 roku obniżyła się odpowiednio o 1,1 mln ton oraz 1,8 mln ton. Natomiast Hiszpania oraz Niemcy zatrzymały produkcję węgla w 2019 roku, podczas gdy wiele krajów ogłosiło plany wycofania z górnictwa węglowego, w związku z czym, oczekuje się, że ta tendencja spadkowa będzie się utrzymywać i przyspieszać.

Rys. 1.1.1b. Produkcja węgla kamiennego w UE i jej struktura wg krajów w latach 2010 – 2019

[mln ton]

[%]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	77	76	79	76	73	72	70	66	63	62
Wielka Brytania	18	18	17	13	12	9	4	3	3	2
Niemcy	14	13	11	8	8	7	4	4	3	0
Czechy	12	11	11	9	9	8	7	6	5	3
Hiszpania	9	7	6	4	4	3	2	3	3	0
Rumunia	4	4	4	4	0	1	0	0	0	0
UE	134	129	128	114	106	100	87	81	76	67

Źródło: Euracoal Market Reports.

Unia Europejska przez wiele lat pozostawała największym importerem węgla energetycznego na świecie i dopiero w 2012 r. wyprzedziły ją Chiny. W 2019 r. import węgla kamiennego do Unii Europejskiej obniżył się ze 167 mln ton w roku 2018 osiągając historyczne minimum tj. 134 mln ton.

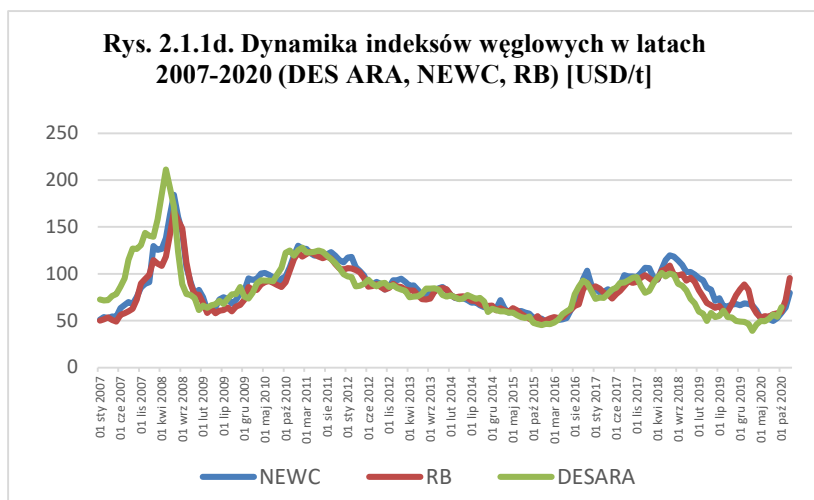
Do głównych importerów węgla kamiennego w Unii Europejskiej w 2019 r. należały Niemcy (40,3 mln ton - spadek o 9,4% r/r). Znaczącą rolę, w tym zakresie, odegrały również: Włochy (10,8 mln ton – spadek o 23,4% r/r), Holandia (10,3 mln ton – spadek o 20,8% r/r), Wielka Brytania (6,8 mln ton – spadek o 32,7% r/r). Największy, niemal 50-procentowy, spadek importu węgla zanotowała Hiszpania (8,5 mln ton).

Głównym dostawcą węgla na rynek Unii Europejskiej była w 2019 r. była Kolumbia, Rosja oraz USA. Zmniejszył się natomiast o około 25 % import z RPA.

W analizowanych latach węgiel w krajach UE zajmował 3 pozycję z 14,6 % udziałem (z czego 6,8% stanowił węgiel kamienny) w europejskim miksie energetycznym, po odnawialnych źródłach i biopaliwach OZE (32,8%) energii jądrowej (28,4%) i gazie ziemnym (11,7%). Należy podkreślić, że struktura nośników energetycznych w poszczególnych państwach UE została ukształtowana historycznie w oparciu o dostępne zasoby naturalne.

Rynek węgla energetycznego

W latach 2007 – 2020 na światowych i europejskich rynkach węglowych obserwowano bardzo dynamiczne wahania cen wskutek zróżnicowanych czynników, głównie podażowo-popytowych. Wahania te związane były przede wszystkim: ze zmianami na chińskim rynku węgla energetycznego (które pozostają kluczowym ryzykiem dla perspektyw cen węgla energetycznego, ze względu na samą wielkość chińskiego rynku oraz ciągłą niepewność co do polityki importowej); sytuacją w największych portach węglowych w Australii (Newcastle - NEWC) oraz RPA (Richards Bay - RB); z kryzysem gospodarczym i spadkowej tendencji indeksów aktywności gospodarczej PMI. W przypadku rynku europejskiego na przebieg zmienności cen węgla mają takie czynniki jak: zapasy węgla w portach ARA (Amsterdam-Rotterdam-Antwerpia); europejski kompleks energetyczny oraz fizyczny rynek węgla (zarówno ceny

Źródło: Global Coal

węgla, jak również jego import na rynki europejskie w dużym stopniu będzie uzależniony od cen gazu ziemnego i wysokich uprawnień do emisji CO₂) oraz czynnik walutowy.

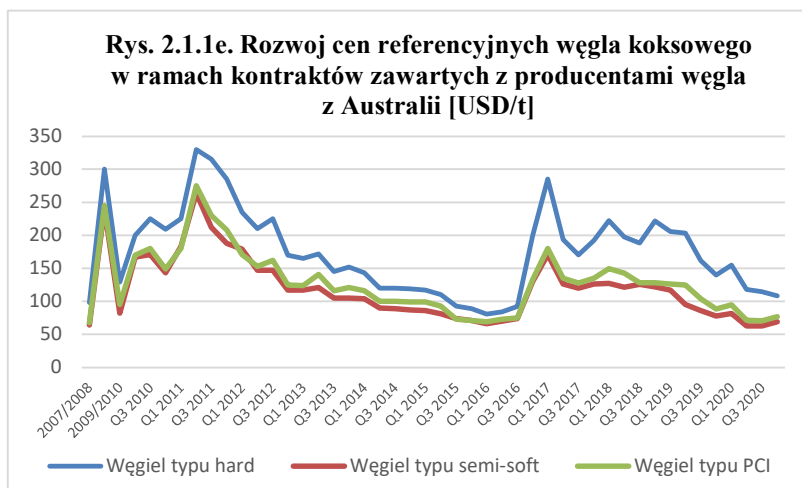
W 2020 r. wybuch pandemii COVID-19 okazał się wstrząsem dla światowej gospodarki. W wyniku spowolnienia aktywności przemysłowej nastąpił spadek zużycia energii, co odbiło się w negatywny sposób na światowym rynku węgla. Od stycznia do maja 2020 r. na rynku europejskim następował systematyczny spadek cen węgla. W styczniu 2020 r. średni miesięczny indeks na bazie DES ARA sięgał 49,62 USD/t, natomiast w maju wyniósł on zaledwie 39,22 USD/t. Od czerwca do końca roku obserwowano systematyczne wzrosty cen węgla (do poziomu przekraczającego 60 USD/t w grudniu). Rosnące zużycie węgla w energetyce Chin w II półroczu 2020 r. pozwoliło zrównoważyć spadki w innych rejonach świata. Pomimo dotkliwych skutków pandemii COVID-19, w skali całego 2020 r., globalne zużycie węgla utrzymało się na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego. Jedną z głównych sił napędowych światowego popytu na węgiel były państwa rejonu Azji Południowo-Wschodniej. W rejonie Atlantyku spadek zużycia w państwach Europy Zachodniej był częściowo równoważony przez rosnący popyt w basenie Morza Śródziemnego. Skutki pandemii COVID-19 pogłębiły obserwowaną od kilku lat tendencję spadkową w zużyciu węgla w unijnej energetyce. W państwach Europy Zachodniej trwał proces dekarbonizacji. Energetykę opartą na węglu wygaszono całkowicie w Austrii oraz Szwecji. W 2020 r. 38% unijnej produkcji energii elektrycznej pochodziło ze źródeł odnawialnych, podczas gdy udział produkcji z paliw kopalnych spadł do 37%. Łącznie w Niemczech, Hiszpanii, Francji i Wielkiej Brytanii średni poziom mocy wytworzonych na bazie węgla obniżył się z 7,9 GW w 2019 r. do 5,3 GW w 2020 r.

Rynek węgla koksowego

Dynamika zmian zachodzących na rynku węgla koksowego była podobna, jak w przypadku węgla energetycznego. W ciągu ostatnich kilkunastu lat decydujący wpływ na światowy rynek węgla koksowego miała sytuacja podaży-popytu w Chinach. Rosnąca produkcja chińskiej stali i zwiększone zapotrzebowanie na surowce hutnicze na rynku wewnętrznym wpłynęły na wzrost cen koksu i ograniczenie jego eksportu.

Po trudnym 2019 r., kiedy sektor stalowy w Europie odnotowywał pogarszające się wyniki finansowe i zmagał się ze złożonymi problemami geopolitycznymi, gospodarczymi i środowiskowymi, rok 2020 nie przyniósł spodziewanej poprawy.

Aktywność gospodarczą i poziom produkcji w sektorze stalowym determinowały ograniczenia związane z przeciwdziałaniem pandemii. Blokady związane z Covid-19 spowodowały poważne ograniczenia w produkcji stali na całym świecie, chociaż nierównomiernie i nie w tym samym czasie. Regionami najbardziej dotkniętymi zamknięciami wielkich pieców była Europa i Ameryka Północna, gdzie uruchomienie zatrzymanych mocy produkcyjnych stali było wolniejsze niż w pozostałej części świata. Hutnictwo, zarówno w Europie jak i w pozostałych regionach świata zaliczane jest do tzw.

Źródło: Węglokoks S.A.

„działalności podstawowej” czy też „działalności wrażliwej” i było wyłączone z ogólnokrajowych blokad. Tym niemniej na jego działalność miały wpływ ogólne ograniczenia i zakłócenia w całych łańcuchach dostaw. Ograniczenia produkcji w przemyśle stalowym dotyczą zatrzymania pracy wielkich pieców, natomiast produkcja w koksowniach, z powodów techniczno-technologicznych nie może być wstrzymana, a jedynie zredukowana w ograniczonym zakresie. Powoduje to, iż zakupy węgla metalurgicznego (koksowego) są kontynuowane przez kontrahentów, choć w ograniczonym zakresie. Koksownie rynkowe (niepowiązane z hutami) są w większym stopniu narażone na ograniczenia zamówień - koncerny hutnicze w pierwszej kolejności ograniczają zakupy koksu z zewnątrz chroniąc produkcję własnych koksowni.

Wydobywające się w szybkim tempie z kryzysu Chin umocniły swoją pozycję najważniejszego gracza na rynku węgla koksowego. Coraz bardziej istotnym problemem było dalsze zaostrzenie procedur celnych w chińskich portach. Pomimo dużo korzystniejszych cen węgla z importu, stalownie w Chinach wykazywały coraz większą ostrożność w nabywaniu węgla z Australii. Brak przyznanych limitów coraz bardziej ograniczał zakupy węgla typu premium z importu, pomimo iż węgiel w dostawach

m.in.

z Australii był o wiele tańszy od węgla krajowej produkcji. Przez znaczną część września obserwowano systematyczny wzrost wycen dla węgla koksowego Premium Low Vol (PLV). Do wzrostu cen przyczyniły się: (i) zwiększone zainteresowanie zakupami i zawierane nowe transakcje, (ii) nadzieje na pomyślne rozwiązania w kwestii odpraw celnych w chińskich portach, (iii) ożywienie w gospodarce Indii oraz (iv) systematyczny wzrost cen koksu. Oficjalny zakaz importu węgla z Australii skierowany do chińskich stalowni pod koniec października wywołał gwałtowny wzrost cen węgla spoza Australii, przede wszystkim z USA oraz Kanady. Na początku listopada cena węgla PLV na bazie CFR porty Chin wynosiła 137 USD/t, a pod koniec miesiąca jej poziom dochodził do 175 USD/t. Wzrosło także zainteresowanie wśród odbiorców chińskich dostawami węgla z innych źródeł, m.in. z Rosji, Mongolii oraz Mozambiku. Wzrost popytu w Chinach stymulowany był przez wzrastające ceny węgla krajowego oraz koksu. Pod koniec grudnia nabywcy węgla w Chinach w większości wycofali się z rynku po tym, jak ceny na bazie CFR porty Chin wzrosły do poziomu przekraczającego 200 USD/t – najwyższego w 2020 r. W ciągu ostatnich miesięcy 2020 r. systematyczny wzrost cen obserwowano także w segmencie węgla PCI oraz semi-soft.

Do czynników, które miały na to wpływ można zaliczyć: (i) trudne warunki logistyczne w Rosji, (ii) ograniczoną dostępność węgla z Australii, przeznaczanych głównie na dostawy w ramach kontraktów długoterminowych, a także (iii) zwyżkujące ceny węgla energetycznych o wysokiej wartości opałowej.

Rynek węgla koksowego charakteryzuje się dużą wrażliwością na zmiany otoczenia gospodarczego oraz cykle koniunkturalne w branży stalowej, będącej głównym użytkownikiem koksu - a więc i węgla koksowego. Węgiel koksowy należy do surowców strategicznych dla Unii Europejskiej (są to surowce, które są najważniejsze pod względem gospodarczym i których dostawy obciążone są dużym ryzykiem ze względu na koncentrację ich światowej produkcji). Dostęp do węgla koksowego jest silnie skoncentrowany, gdyż sama Australia odpowiada za 24% jego globalnej produkcji, a w Unii Europejskiej to Jastrzębska Spółka Węglowa jest największym jego producentem - zaspokajając prawie 20% rocznego zapotrzebowania europejskiego hutnictwa. W przyszłości do tego rynku planuje dołączyć także LWB Bogdanka S.A., która, w swojej nowej strategii, zakłada rozpoczęcie produkcji węgla koksowego typu 34 i 35. W krajach UE, poza Polską, złoża węgla koksowego są już na wyczerpaniu. Dlatego Wspólnota musi importować większość potrzebnego jej surowca z krajów trzecich. Unijne huty stali zużywają rocznie 37 mln ton koksu, do którego

wyprodukowania potrzeba 53 mln ton węgla koksowego. Jedynie 17 mln ton pochodzi z krajów UE, w tym aż 11,6 mln ton z Polski, pozostałą potrzebną część tego surowca sprowadza się z: Australii, USA, Kanady i Mozambiku. Koks i węgiel koksowy na obecnym etapie technologicznym są nie do zastąpienia w produkcji stali, która z kolei jest kluczowym elementem łańcucha dostaw dla energetyki wiatrowej, przemysłu kolejowego, motoryzacyjnego czy lotniczego. Produkty uboczne wytwarzania koksu również mają zastosowanie przy produkcji m.in. baterii (np. do samochodów elektrycznych). Znaczenie węgla koksującego dla europejskiego hutnictwa znalazło potwierdzenie w decyzji Komisji Europejskiej o ponownym wpisaniu węgla koksowego na listę surowców krytycznych UE (*Critical Raw Materials for the EU*). Rewizja listy surowców krytycznych UE z września 2020 r. potwierdziła znaczenie węgla koksowego dla rozwoju europejskiej gospodarki. Lista surowców krytycznych obejmuje surowce, które są najważniejsze pod względem gospodarczym i których dostawy obciążone są dużym ryzykiem ze względu na koncentrację ich światowej produkcji.

1.1.2. Znaczenie węgla w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego kraju

Węgiel kamienny jest podstawowym nośnikiem energii, zapewniającym Polsce, wraz z węglem brunatnym, bardzo wysoki stopień (rzędu 70 – 80%) niezależności energetycznej, rozumianej jako niezależność od importu paliw. Największa ilość zużywanej energii pierwotnej pochodzi z węgla kamiennego (w 2020 r. ponad 36%). W strukturze bilansu zużycia energii pierwotnej wysoki udział (26,3%) ma również ropa naftowa, jednak jej wykorzystanie w kraju nie ma charakteru konkurencyjnego wobec węgla kamiennego.

Tab. 1.1.2a. Bilans zużycia energii pierwotnej w latach 2007-2020 wg nośników [PJ]

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Energia pierwotna	4 338,4	4 427,9	4 387,3	4 429,8	4 250,3	4 343,7	4 401,9	4 416,6	4 541,6	4 395,6	4 209,9
Węgiel kamienny	2 007,9	1 955,6	1 788,0	1 861,8	1 725,7	1 703,7	1 772,1	1 747,1	1 794,5	1 631,8	1 517,3
Węgiel brunatny	484,7	524,4	532,1	549,9	520,3	514,3	490,1	509,5	471,8	399,0	370,3
Ropa naftowa	970,6	1 027,2	1 068,9	1 028,8	1 025,6	1 109,7	1 095,5	1 068,6	1 147,8	1 158,2	1 108,6
Gaz ziemny wysokometanowy	448,0	444,5	475,4	479,0	466,6	484,5	522,3	554,2	582,3	619,2	639,1
Gaz ziemny zaazotowany	88,1	93,0	97,3	96,1	94,7	92,2	90,4	91,4	90,9	89,4	87,7
Energia wody, wiatru, słoneczna, geotermalna i ciepło otoczenia	17,5	21,0	25,7	32,2	37,8	48,7	56,6	69,1	66,6	78,7	83,9
Drewno	180,3	193,1	201,5	211,5	198,7	209,7	213,9	206,3	204,6	217,3	201,0
Paliwa odpadowe i in. surowce	141,3	169,2	198,3	170,5	181,0	180,8	161,0	170,5	183,0	202,0	202,0

Źródło: Agencja Rynku Energii S.A.

Zużycie węgla kamiennego w Polsce w latach 2007 – 2019

Zużycie węgla kamiennego ogółem w Polsce w 2019 r. wyniosło 68,3 mln ton i było o 18,9% niższe niż w 2007 r. i o 16,7% niż w 2010 r. Wielkość zużycia zmniejszała się do 2009 r., lecz w 2010 r. wystąpił wzrost – do poziomu 82 mln ton. W następnym roku spadek zużycia węgla kamiennego wyniósł 2,9 mln ton, jednak już w 2012 r. – już ok. 4 mln ton. Po wzroście zużycia węgla w 2013 r., w kolejnych dwóch latach zużycie węgla utrzymywało się na niskim poziomie (ok. 72 mln ton). W okresie od 2016 r. do 2018 r. był to poziom wyższy, w granicach 74 mln ton, jednak rok 2019 przyniósł spadek o prawie 6 mln ton w porównaniu z rokiem poprzednim.

Tab. 1.1.2b. Zużycie węgla kamiennego ogółem w Polsce w latach 2007 – 2019 [tys. ton] *

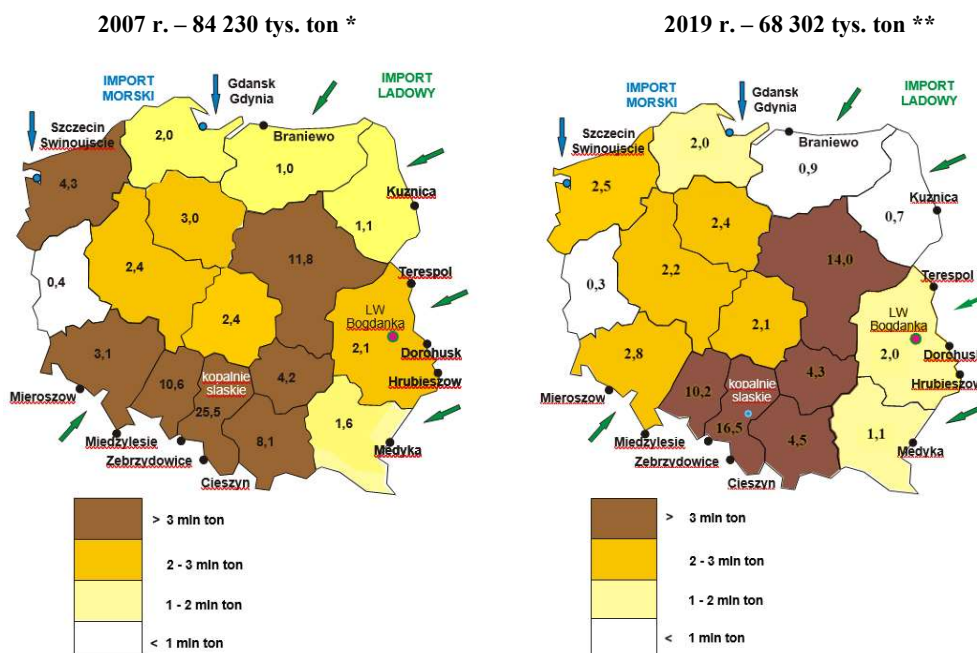
Wyszczególnienie	Lata												
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Zużycie węgla kamiennego ogółem	84 230	80 323	73 842	81 979	79 108	75 165	77 300	72 768	72 283	74 176	74 637	74 232	68 302

* nie obejmuje zużycia bezpośredniego na ogrzewanie w podmiotach zaliczanych do sekcji D „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych”

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Geograficzna struktura zużycia węgla w poszczególnych latach wykazuje jedynie niewielkie zmiany. Województwa o tradycyjnie wysokim zużyciu węgla kamiennego utrzymały poziom tego zużycia, przy czym w latach 2007 – 2019 największy spadek wystąpił w województwie małopolskim (z 8,1 mln ton w 2007 r. do 4,5 mln ton w 2019 r., o 44,6%) oraz zachodniopomorskim (z 4,3 mln ton w 2007 r. do 2,5 mln ton w 2019 r., o 42,9%). W 2019 r. zużycie węgla w Polsce tradycyjnie pozostało najwyższe w województwie śląskim. W województwie mazowieckim oraz świętokrzyskim w 2019 r. zużycie węgla kamiennego wzrosło w porównaniu do roku 2007, odpowiednio o 18,3% i 0,6%.

Rys. 1.1.2a. Zużycie węgla kamiennego w Polsce w 2007 r. i w 2019 r. wg województw

* nie obejmuje zużycia bezpośredniego na ogrzewanie w podmiotach zaliczanych do sekcji E (PKD 2004) - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę

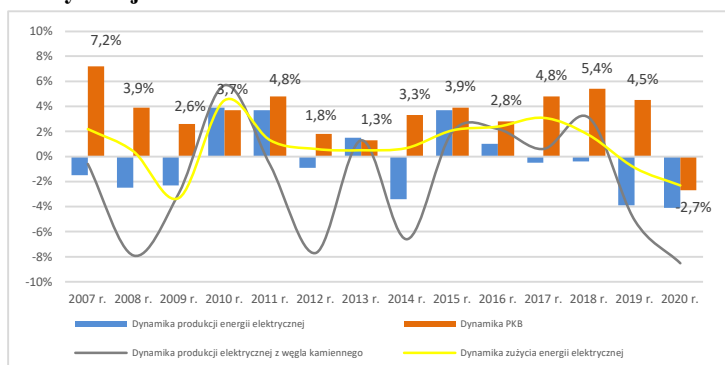
** nie obejmuje zużycia bezpośredniego na ogrzewanie w podmiotach zaliczanych do sekcji D „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych”

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Węgiel kamienny na krajowym rynku energii elektrycznej

Zużycie energii elektrycznej związane jest z dynamiką produktu krajowego brutto PKB. Po dwóch latach niskiej dynamiki (2012 – 2013), gdy utrzymywała się ona na poziomie 1,3 – 1,8%, w latach 2014 – 2015 wzrosła do poziomu odpowiednio: 3,3% i 3,9%. Od roku 2017 utrzymywała się na poziomie powyżej 4,5%, jednak rok 2020 przyniósł znaczny spadek do poziomu -2,7%.

Rys. 1.1.2b. Dynamika zmian PKB i zużycia energii elektrycznej w latach 2007 – 2020

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

W 2020 r. elektrownie wyprodukowały z węgla kamiennego 71 546 GWh energii elektrycznej (o 8,5% mniej niż rok wcześniej). W strukturze produkcji energii elektrycznej ogółem w Polsce według nośników, energia elektryczna z węgla stanowiła zatem 47%. Mimo przejściowego wzrostu r/r w 2015, 2016 r. i 2018 r., produkcja energii elektrycznej z węgla kamiennego ma jednak tendencję spadkową i w 2020 r. była o ponad 23% niższa niż w 2007 r. Jej udział procentowy w strukturze produkcji elektrycznej ogółem uległ obniżeniu o 11,4 punktu procentowego.

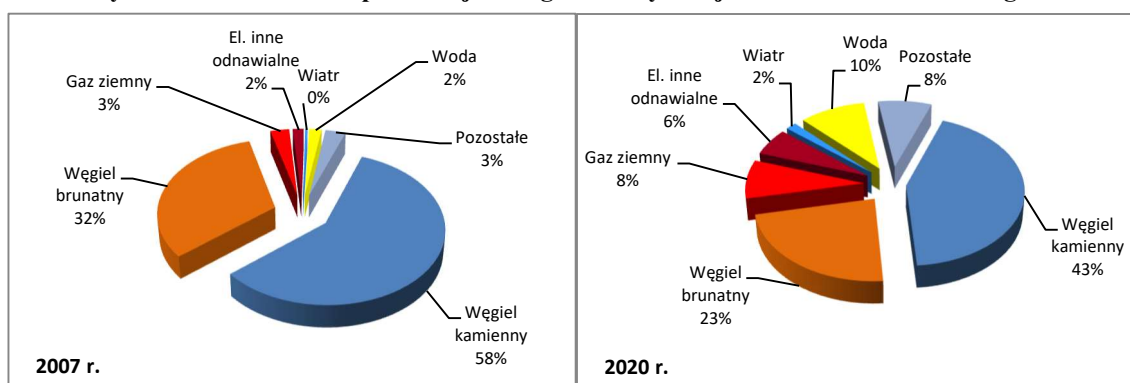
Tab. 1.1.2c. Udział produkcji energii elektrycznej z węgla kamiennego w produkcji energii elektrycznej

Wyszczególnienie		2007 r.	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Produkcja energii elektrycznej ogółem	[GW]	159 348	155 305	151 720	157 657	163 548	162 139	164 580	159 059	164 944	166 634	165 852	165 214	158 767	152 308
	[GW]	93 047	85 671	83 154	87 863	87 229	80 519	81 568	76 155	77 694	79 400	79 868	82 375	78 190	71 546
Udział produkcji energii elektrycznej z węgla kamiennego w produkcji energii elektrycznej ogółem	[%]	58,4	55,2	54,8	55,7	53,3	49,7	49,6	47,9	47,1	47,6	48,2	49,9	49,2	47,0

Źródło: Lata 2007 – 2016 - Główny Urząd Statystyczny, lata 2017 – 2020 - Polskie Sieci Elektroenergetyczne

W odniesieniu do 2007 r. spadek produkcji energii elektrycznej w 2020 r. dotyczył produkcji z węgla kamiennego (o 23,2%) oraz z węgla brunatnego (o 25,8%). W przypadku pozostałych nośników nastąpił wzrost produkcji, przy czym w przypadku wiatru ponad 30-krotnie (z 436 GWh w 2007 r. do 14 174 GWh w 2020 r.). W strukturze produkcji energii wg nośników pomiędzy 2007 i 2020 rokiem zaszły zmiany ilościowe, m.in. spadek udziału węgla kamiennego w rynku energii elektrycznej przy wzroście udziału źródeł wiatrowych i odnawialnych.

Rys. 1.1.2c. Struktura produkcji energii elektrycznej w 2007 r. i w 2020 r. wg nośników

Źródło: Polskie Sieci Elektroenergetyczne

Tab. 1.1.2d. Produkcja energii elektrycznej w latach 2007 – 2020 wg nośników [GWh]

Wyszczególnienie	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
	[GWh]													
Ogółem	159 348	155 305	151 720	157 657	163 548	162 139	164 580	159 059	164 944	166 634	165 852	165 214	158 767	152 308
Węgiel kamienny	93 047	85 671	83 154	87 863	87 229	80 519	81 568	76 155	77 694	79 400	79 868	82 375	78 190	71 546
Węgiel brunatny	50 962	53 224	50 234	48 651	52 529	54 054	56 150	53 365	52 825	50 920	51 983	49 072	41 502	37 969
Gaz ziemny	4 483	4 679	4 787	4 798	5 821	6 260	5 270	5 328	6 387	7 831	7 172	9 590	12 099	13 924
El. inne odnawialne	2 556	3 619	5 223	6 303	7 600	10 094	8 622	9 977	9 932	7 957	150	280	441	2 198
Wiatr	522	837	1 077	1 664	3 205	4 747	6 004	7 676	10 858	12 588	13 855	11 678	13 903	14 174
Woda	2 939	2 747	2 974	3 488	2 761	2 465	2 997	2 734	2 435	2 621	2 767	2 197	2 454	2 698
Pozostałe	4 839	4 528	4 271	4 890	4 403	4 000	3 969	3 824	4 813	5 317	10 057	10 022	10 178	9 799

Źródło: Polskie Sieci Elektroenergetyczne

Zużycie węgla kamiennego w krajowych elektrowniach i elektrociepłowniach w 2020 r. wyniosło 31,7 mln ton i było o 33% (o 15,8 mln ton) niższe niż w 2007 r.

Tab. 1.1.2e. Zużycie węgla kamiennego w elektrowniach i elektrociepłowniach w latach 2007 – 2020 [tys. ton]*

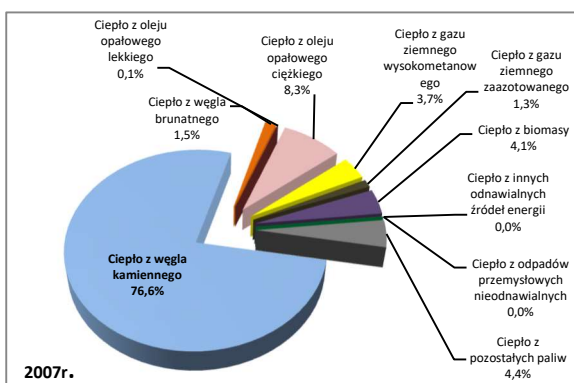
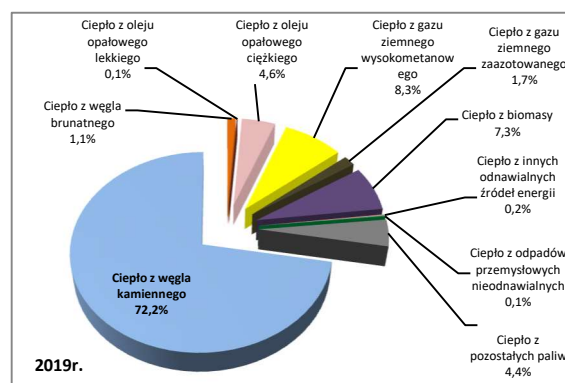
Wyszczególnienie	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.
Zużycie węgla kamiennego w elektrowniach i elektrociepłowniach	47 539	43 619	41 518	44 087	43 816	40 410	40 679	37 617	36 616	38 512	38 832	38 905	35 251	31 692

* nie obejmuje zużycia bezpośredniego na ogrzewanie w elektrowniach i elektrociepłowniach

Źródło: Agencja Rynku Energii S.A.

Węgiel kamienny na krajowym rynku ciepła, w tym ciepła produkowanego w kogeneracji

Produkcja ciepła w 2019 r. wyniosła, łącznie z ciepłem odzyskanym w procesach technologicznych (odzysk ciepła) - 400,3 tys. TJ ciepła, co oznacza spadek o 2,7% w stosunku do roku 2018. Od kilku lat obserwowany jest niewielki, ale systematyczny wzrost udziału ciepła produkowanego w kogeneracji, będący konsekwencją między innymi działań ustawodawcy zmierzających do stymulowania tej formy wytwarzania. W 2019 r. udział ciepła z kogeneracji wynosił 65,0% produkcji ciepła ogółem i wzrósł o 1,5 punktu procentowego w stosunku do 2018 r., w którym to udział ten wynosił 63,5% i był większy o 2,4 punktu procentowego w porównaniu z rokiem 2017.

Rys. 1.1.2d. Struktura krajowej produkcji ciepła w 2007 r. wg sposobów wytwarzania**Rys. 1.1.2e. Struktura krajowej produkcji ciepła w 2019 r. wg sposobów wytwarzania**

Źródło: Energetyka ciepła w liczbach (w latach 2007-2019), Urząd Regulacji Energetyki, Warszawa

Podstawowym paliwem w źródłach ciepła wykorzystywanym do jego wytwarzania był węgiel kamienny, jednak produkcja ciepła z wykorzystaniem węgla kamiennego uległa zmniejszeniu (z 310,2 tys. TJ w 2007 r. do 264,0 tys. TJ w 2019 r., tj. o 14,9%). Udział produkcji ciepła z węgla kamiennego, spadł z 76,6 % w 2007 r. do 72,2% w 2019 r. Wzrosła natomiast w tym okresie produkcja ciepła uzyskana ze spalania gazu ziemnego wysokometanowego oraz biomasy (odpowiednio o: 103,4 % i 62,7%).

Tab. 1.1.2f. Zużycie węgla kamiennego w kotłach ciepłowniczych energetyki zawodowej, w ciepłowniach zawodowych oraz ciepłowniach niezawodowych w latach 2007 – 2019 [tys. ton] *

Wyszczególnienie	Lata												
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Zużycie węgla kamiennego w kotłach ciepłowniczych energetyki zawodowej, w ciepłowniach zawodowych oraz niezawodowych	5 398	5 349	5 553	6 388	5 218	5 595	5 340	4 767	4 486	4 823	4 754	4 635	4 421

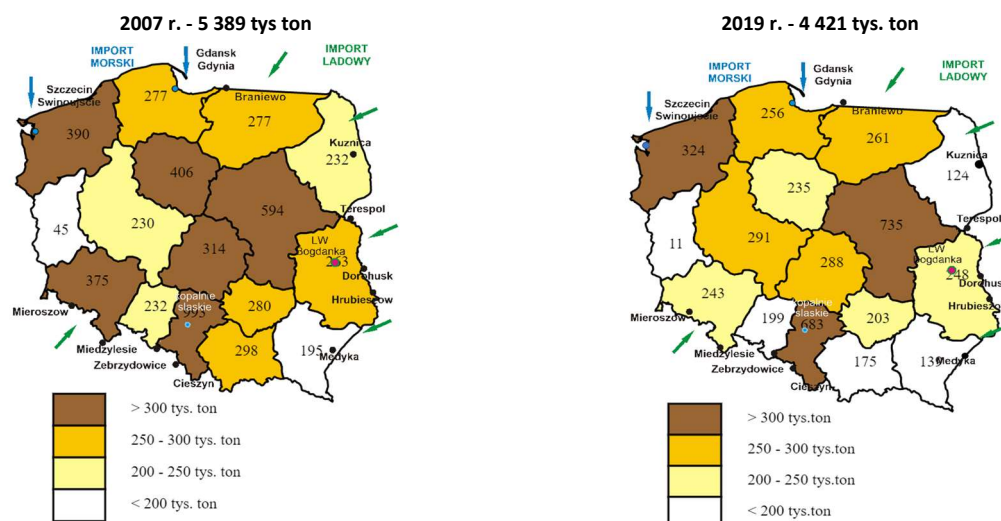
* Dotyczy przedsiębiorstw koncesjonowanych

Źródło: Zużycie paliw i nośników energii (w latach 2007-2019), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa

Geograficzna struktura zużycia węgla kamiennego w kotłach ciepłowniczych energetyki zawodowej i ciepłowniach w latach 2007 – 2019 zmieniała się w umiarkowanym zakresie. Zarejestrowano głównie zmiany ilościowe. Największe zużycie węgla kamiennego w 2007 r. wystąpiło, tradycyjnie już, w województwie śląskim (993 tys. ton) i mazowieckim (594 tys. ton). W 2019 r. wystąpiły wysokie spadki zużycia węgla w porównaniu do 2007 r. oraz zmiana jego struktury. Największe spadki zużycia wystąpiły w województwach: śląskim (o 310 tys. ton), kujawsko-pomorskim (o 171 tys. ton), dolnośląskim (o 132 tys. ton) i małopolskim (o 123 tys. ton). Największa dynamika spadku wystąpiła w województwie lubuskim (o 75,6%). Nastąpiła również zmiana pozycji lidera

w udziale w zużyciu krajowym węgla kamiennego w kotłach ciepłowniczych energetyki zawodowej i ciepłowniach - pomiędzy województwem śląskim (15,5%), a mazowieckim (16,6%) – na korzyść tego drugiego. Najniższy poziom zużycia węgla kamiennego wystąpił w województwie lubuskim (11 tys. ton w 2019 r.). Wzrost zużycia węgla wystąpił natomiast w województwie mazowieckim oraz wielkopolskim.

Rys. 1.1.2f. Zużycie węgla kamiennego w krajowych kotłach ciepłowniczych energetyki zawodowej, ciepłowniach niezawodowych oraz ciepłowniach zawodowych w 2007 r. i w 2019 r. wg województw *

* dotyczy przedsiębiorstw koncesjonowanych; nie obejmuje zużycia bezpośredniego na ogrzewanie podmiotach wytwarzających i zaopatrujących w parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Źródło: Zużycie paliw i nośników energii (w latach 2007-2019), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa

Zużycie węgla kamiennego w sektorze drobnych odbiorców

Mimo dynamicznych zmian cen o przeciwstawnych tendencjach, zużycie węgla w sektorze drobnych odbiorców, obejmujących: rolnictwo, gospodarstwa domowe oraz pozostałych odbiorców, w latach 2007 – 2019 obniżyło o 5,1% (z 11,0 mln ton do 10,4 mln ton).

Tab. 1.1.2g. Zużycie węgla kamiennego w sektorze drobnych odbiorców w latach 2007 – 2019 [tys. ton] *

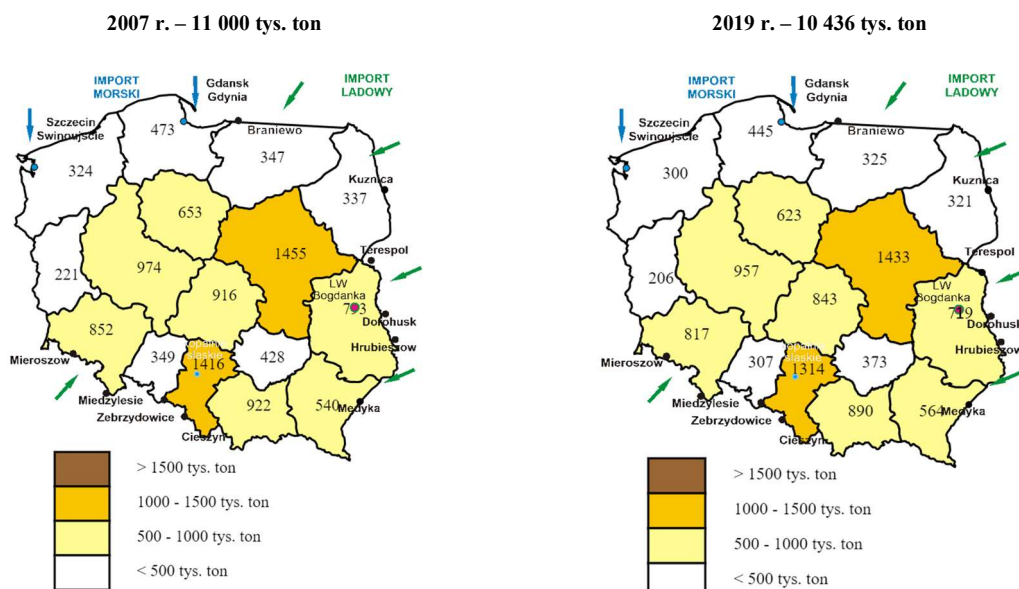
Wyszczególnienie	Lata												
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Zużycie węgla kamiennego w sektorze drobnych odbiorców	11 000	11 600	11 600	12 760	11 500	11 900	13 370	12 300	12 010	12 750	12 560	12 370	10 436

* sektor drobnych odbiorców – rolnictwo, gospodarstwa domowe, pozostali odbiorcy

Źródło: Zużycie paliw i nośników energii (w latach 2007-2019), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa

W latach 2007 i 2019 zaznaczyło się niewielkie zróżnicowanie zużycia węgla w poszczególnych województwach. W tradycyjnie węglowych województwach, tj. śląskim i mazowieckim, zużycie węgla kamiennego w sektorze drobnych odbiorców osiągnęło poziom ok. 1,4 mln ton, podczas gdy w takich województwach, jak: zachodniopomorskie, lubuskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie oraz opolskie i świętokrzyskie sektor drobnych odbiorców zużywał mniej niż 0,4 mln ton węgla kamiennego rocznie. W 2015 r., zużycie węgla kamiennego w sektorze drobnych odbiorców przekroczyło 1 mln ton również w takich województwach, jak wielkopolskie i małopolskie. W 2007 r. zużycie w tych województwach nie przekraczało 1 mln ton.

Rys. 1.1.2g. Zużycie węgla kamiennego w sektorze drobnych odbiorców w 2007 r. i w 2019 r. wg województw *

* sektor drobnych odbiorców – rolnictwo, gospodarstwa domowe, pozostali odbiorcy

Źródło: Zużycie paliw i nośników energii (w latach 2007-2019), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa

1.1.3. Wpływ płatności publicznoprawnych górnictwa węgla kamiennego na finanse państwa 2007 – 2020

W latach 2007 – 2019 stopień realizacji płatności publicznoprawnych przez przedsiębiorstwa górnicze kształtował się na bardzo wysokim (ponad 99%) poziomie.

W 2020 r. przedsiębiorstwa górnicze skorzystały, w ramach Tarczy Antykryzysowej z możliwości odroczenia terminów płatności zobowiązań publicznoprawnych, zgodnie z obowiązującą Ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 568). W konsekwencji stopień realizacji należnych płatności publicznoprawnych w 2020 r. wyniósł ogółem 68,9%.

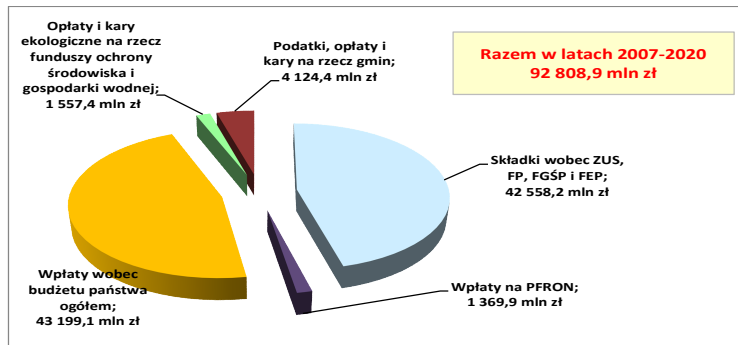
W latach 2007 – 2020 sektor odprowadził do:

- **Zakładu Ubezpieczeń Społecznych** z tytułu ubezpieczeń społecznych, ubezpieczeń zdrowotnych, wpłat na Fundusz Pracy, Fundusz Emerytur Pomostowych i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych – **kwotę 42 558,2 mln zł,**
- **budżetu państwa** z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych, podatku od towarów i usług, podatku akcyzowego, wpłaty z zysku od jednoosobowych spółek Skarbu Państwa – **kwotę 43 199,1 mln zł,**
- **samorządów lokalnych** z tytułu podatków, opłat, w tym opłata za działalność w zakresie poszukiwania złóż węgla kamiennego i kar – **kwotę 4 124,4 mln zł,**
- **funduszy ochrony środowiska** (Narodowego i wojewódzkich) za odprowadzanie ścieków (w tym wód dołowych) do wód powierzchniowych, pobór wody pitnej i przemysłowej z ujęć powierzchniowych i podziemnych, emisję pyłów i gazów do powietrza atmosferycznego, spalanie paliw w silnikach spalinowych, odprowadzanie wód opadowych lub roztopowych pochodzących z powierzchni utwardzonych, składowanie odpadów wydobywczych na powierzchni (opłata z tego tytułu obecnie jest zawieszona) oraz z tytułu opłaty eksploatacyjnej – **kwotę 1 557,4 mln zł,**
- **Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** – **kwotę 1 369,9 mln zł.**

Dodatkowymi obciążeniami, wynikającymi z przepisów, są m.in. wynagrodzenie za korzystanie z informacji geologicznej, wynagrodzenie za ustanowienie użytkowania górniczego, zabezpieczenie roszczeń z tytułu wykonywanej działalności oraz obciążenia z tytułu wykorzystania gruntów rolnych i leśnych na inne cele.

W odniesieniu do dochodów sektora finansów publicznych, uwzględniającego dochody m.in. budżetu państwa, jednostek samorządowych, funduszy celowych, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, płatności publicznoprawne górnictwa węgla kamiennego stanowiły od 0,43% (2020 r.) do 1,48% (2011 r.) dochodów budżetu państwa. Średni udział płatności publicznoprawnych zrealizowanych w latach 2007 – 2020 przez górnictwo węgla kamiennego w dochodach ogółem sektora finansów publicznych w tych latach wyniósł 0,96%.

Rys. 1.1.3. Struktura płatności publicznoprawnych górnictwa węgla kamiennego w latach 2007 – 2020

Źródło: Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Tab. 1.1.3. Płatności publicznoprawne dokonane przez przedsiębiorstwa górnicze w latach 2007 – 2020*

Wyszczególnienie	2007r.	2008r.	2009r.	2010r.	2011r.	2012r.	2013r.	2014r.	2015r.	2016r.	2017r.	2018r.	2019r.	2020r.	Razem
Składki wobec ZUS, FP, FGŚP i FEP [mln zł]	2 823,8	2 799,2	2 873,9	3 042,0	3 268,7	3 566,8	3 601,5	3 388,6	3 187,5	2 738,8	2 826,8	3 086,3	3 251,5	2 102,9	42 558,2
Wpłaty na PFRON [mln zł]	83,3	91,5	98,4	95,2	103,3	109,1	107,9	104,5	97,4	90,9	89,4	93,0	101,2	104,8	1 369,9
Wpłaty wobec budżetu państwa ogółem [mln zł]	2 846,8	3 792,4	3 128,4	4 026,1	5 186,1	3 810,6	3 052,6	2 481,2	2 543,8	2 177,9	2 997,7	2 484,8	2 852,9	1 817,7	43 199,1
Opłaty i kary ekologiczne na rzecz Narodowego i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej [mln zł]	114,4	104,2	94,8	103,3	105,3	98,8	84,1	114,4	107,4	113,7	116,8	141,3	145,3	113,5	1 557,4
Podatki, opłaty i kary na rzecz gmin [mln zł]	251,0	280,8	285,5	266,2	285,3	240,1	279,6	290,8	339,1	297,7	332,1	297,6	348,9	329,7	4 124,4
Razem [mln zł]	6 119,3	7 068,2	6 481,0	7 532,8	8 948,7	7 825,3	7 125,7	6 379,5	6 275,2	5 419,0	6 362,8	6 103,0	6 699,8	4 468,6	92 808,9
Razem bez podatku PIT i VAT [mln zł]	3 450,0	3 664,8	3 496,8	4 049,7	4 858,9	4 587,9	4 294,4	4 033,6	3 823,3	3 323,2	3 713,1	3 695,7	4 386,7	2 693,9	54 072,0
Wysokość obciążenia 1 tony węgla kamiennego [zł/t]	70,2	84,8	83,8	98,9	118,7	100,2	95,1	90,5	89,9	79,3	101,2	99,7	112,0	85,3	93,1
Wysokość obciążenia 1 tony węgla kamiennego bez podatku PIT i VAT [zł/t]	39,6	43,9	45,2	53,1	64,4	58,7	57,3	57,2	54,8	48,7	59,0	60,4	73,4	51,4	54,2
Dochody sektora finansów publicznych ogółem [mln zł]	484 853,3	515 204,6	539 890,2	551 098,5	604 203,0	651 121,5	650 315,1	677 159,0	687 781,8	701 908,7	776 128,0	864 902,9	924 957,9	1 028 880,5	9 658 405,0
Udział płatności wobec budżetu państwa w dochodach ogółem budżetu państwa [%]	1,26	1,37	1,20	1,37	1,48	1,20	1,10	0,94	0,91	0,77	0,82	0,71	0,72	0,43	0,96

* Dane nie uwzględniają ZG Siltech Sp. z o.o., Eko-Plus Sp. z o.o. i od roku 2011 PG Silesia Sp. z o.o.

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

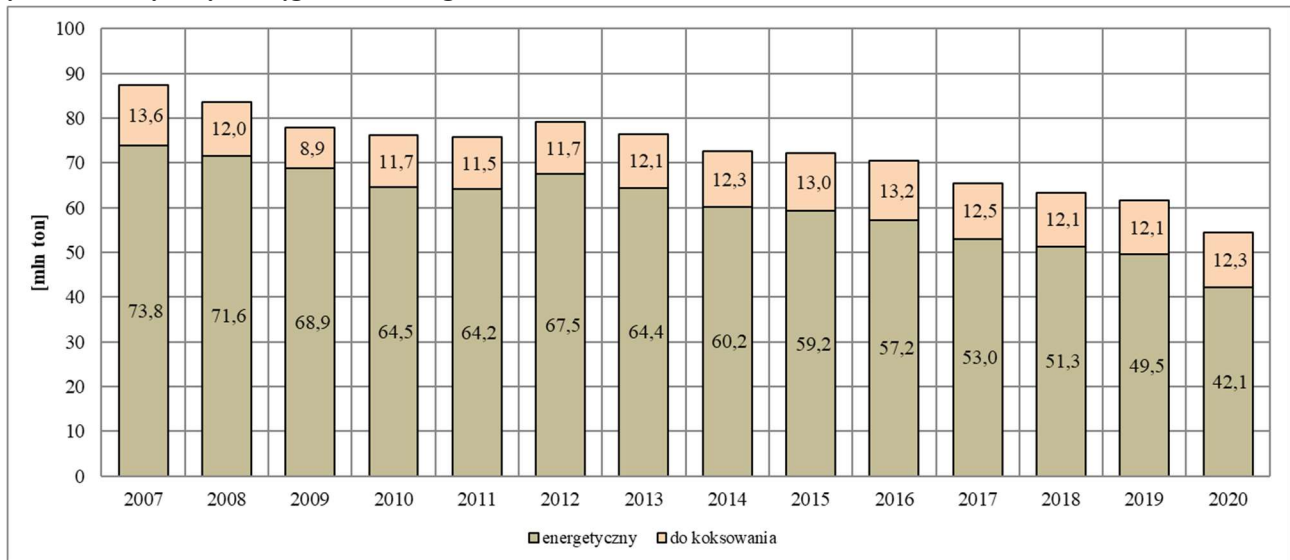
1.1.4. Sytuacja podaży – popytowa na krajowym rynku węgla 2007 - 2020 ¹

Wydobycie węgla kamiennego ogółem w 2016 r. wyniosło 70,4 mln ton. Ten poziom oznacza utrzymanie tendencji systematycznego spadku produkcji, od której odstępstwo nastąpiło jedynie w 2012 r. (poziom produkcji 79,2 mln ton). Wydobycie w 2016 r. było o 19% niższe niż w 2007 r. Największa dynamika spadku wydobycia (od 4 do 7 mln rocznie) miała miejsce w latach 2007 – 2009 i w 2014 r., w którym znów produkcja spadła o 4 mln ton. Spadkową tendencję miało przede wszystkim wydobycie węgla energetycznego (z 73,8 mln ton w 2007 r. do 57,2 mln ton w 2016 r.). Produkcja węgla koksowego charakteryzowała się dwoma wyraźnymi cyklami w tych latach: w latach 2007 – 2009 miała tendencję spadkową (z 13,6 mln ton do 8,9 mln ton), a następnie, w latach 2010 – 2016 zarysowała się tendencja wzrostowa (z 11,7 mln ton do 13,2 mln ton).

W latach 2017 – 2020 tendencja spadkowa produkcji utrzymywała się – spadki do 2019 r. wynosiły od 1,8 do 4,9 mln ton rok do roku, ale w 2020 r., w związku z sytuacją epidemiczną, spółki węglowe zmuszone były do ograniczania zatrudnienia, co spowodowało spadek produkcji, w porównaniu do 2019 r., o 7,2 mln ton, tj. o 11,7 %, do poziomu 54,4 mln ton. Spadki produkcji dotyczyły głównie węgla energetycznego i wahały się od 4,2 mln ton w 2017 r. do 7,4 mln ton w 2020 r. Spadki produkcji węgla koksowego wystąpiły jedynie w latach 2017 – 2018 (od 0,7 – 0,4 mln ton rok do roku). W latach 2019 – 2020 wielkość produkcji węgla koksowego ponownie wzrastała, by w 2020 r., pomimo pandemii, osiągnąć poziom 12,3 mln ton, zbliżony do lat 2013 – 2014.

¹ Bez uwzględnienia produkcji i sprzedaży samodzielnych zakładów wzbogacania węgla

Rys. 1.1.4a. Wydobywanie węgla kamiennego w latach 2007 – 2020

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

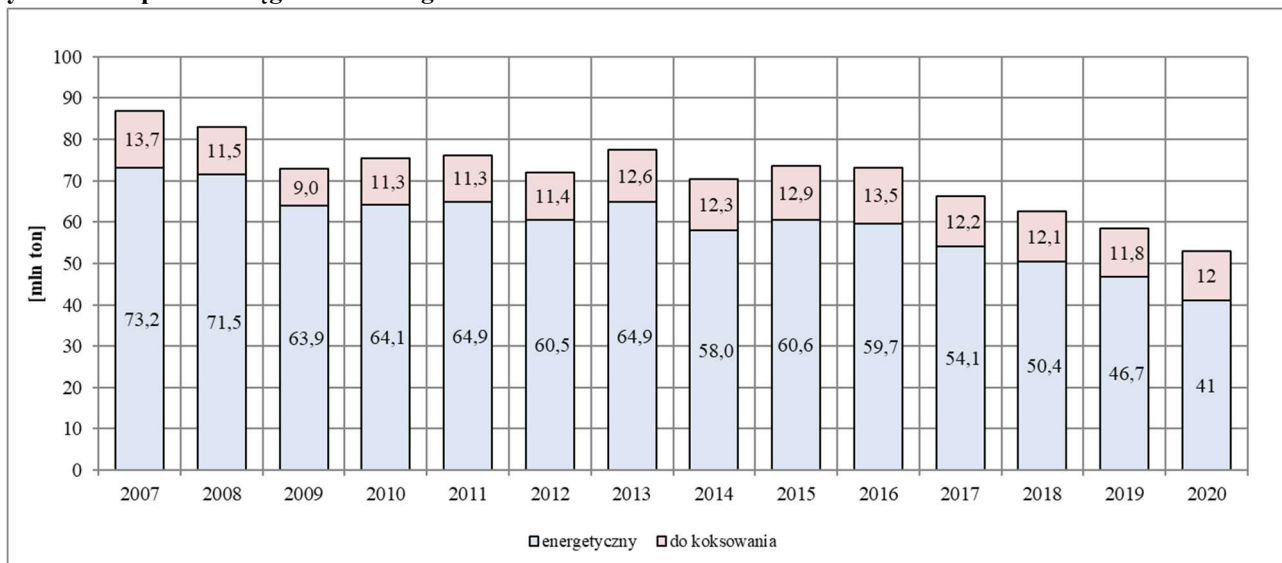
Sprzedaż węgla kamiennego. Spadkowej tendencji wydobycia w latach 2007 – 2016 towarzyszyła tendencja spadku sprzedaży. Jej przebieg był w tym okresie niejednoznaczny – po silnym spadku sprzedaży w 2009 r. (o ok. 10 mln ton), w kolejnych dwóch latach obserwowano stopniowy wzrost sprzedaży. W 2012 r., przy bardzo wysokim poziomie produkcji (79,2 mln ton), sprzedaż spadła do jednego z najniższych w latach 2007 – 2015 poziomów 71,9 mln ton. Wskutek tego powstała nadwyżka węgla w wysokości ok. 7,3 mln ton. Wzrost sprzedaży w 2013 r. (do 77,5 mln ton) nie zniwelował skutków nadmiernej produkcji z 2012 r. szczególnie, że następny rok 2014 przyniósł jeszcze głębszy niż w 2012 r. spadek (do poziomu 70,3 mln ton). W 2016 r. sprzedaż węgla kamiennego wyniosła 73,2 mln ton i była o ok. 16% (o 13,7 mln ton) niższa niż w 2007 r.

Łączna wielkość sprzedaży węgla kamiennego w latach 2007 – 2016 wyniosła 760,8 mln ton i była niższa od wielkości produkcji w tym okresie (772,0 mln ton) o 11,2 mln ton.

Wahania poziomu sprzedaży ogółem wynikały przede wszystkim z możliwości zbytu węgla energetycznego, którego udział w sprzedaży ogółem zmieniał się od 87,7% w 2009 r. do 81,6% w 2016 r. Wielkość sprzedaży węgla do koksowania w latach 2008 – 2012 utrzymywała się na poziomie średnio ok. 11,5 mln ton rocznie, od 2013 r. do ok. 12,5 mln ton rocznie, by w 2016 r. osiągnąć poziom 13,5 mln ton.

Począwszy od 2017 r. utrzymywała się wyraźna tendencja spadkowa sprzedaży węgla kamiennego wynikająca ze znaczących spadków sprzedaży węgla energetycznego, przy stosunkowo niewielkich spadkach sprzedaży węgla koksowego. W 2017 r. spadek sprzedaży węgla energetycznego wyniósł 5,6 mln ton rok do roku, a w kolejnych 2 latach spadki wynosiły po ok. 3,7 mln ton, by w 2020 r., w związku z sytuacją epidemiczną, znów obniżyć się o 5,7 mln ton. Sprzedaż węgla energetycznego w 2020 r. wyniosła 41 mln ton i była o 44 % niższa niż w 2007 r. W dalszym ciągu spadał też udział węgla energetycznego w sprzedaży ogółem osiągając w 2019 r. poziom poniżej 80 %, a w 2020 r. spadł do 77,4 %.

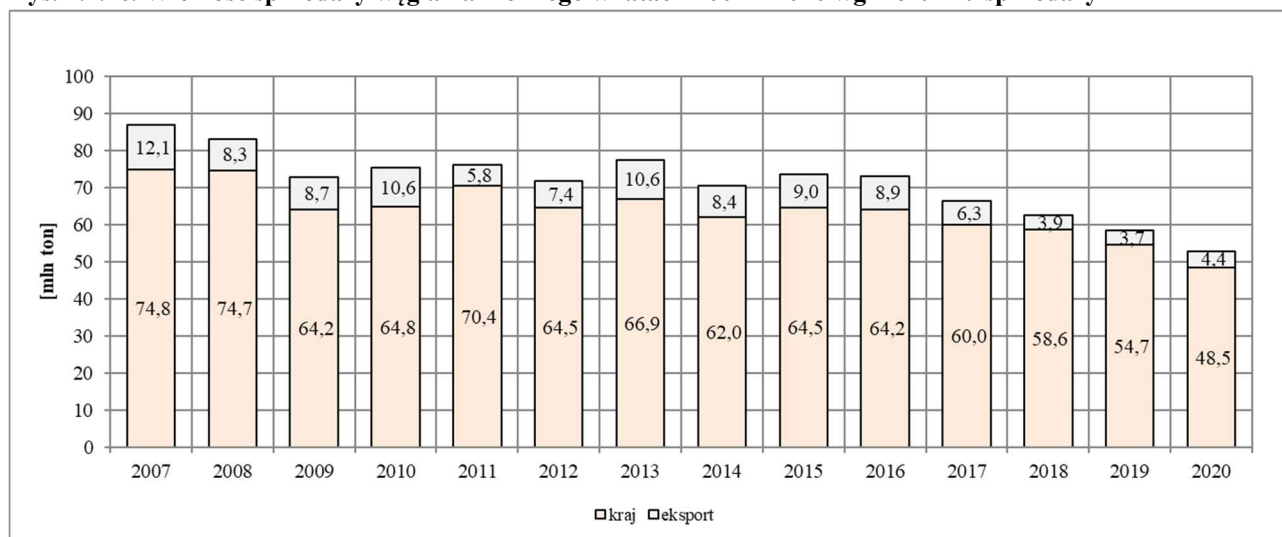
Rys. 1.1.4b. Sprzedaż węgla kamiennego w latach 2007 – 2020

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

W latach 2007 – 2008 wolumen sprzedaży krajowej utrzymywał się na zbliżonym poziomie po ok. 74,7 mln ton rocznie. W 2009 r. nastąpił spadek sprzedaży do poziomu 64,2 mln ton, po czym znaczniejsze wzrosty tej sprzedaży wystąpiły w 2011 r. (do 70,5 mln ton) i 2013 r. do (66,9 mln ton), a w pozostałych latach do 2016 r. utrzymywał się poziom po ok. 64,5 mln ton. Po 2016 r. dynamika spadku sprzedaży krajowej stała się jeszcze wyraźniejsza. W 2017 r. obniżenie sprzedaży rok do roku wyniosło już 4,2 mln ton, tj. o 6,5 %, a w 2020 r., między innymi w związku z sytuacją epidemiczną, sprzedaż ta spadła do poziomu 48,6 mln ton, o 6,2 mln ton niższego od i tak już niskiego poziomu z 2019 r.

Rys. 1.1.4c. Wielkość sprzedaży węgla kamiennego w latach 2007 – 2020 wg kierunku sprzedaży

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Wahania wielkości sprzedaży wynikały głównie z realizacji kontraktów do energetyki zawodowej, będącej głównym odbiorcą. Do tej grupy kierowane jest 51 – 59% sprzedaży krajowej. W latach 2007-2016 wolumen sprzedaży do energetyki zawodowej wahał się od 32,8 mln do 42,2 mln ton. Od 2017 r. poziom tej sprzedaży nie przekraczał już 33,1 mln ton, a w 2020 r. spadł do 27,2 mln ton. Wolumen sprzedaży do wszystkich innych odbiorców nie podlegał tak znacznym wahaniom. Istotne zmiany poziomu sprzedaży występowały w sprzedaży do pozostałych odbiorców krajowych,

wahając się w granicach od 10,5 mln w 2014 r do 16,1 mln zł w 2016 r, ale po 2016 systematycznie spadając

z 11,7 mln ton w 2017 r. do 7,0 mln ton w 2020 r. W latach 2017 – 2019 spadki sprzedaży do tej grupy odbiorców odpowiadały za ponad połowę łącznych spadków sprzedaży krajowej.

W 2019 r., czyli jeszcze przed wpływem sytuacji epidemicznej, sprzedaż krajowa była niższa niż w 2007 r. o 26,9 %, w tym do energetyki zawodowej spadła w tym okresie o 23,7 %, a do ciepłowni

o 14,2 %. Obniżenie sprzedaży do koksowni wyniosło 20 %.

W 2020 r. sprzedaż krajowa, w porównaniu do 2019 r., obniżyła się o 6,2 mln ton, tj. o 11,3 %, w tym do energetyki zawodowej o 4,5 mln ton, tj. o 14,2 %, a do koksowni o 0,5 mln ton, tj. o 5,9%.

Tab. 1.1.4a. Sprzedaż węgla kamiennego w latach 2007 – 2020 wg odbiorców krajowych

Wyszczególnienie	[tys. ton] [%]														Dynamika stała 2020/2007	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
Sprzedaż na rynek krajowy	74 808,2	74 646,1	64 217,9	64 781,0	70 459,2	64 531,7	66 940,8	61 954,8	64 564,8	64 222,6	60 037,9	58 636,7	54 728,6	48 571,1	64,9	
z tego:	energetyka zawodowa	41 709,3	42 168,3	37 742,0	34 887,7	39 498,4	35 608,1	36 345,3	34 414,5	34 724,3	32 831,3	31 997,3	33 146,2	31 790,0	27 269,2	65,4
	energetyka przemysłowa	1 316,6	1 334,1	1 597,1	1 649,2	1 463,9	1 482,0	1 873,1	1 989,6	1 914,1	1 663,9	2 193,4	1 770,1	1 827,7	1 580,4	120,0
	ciepłownie niezawodowe i zawodowe	4 884,9	4 320,1	5 512,3	5 133,1	5 648,7	5 534,7	4 452,9	4 199,2	4 306,5	4 569,2	4 119,5	4 723,4	4 195,5	3 651,8	74,8
	inni odbiorcy przemysłowi	832,6	813,0	319,5	547,3	474,2	425,7	574,6	510,1	424,7	460,1	429,1	443,3	404,2	362,5	43,5
	koksownie	11 442,6	9 907,7	6 920,9	9 555,9	9 695,4	9 770,7	10 358,8	10 312,4	10 717,4	10 819,7	9 627,4	9 545,8	9 227,7	8 681,1	75,9
pozostali odbiorcy krajowi	14 622,2	16 102,9	12 126,1	13 007,8	13 678,6	11 710,5	13 336,1	10 529,0	12 477,8	13 878,4	11 671,2	9 007,9	7 283,5	7 026,1	48,1	

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Wielkość wywozu i eksportu węgla kamiennego do 2016 r. wahała się od 6 do 12 mln ton.

Po osiągnięciu wysokiego poziomu 10,6 mln ton w 2013 r. jeszcze w latach 2015 – 2016 utrzymywała się na poziomie po ok 9 mln ton, ale w kolejnych latach występowała już wyraźna tendencja spadkowa do poziomu od 3,9 – 3,7 mln ton w latach 2018 - 2019. W 2020 r. spadkowi sprzedaży krajowej towarzyszyło zwiększenie sprzedaży na wywóz i eksport do poziomu 4,4 mln ton, jednak wynikało jedynie ze wzrostu tej sprzedaży dla węgla energetycznego.

Tab. 2.1.4b Udział sprzedaży węgla kamiennego na wywóz i eksport w podziale na węgiel energetyczny i koksowy

	[mln ton]														Dynamika 2020/2007
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Ogółem	12,1	8,3	8,7	10,6	5,8	7,4	10,6	8,4	9,0	8,9	6,3	3,9	3,7	4,4	36,2
Energetyczny	9,8	6,7	6,7	8,9	4,2	5,8	8,4	6,4	6,8	6,3	3,7	1,2	1,1	1,0	10,5
Koksowy	2,3	1,6	2,1	1,8	1,6	1,6	2,2	2,0	2,2	2,6	2,6	2,7	2,6	3,3	146,6

Źródło: Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Import węgla kamiennego.

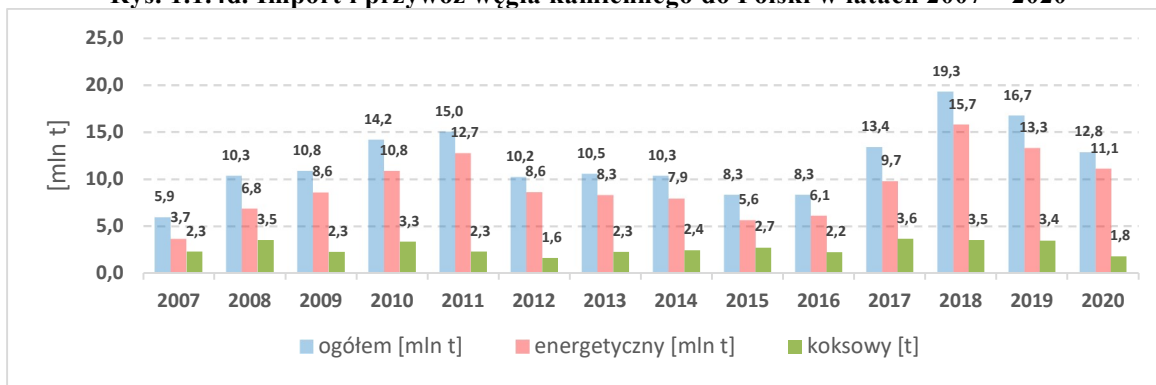
Zgodnie z oficjalnym dokumentem strategicznym „Polityka Energetyczna Polski do 2040 r.” (PEP2040), zapotrzebowanie na węgiel kamienny w większości pokrywane będzie przez surowiec krajowy, natomiast import będzie miał charakter uzupełniający.

W 2017 r. wzmożony popyt na węgiel kamienny nałożył się z intensywną restrukturyzacją sektora górnictwa w Polsce, co poskutkowało gwałtownym wzrostem importu do poziomu 13,4 mln ton. W tym też roku do Polski napłynęło więcej surowca niż polskie kopalnie wysłały za granicę. Trend ten utrzymał się, a nawet pogłębił, ponieważ w 2018 r. miał miejsce rekordowy import węgla kamiennego na obszar Polski, który wyniósł 19,3 mln ton. W 2019 r. wolumen importu był niższy o 13,3% w

stosunku do roku poprzedniego i osiągnął poziom 16,7 mln ton. Kolejny rok przyniósł wybuch pandemii COVID-19.

W wyniku spowolnienia aktywności przemysłowej nastąpił spadek zużycia energii, co odbiło się w negatywny sposób na światowym rynku węgla. W Polsce import węgla kamiennego zanotował duży spadek w porównaniu do roku poprzedniego (o 23,2%) i ostatecznie osiągnął poziom 12,8 mln ton.

Rys. 1.1.4d. Import i przywóz węgla kamiennego do Polski w latach 2007 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Agencji Celnej

1.1.5. Sytuacja cenowa na krajowym rynku węgla ²

Ceny węgla kamiennego krajowych producentów. Węgiel kamienny jest surowcem o bardzo dużej wrażliwości cenowej na wahania podaży – popytowej na rynkach zewnętrznych, jak i na rynku wewnętrznym. W pierwszych latach realizacji Programu – do 2011 r. występowała bardzo wysoka dynamika wzrostu cen. Największy wzrost (o 34,4%) wystąpił w 2008 r. Dynamika wzrostowa wystąpiła ponownie w latach 2017 - 2019 r., a największy wzrost (o 26,0 %) wystąpił w 2017 r. Dynamika wzrostu cen była różna dla węgla energetycznego i do koksowania.

Ceny węgla energetycznego dynamicznie rosły do 2012 r. z wyjątkiem 2010 r., w którym spadły o 5,4%. Okres kolejnych 4 lat do 2016 r. charakteryzowała wyraźna tendencja spadkowa i w 2016 r. średnia cena osiągnęła poziom 215,36 zł/t, zbliżony do cen 2008 r. Istotnym elementem ciągu cenowego w ostatnich latach są wydłużające się okresy koniunkturalne. Od 2017 r. przez 3 kolejne lata utrzymywała się tendencja wzrostowa cen węgla energetycznego, co spowodowało, iż w 2019 r. cena osiągnęła poziom 284,88 zł/t, najwyższy od 2012 r. W 2020 r. wskutek sytuacji epidemicznej

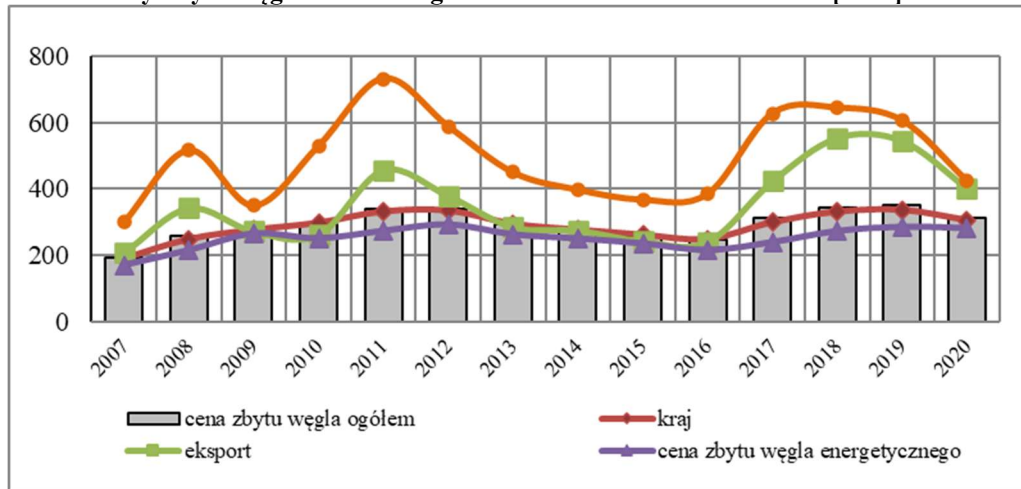
i związanymi z tym warunkami podaży – popytowymi ceny węgla energetycznego spadły o 1,4 % do 280,78 zł/t.

W przypadku **cen węgla do koksowania** do 2011 r. występowała wyraźna tendencja wzrostowa z okresami bardzo wysokich wzrostów (o 72,5% w 2008 r. i 51,1% w 2011 r.) z jednorocznym spadkiem cen o 32,2% w 2009 r. W latach 2012 - 2015 ceny spadały, lecz dynamika tych spadków nie była już tak znaczna jak w 2009 r. (największy spadek w 2013 r. o 23,6 %). W 2016 r., a więc o rok wcześniej niż dla węgla energetycznego, nastąpiło odbicie cenowe węgla koksowego utrzymujące się do 2018 r. Dynamika wzrostu w 2017 r. wyniosła 62,8 % i wywindowała ceny do poziomu 644,89 zł/t, najwyższego od 2011 r. Wzrost ceny węgla koksowego był, przede wszystkim, efektem stopniowego

² Sytuacją cenową na rynku zbytu przedstawiono w oparciu o ceny bazowe netto (cena netto loco kopalnia, z uwzględnieniem podatku akcyzowego) poddano wg sprawozdania statystycznego G-09.1 – sprawozdanie o obrocie węglem kamiennym).

wzrostu popytu, przy spadku podaży węgla wskutek działań optymalizujących moce wydobywcze podjętych przez producentów światowych. W 2019 r. ceny węgla koksowego spadły o 6 %, ale już w 2020 r. sytuacja podaży - popytu wywołana pandemią spowodowała spadek cen tego węgla o 29,9 %, do poziomu 424,70 zł/t.

Rys. 1.1.5a. Średnie ceny zbytu węgla kamiennego w Polsce w latach 2007 – 2020 [zł/t] *

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Tab. 1.1.5a. Średnie ceny zbytu węgla kamiennego w Polsce w latach 2007 – 2020 [zł/t] *

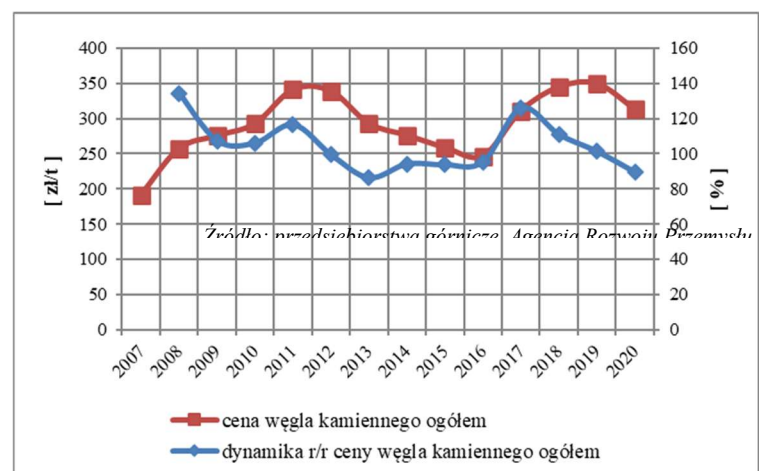
Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Dynamika stała 2007=100%
Cena węgla kamiennego ogółem	191,07	256,84	275,43	292,41	340,98	338,94	292,78	275,93	258,60	246,70	310,78	344,85	349,62	313,31	164,0%
Cena węgla energetycznego	170,69	214,93	264,87	250,48	272,99	291,89	262,37	250,04	235,21	215,36	239,26	272,51	284,88	280,78	164,5%
Cena węgla koksowego	299,71	516,93	350,50	529,58	732,83	588,89	450,08	397,94	368,08	385,75	628,02	644,89	606,02	424,70	141,7%
Cena węgla w kraju	188,50	247,36	275,93	297,48	331,58	334,32	294,08	276,08	260,90	247,61	299,07	330,99	336,42	305,29	162,0%
Cena węgla na wywóz i eksport	207,00	341,97	271,75	261,53	456,16	379,23	284,59	274,82	242,07	240,17	423,07	553,67	544,51	402,38	194,4%

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

* ceny bazowe netto (cena netto loco kopalnia, z uwzględnieniem podatku akcyzowego) poddano wg sprawozdania statystycznego G-09.1 – sprawozdanie o obrocie węglem kamiennym)

Dynamika w cenach krajowych wykazywała mniejsze wahania niż w cenach sprzedaży na wywóz i eksport. Wynikało to z większego udziału w sprzedaży na eksport i wywóz węgla koksowego, którego ceny wykazywały największe zmiany. Udział węgla koksowego w wywozie i eksporcie do 2015 r. nie przekraczał 25%, a w kolejnych latach systematycznie rósł do 76,5% w 2020 r., podczas gdy w sprzedaży krajowej wahał się od 10% do 18%.

Rys. 1.1.5b. Dynamika r/r cen zbytu węgla kamiennego ogółem w latach 2007 – 2020

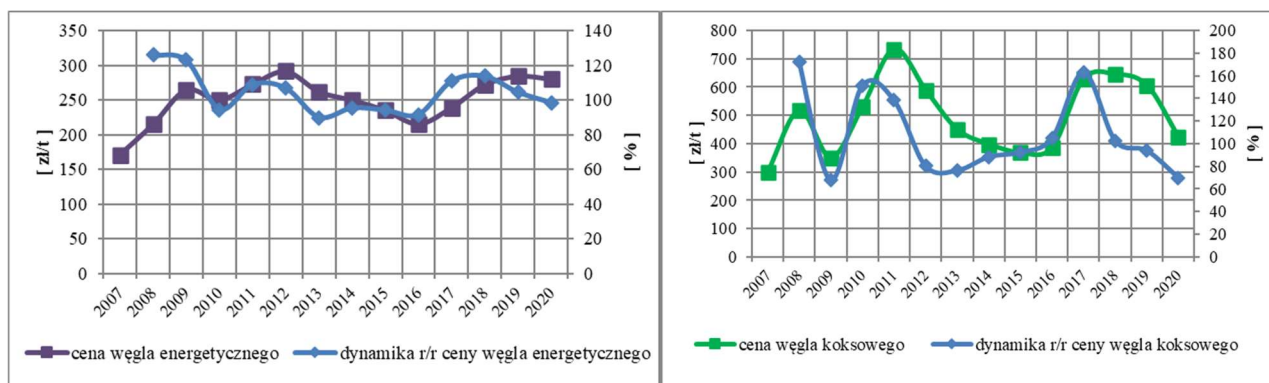

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Wyraźne spadki cen krajowych występowały w latach 2013 – 2016, a największy spadek (ponad 12%) wystąpił w 2013 r. W kolejnych latach tego okresu spadki rok do roku wynosiły od 3 do 5%. W 2017 r. średni poziom cen krajowych był

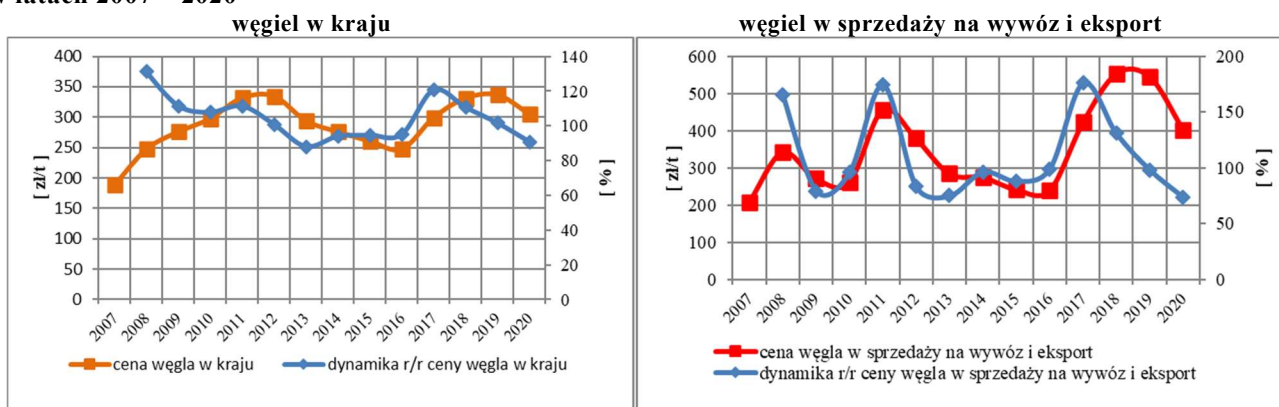
wyższy o ponad 20 % niż w 2016 r. i do 2019 tendencja wzrostowa cen utrzymała się. W 2020 r. średni poziom cen krajowych obniżył się o 8,2%.

Rys. 1.1.5c. Dynamika r/r cen zbytu węgla energetycznego i do koksowania w latach 2007 – 2020

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Rys. 1.1.5d. Dynamika r/r cen zbytu węgla kamiennego w kraju oraz w sprzedaży na wywóz i eksport w latach 2007 – 2020

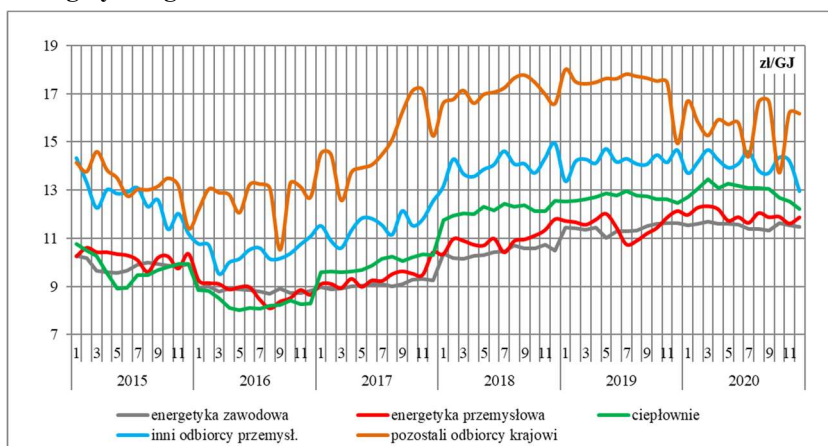

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Jakość sprzedawanego węgla energetycznego na rynku krajowym nie ulegała większym zmianom, tak w zakresie wartości energetycznej, jak i zawartości siarki i popiołu. Wartość energetyczna sprzedanego węgla wahała się od ok. 20,1 GJ/t do 27,0 GJ/t.

Spadek cen zbytu, który wystąpił po 2012 r., dotyczył wszystkich krajowych odbiorców węgla energetycznego. Cena średnioroczna zbytu węgla energetycznego do energetyki zawodowej, po uwzględnieniu jego wartości energetycznej, w 2012 r. wyniosła 12,02 zł/GJ.

Rys. 1.1.5e. Kształtowanie się średniomiesięcznych cen zbytu węgla energetycznego w zł/GJ

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

Średniomiesięczne wartości cen zbytu węgla energetycznego do energetyki zawodowej, nie ulegały w 2012 r. znaczącym zmianom, utrzymując się na porównywalnym poziomie pomiędzy 11,93 zł/GJ i 12,09 zł/GJ. W grudniu 2013 r. cena spadła do 10,52 zł/GJ i na podobnym poziomie utrzymywała się przez cały 2014 r. Od początku 2015 r. ceny znów spadały, w maju 2015 r. osiągając poziom 9,55 zł/GJ. W styczniu 2016 r. ceny po raz pierwszy spadły poniżej poziomu 9 zł/GJ, i od marca cały już rok utrzymywały się w przedziale 8,69 zł/GJ – 8,91 zł/GJ. W przypadku sprzedaży węgla energetycznego do innych niż energetyka zawodowa segmentów rynkowych, odnotowano jeszcze wyraźniejsze tendencje spadkowe średniomiesięcznych cen zbytu. W 2016 r. obserwowano dalsze spadki cen 1 GJ z węgla w sprzedaży do energetyki zawodowej, do energetyki przemysłowej, ciepłowni. Nieznaczne wzrosty cen węgla energetycznego nastąpiły w sprzedaży do innych odbiorców przemysłowych, natomiast ceny zbytu do pozostałych odbiorców nie miały wyraźnej jednoznacznej tendencji.

W okresie 2017 - 2019 ceny węgla energetycznego na krajowym rynku dynamicznie wzrastały w sprzedaży do wszystkich odbiorców. W 2017 r. dynamika wzrostu cen zbytu węgla energetycznego do energetyki zawodowej wyniosła 2,8 % co pozwoliło na utrzymywanie już od kwietnia poziomu cen powyżej 9 zł/GJ. W 2018 ceny do tego odbiorcy wzrosły średnio o 15 % i we wszystkich miesiącach przekraczały już poziom ponad 10 zł/GJ. Utrzymanie trendu wzrostowego, choć już o mniejszej dynamice (wzrost o 9,4 %) w 2019 r. ukształtowało średni poziom cen dla tego roku 11,43 zł/GJ. W 2020 r. średni poziom cen do energetyki zawodowej w zł/GJ wzrósł o 0,9 %. Jeszcze większa dynamika wzrostu cen w zł/GJ wystąpiła w latach 2017 – 2019 w sprzedaży do ciepłowni. W 2017 r. ceny te wzrosły o 19,4 % osiągając od lipca poziom powyżej 10 zł/GJ, a dalszy wzrost w 2018 r. o 22 % pozwolił na utrzymywanie cen od maja 2018 r. powyżej 12 zł/GJ i ten poziom cen po niewielkich wzrostach (średnio o 4,8%) utrzymał się w całym 2019 r. W 2020 r. dynamika wzrostu cen do ciepłowni spadła do 1,7 %, ale pozwoliło to na utrzymywanie cen w okresie od lutego do września na poziomie powyżej 13 zł/GJ. Do innych segmentów rynku krajowego, tendencje wzrostu cen były zbliżone,

z wyjątkiem 2020 r., w którym ceny do tych odbiorców spadły (o 1,3 % do innych odbiorców przemysłowych i o 10,6 % do pozostałych odbiorców krajowych).

Na krajowym rynku węgla koksowego, po dynamicznych wzrostach do połowy 2011 r., w kolejnych miesiącach ceny sprzedaży węgla do koksowni systematycznie spadały. Bardzo silna presja na spadek cen zbytu węgla koksowego wywołana była, bezpośrednią zależnością polskiego rynku koksu od gospodarek krajów europejskich oraz pogarszającą się sytuacją hutnictwa żelaza i stali. Stały spadek cen zbytu węgla koksowego odnotowywany był od czerwca 2011 r., a szczególnie wysoka dynamika spadków utrzymywała się do października 2012 r. Od drugiej połowy 2013 r. ceny ustabilizowały się na poziomie ok. 400 zł/t i utrzymywały tę wysokość do I kwartału 2015 r. W kolejnych miesiącach ceny węgla koksowego ponownie spadały osiągając w grudniu 2015 r. poziom 322 zł/t. Rok 2016 to lekkie odbicie cen do średniej rocznej wartości na poziomie 385,75 zł/t. W 2017 r. wystąpił bardzo wysoki (o 62,8 %) wzrost cen zbytu węgla koksowego. Tak wysoka dynamika cen wynikała z ich poziomu w okresie I – V powyżej 700 zł/t z maksimum w marcu (796,88 zł/t). W kolejnych miesiącach, aż do listopada ceny wahały się na znacznie niższym poziomie od 430 do 536 zł/tonę, a w grudniu ponownie wzrosły do 734,90 zł/t. W 2018 ceny węgla koksowego nie wykazywały już tak znacznych wahań jak w 2017 r. i średnia dla roku osiągnęła poziom 644,89 zł/t, wyższy o 2,7% od średniej z 2017 r. W 2019 r. ceny do sierpnia utrzymywały stabilny, wysoki poziom od 640 – 680 zł/t, ale we wrześniu spadły do 469,64 zł/t, a w grudniu aż do 327,79 zł/t. Średnia cena dla 2019 r. wyniosła 606,02 zł/tonę

i była niższa niż w 2018 r. o 6 %. Uwarunkowania podażowo – popytowe związane z sytuacją epidemiczną doprowadziły do radykalnego obniżenia poziomu średniej ceny zbytu węgla koksowego w 2020 r. (o 29,9 % do poziomu 424,70 zł/t).

W 2020 r. średnia cena zbytu węgla kamiennego ogółem (loco kopalnia) krajowych producentów węgla wyniosła 313,31 zł/t i była niższa o 10,4% niż w 2019 r. (349,62 zł/t). Spadek ceny węgla ogółem wynikał z 1,4 - procentowej redukcji ceny zbytu węgla energetycznego (z 284,88 zł/t w 2019 r. do 280,78 zł/t w 2020 r.), ale przede wszystkim ze spadku cen węgla koksowego o blisko

30% (z 606,02 zł/t w 2019 r. do 424,70 zł/t w 2020 r.). Średnia cena zbytu w sprzedaży węgla ogółem na rynek krajowy w 2020 r. wyniosła 305,29 zł/t i była o 9,3% niższa niż w roku poprzednim.

Tab. 1.1.5b. Ceny zbytu węgla kamiennego w sprzedaży na rynku krajowym w latach 2007 – 2020 wg odbiorców

Ceny zbytu węgla	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Dynamika stała 2007=100%
Sprzedaż na rynek krajowy	188,50	247,36	275,93	297,48	331,58	334,32	294,08	276,08	260,90	247,61	299,07	330,99	336,42	305,29	162,0%
Energetyka zawodowa	148,73	176,23	242,93	229,22	236,14	257,02	233,29	220,73	211,89	189,56	192,60	221,70	242,97	249,21	167,6%
Energetyka przemysłowa	162,10	210,06	266,06	256,00	266,89	296,35	254,81	241,24	223,04	192,28	204,40	239,45	254,08	258,56	159,5%
Ciepłownie zawodowe i niezawodowe	171,48	205,42	251,89	246,39	263,59	296,54	263,63	241,11	222,25	192,18	230,54	283,49	295,54	297,72	173,6%
Inni odbiorcy przemysłowi	205,68	247,39	312,04	294,84	338,69	401,50	348,17	349,92	323,92	263,93	292,60	355,75	357,20	351,88	171,1%
Koksownie	294,12	518,59	345,21	524,33	726,43	583,74	445,14	398,66	370,60	389,19	626,30	645,04	602,01	422,98	143,8%
Pozostali odbiorcy krajowi	226,35	281,06	350,39	339,43	362,04	381,50	355,74	353,86	320,10	298,85	363,25	442,01	450,88	389,61	172,1%

Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A.

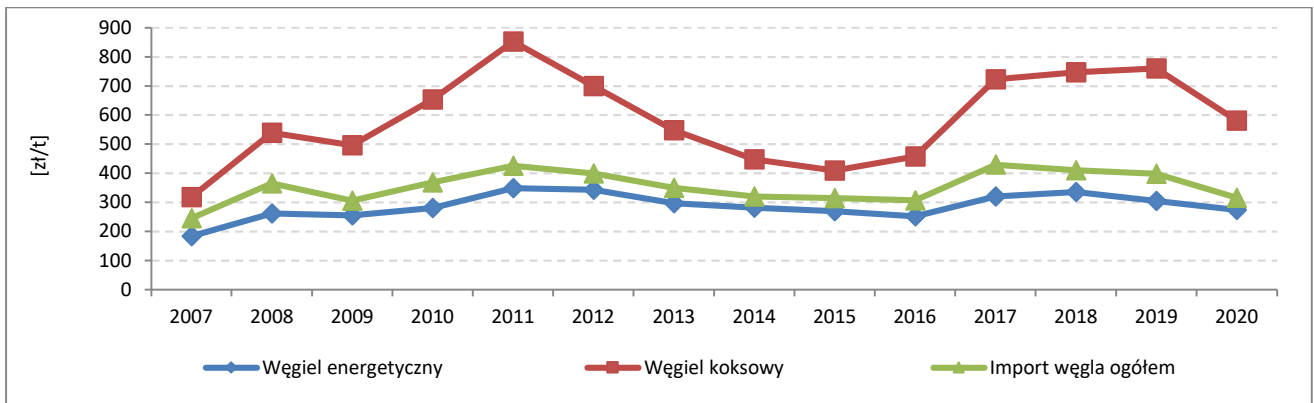
Ceny węgla kamiennego w imporcie i przywozie do Polski. Analiza kształtowania się cen węgla kamiennego sprowadzanego do Polski wskazuje na wysoką dynamikę wzrostu cen do 2011 r. W 2011 r. ceny tego węgla ogółem osiągnęły poziom 425,16 zł/t i były wyższe niż w 2007 r. o 179,8 zł/t,

tj. o 73,3%. W tym czasie wzrost cen węgla energetycznego wyniósł przeszło 90%. Ceny importowanego węgla koksowego po 2011 r. bardzo dynamicznie spadały, osiągając w 2015 r. poziom 409,47 zł (spadek od 2011 r. o 46,3%). Od 2016 r. doszło do mocnego odbicia cen, które w 2019 r. osiągnęły poziom 759,99 zł/t (wzrost o 85,6% w porównaniu do 2015 r.). W 2020 r. ceny te ponownie obrały trend spadkowy i na koniec roku ich średnia wartość wyniosła 580,99 zł/t. Od 2011 r. spadały również ceny importowe węgla energetycznego, ale dynamika spadku była znacząco niższa od spadku cen węgla do koksowania. W 2016 r. cena węgla energetycznego w imporcie była wyższa niż w 2007 r. o 37,4%. W 2017 r. i 2018 r. cena węgla energetycznego uległa odbiciu, po czym w kolejnych latach obrała trend spadkowy. W 2020 r. średnia cena osiągnęła poziom 273,52 zł/t, w porównaniu do 2007 r. cena ta wzrosła o 49,0%.

Tab. 1.1.5c. Ceny zbytu węgla kamiennego w imporcie i przywozie do Polski w latach 2007 – 2020 [zł/t]

Cena węgla (franco granica)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Dynamika stała 2007=100%
Węgiel energetyczny	183,54	261,61	255,09	280,3	348,96	342,75	296,54	281,36	269,14	252,1	320,25	335,06	304,01	273,52	149,02
Węgiel koksowy	318,06	539,31	496,47	653,6	852,88	699,67	547,22	447,56	409,47	457,88	722,89	746,97	759,99	580,99	182,67
Import węgla ogółem	245,36	365,23	305,48	368,14	425,16	398,68	350,12	320,09	314,65	306,9	429,66	410,35	397,99	315,87	128,74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Agencji Celnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Agencji Celnej

1.2. Struktura organizacyjno - własnościowa sektora górnictwa węgla kamiennego na 31.12.2020 r.

Na dzień 31 grudnia 2020 r. w górnictwie węgla kamiennego w 8 spółkach, zarówno publicznych, jednoosobowych spółkach Skarbu Państwa jak i prywatnych funkcjonowało 21 czynnych kopalń:

- Polska Grupa Górnicza S.A. (PGG S.A.) - 8 kopalń (od 1.01.2021 r. 7 kopalń) (0,0000026%, tj. 1 akcja posiadana przez Skarb Państwa, 20,42% akcji posiadanych przez PGNiG Termika S.A., 18,30% akcji posiadanych przez WĘGŁOKOKS S.A., 15,32% akcji posiadanych przez PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A., 15,32% akcji posiadanych przez Energa Kogeneracja Sp. z o.o. (od 15.02.2021 r. przejęcie przez ECARB Sp. z o.o.), 15,32% akcji posiadanych przez Towarzystwo Finansowe SILESIA Sp. z o.o., 7,66% akcji posiadanych przez Polski Fundusz Rozwoju S.A. oraz 7,66% akcji posiadanych przez ENEA S.A.),
- Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. - 5 kopalń (55,17% akcji posiadanych przez Skarb Państwa) wraz z grupą kapitałową (19 spółek),
- TAURON Wydobycie S.A. – 3 kopalnie (100 % akcji posiadanych przez TAURON Polska Energia S.A. – spółka notowana na GPW),
- Węglkokoks Kraj Sp. z o.o. – 1 kopalnia (100% udziałów posiadanych przez Węglkokoks S.A.),
- Lubelski Węgiel Bogdanka S.A. (65,99% akcji posiadanych przez ENEA S.A., spółka notowana na GPW),
- Przedsiębiorstwo Górnicze Silesia Sp. z o.o. (100% udziałów posiadanych przez właściciela prywatnego),
- Zakład Górniczy Siltech Sp. z o.o. (100% udziałów posiadanych przez właściciela prywatnego),
- Eko-Plus Sp. z o.o. – 1 kopalnia (100% udziałów posiadanych przez właściciela prywatnego).

Podmiotami należącymi bezpośrednio i pośrednio do Skarbu Państwa zajmującymi się handlem węglem są przede wszystkim:

- Węglkokoks S.A. (100 % akcji posiadanych przez Skarb Państwa) wraz z grupą kapitałową 15 spółek,
- Katowicki Węgiel Sp. z o.o. (100 % akcji posiadanych przez Skarb Państwa),

- CZW Węglózbyt S.A. (26% akcji posiadanych przez Skarb Państwa, 73% Węglokoks Kraj Sp. z o.o., pozostali 1% - akcjonariat pracowniczy).

Ponadto w sektorze działa spółka restrukturyzacyjna – Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. (100% akcji posiadanych przez Skarb Państwa).

1.3. Wsparcie działań w sektorze ze środków budżetu państwa w latach 2007 – 2020

W latach 2007 – 2020 w ramach sektora górnictwa węgla kamiennego funkcjonowały programy pomocowe finansowane ze środków budżetu państwa.

Pomoc ta była udzielana początkowo w oparciu o przepisy Rozporządzenia Rady (WE) nr 1407/2002 z dnia 23 lipca 2002 r. w sprawie pomocy państwa dla przemysłu węglowego (Dz. Urz. UE L 205 z 02.08.2002 – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 8, t2, str. 17), a po jego wygaśnięciu – zgodnie z Decyzją Rady z dnia 10 grudnia 2010 r. w sprawie pomocy państwa ułatwiającej zamykanie niekonkurencyjnych kopalń węgla (Dz. Urz. EU L 336 z 21.12.2010, str. 24).

Zgodnie z tymi regulacjami Władze Polski notyfikowały Komisji Europejskiej programy pomocy dla sektora górnictwa węgla kamiennego uzyskując decyzje Komisji Europejskiej:

- 1) Pomoc państwa nr N 571/2004 – Polska. Pomoc państwa dla polskiego sektora węglowego 2004 – 2006,
- 2) Pomoc państwa nr N 84/2007 – Polska. Pomoc państwa dla polskiego sektora węglowego 2004-2006;
- 3) Pomoc państwa N 575/2007 – Polska. Pomoc państwa dla polskiego sektora węglowego w latach 2008-2010;
- 4) Pomoc państwa SA.33013 (2011/N) – Polska. Pomoc państwa dla sektora górnictwa węgla kamiennego w latach 2011 – 2015 (kontynuacja programu N 575/2007).
- 5) Pomoc państwa S.A. 41161 (2015/N) – Polska. Pomoc państwa dla polskiego sektora węglowego w latach 2015-2018;
- 6) Pomoc państwa S.A. 46891 (2017/N) – Polska. Restrukturyzacja polskich przedsiębiorstw górniczych.
- 7) Pomoc państwa S.A. 52832 (2019/N) – Polska. Zmiana pomocy państwa dla polskiego sektora węglowego w latach 2015-2023.

Konieczność kontynuacji wsparcia likwidacji sektora górnictwa węgla kamiennego z udziałem środków budżetu państwa znalazła swoje odzwierciedlenie w programie pomocy dla sektora na lata 2015 – 2018. Władze Polski notyfikowały ten środek pomocy Komisji Europejskiej w dniu 4 marca 2015 r. dokonując jego modyfikacji w kolejnych aktualizacjach.

W dniu 18 listopada 2016 r. Komisja wydała decyzję uznając program SA.41161 (2015/N) – Polska. Pomoc państwa dla polskiego górnictwa węgla kamiennego w latach 2015 – 2018 za zgodny ze wspólnym rynkiem.

W dniu 8 lutego 2018 r. Komisja Europejska zaakceptowała program pomocowy SA 46891 (2017/N) „Restrukturyzacja polskich przedsiębiorstw górniczych”, który stanowił z jednej strony kontynuację udzielenia pomocy dla kopalń postawionych w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 r., z drugiej zaś odnosił się do nowych jednostek przekazywanych do Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A. po dniu 1 stycznia 2007 r.

W związku z prowadzonym procesem przekształceń sektora górnictwa węgla kamiennego oraz dynamiczną sytuacją na krajowym rynku węglowym, od momentu wydania Decyzji zatwierdzającej program pomocowy SA.46891 (2017/N) nastąpiła konieczność modyfikacji obowiązującego programu pomocowego.

Strona polska w dniu 4 stycznia 2019 r. zwróciła się do Komisji Europejskiej o akceptację kolejnych modyfikacji programu SA.41161, zmienionej decyzją w sprawie SA.46891. Zmiany

obejmowały: rezygnację z przekazania do SRK jednostki produkcyjnej KWK Sośnica oraz przekazanie do SRK nowej jednostki produkcyjnej, tj. oznaczonej części zakładu górniczego KWK Mysłowice-Wesoła pod nazwą KWK Mysłowice-Wesoła I. W związku z powyższym dokonano również aktualizacji budżetu pomocowego.

W dniu 15 kwietnia 2019 r. Komisja Europejska podjęła decyzję w sprawie SA.52832 – Zmiana pomocy państwa dla polskiego sektora węglowego w latach 2015-2023 aprobującą zgłaszane zmiany.

W oparciu o wyżej wymienione programy pomocowe oraz polskie regulacje prawne w latach 2007 – 2020 ze środków budżetowych finansowano następujące działania:

- zadania wykonywane w trakcie likwidacji kopalń i działania polikwidacyjne,
- naprawianie szkód wywołanych ruchem zakładu górniczego,
- roszczenia pracownicze, w tym wypłaty rent wyrównawczych oraz prawa do bezpłatnego węgla oraz ich ekwiwalentów realizowanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- dotacja z NFOŚiGW na zadania związane z ochroną środowiska.

Dodatkowo, w ramach programu pomocy na lata 2015 – 2023 w odniesieniu do kopalń postawionych w stan likwidacji po 1 stycznia 2007 r., finansowano:

- instrumenty osłonowe dla pracowników w postaci urlopu górniczego i urlopu dla pracowników zakładów przeróbki mechanicznej węgla oraz jednorazowe odprawy pieniężne,
- środki na pokrycie bieżących strat produkcyjnych przedsiębiorstwa.

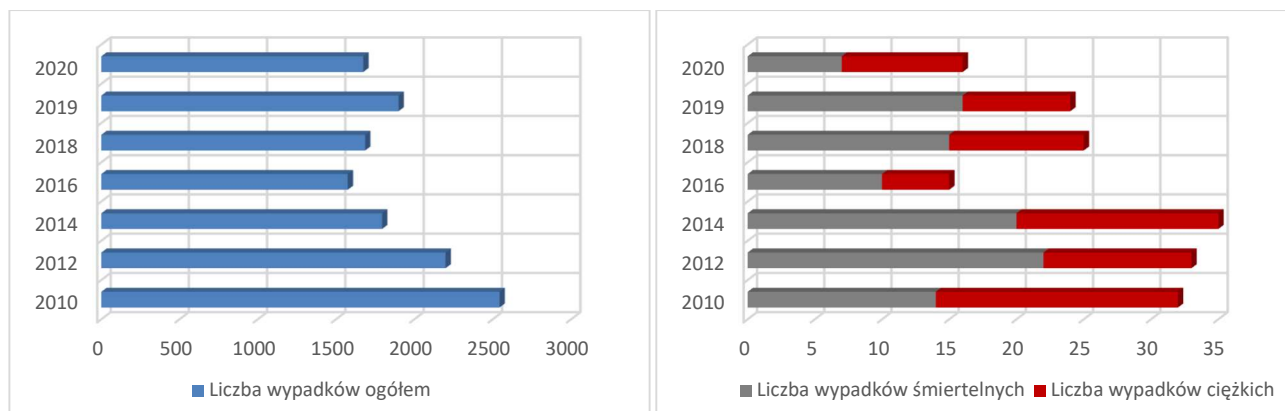
Ponadto górnictwo węgla kamiennego otrzymało m.in. wsparcie w postaci:

- zwolnień z tytułu opłat i kar wobec NFOŚiGW,
- zwolnienia z tytułu opłaty za usługi wodne wobec PGGW Wody Polskie,
- zwolnień z wpłat wobec PFRON,
- zwolnienia z wpłat z zysku,
- zwolnienie od podatku dochodowego od osób prawnych,
- zwolnienie od podatku od czynności cywilno-prawnych,
- zwolnienie z obowiązku uzyskiwania koncesji na wydobywanie metanu.

1.4. Wypadkowość i nakłady na bezpieczeństwo pracy w górnictwie węgla kamiennego

W latach 2010 – 2020 najmniejszą liczbę wypadków śmiertelnych i ciężkich odnotowano w roku 2016 oraz 2020. Wypadkowość ogółem w kopalniach górnictwie węgla kamiennego w 2020 r. zmniejszyła się o 11,8% w porównaniu z 2019 r. (spadek z 1 899 do 1 674 wypadków) i o 34,2% w porównaniu z rokiem 2010, kiedy to odnotowano 2 544 wypadki. Liczba wypadków ogółem w górnictwie węgla kamiennego w kolejnych latach ulegała systematycznemu zmniejszeniu.

Rys. 1.4a. Wypadki w górnictwie węgla kamiennego

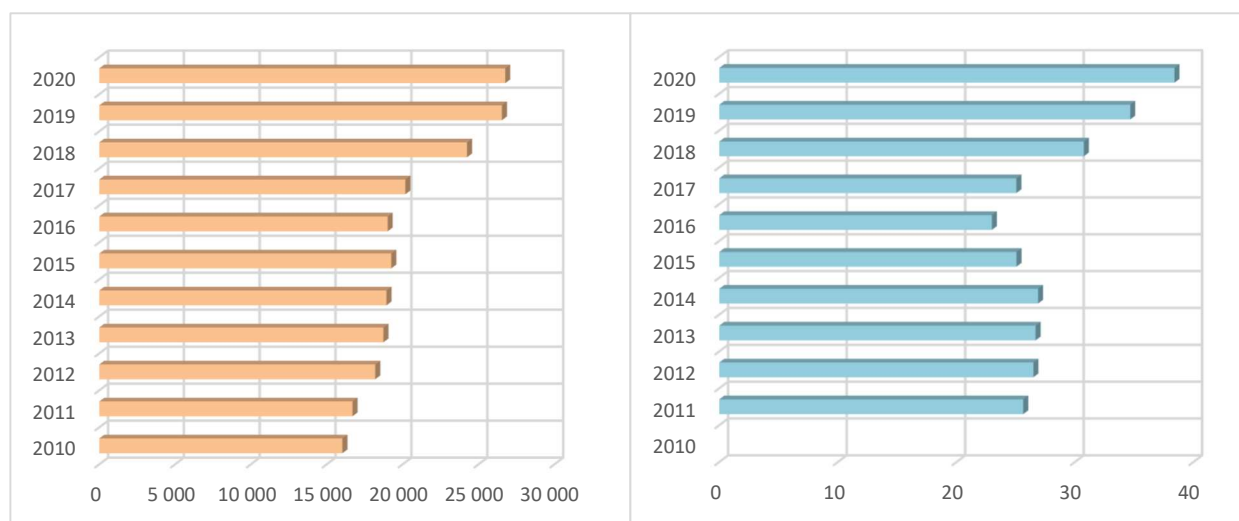
Źródło: przedsiębiorstwa górnicze, Wyższy Urząd Górniczy

Systematyczny wzrost bezpieczeństwa pracy w kopalniach węgla kamiennego należy wiązać z rosnącym poziomem nakładów ponoszonych przez przedsiębiorstwa górnicze na bezpieczeństwo i higienę pracy. W 2016 r. wyniosły one 1,62 mld zł/rocznie, a w 2020 r. już ponad 2,00 mld zł/rocznie. Poniższe wykresy pokazują nakłady poniesione na BHP w odniesieniu na 1 zatrudnionego w górnictwie węgla kamiennego oraz na 1 wydobytą tonę węgla.

Rys. 1.4b. Nakłady poniesione na BHP

w złotych w przeliczeniu na 1 pracownika

w złotych w przeliczeniu na 1 tonę wydobycia

1.5. Aktualna sytuacja w sektorze i na rynku wydobycia węgla kamiennego - zmiany strukturalne

Polska jest największym producentem węgla kamiennego w Unii Europejskiej, zatrudnia najwięcej osób w tym sektorze spośród wszystkich państw UE oraz w największym stopniu opiera wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła na tym surowcu.

Węgiel ma dominujący udział w strukturze wytwarzania energii elektrycznej według surowców (46% w 2020 roku). W przypadku wytwarzania energii cieplnej udział ten jest jeszcze wyższy i wynosi ok. 70% (2019). Węgiel jest ponadto wykorzystywany jako opał w gospodarstwach domowych, a także w przemyśle (np. przemysł chemiczny).

Z uwagi na specyfikę polskiego sektora energetycznego, w tym dostępne, funkcjonujące w Polsce jednostki wytwórcze, nadal będzie występowało zapotrzebowanie na węgiel w perspektywie średnio i długoterminowej. Zakłada się jednak, że udział mocy zainstalowanej w źródłach węglowych w systemie elektroenergetycznym będzie się zmniejszał z aktualnego poziomu ok. 52%, do ok. 37% w 2030 r., oraz ok. 11% w 2040 r., z uwagi na techniczne wyeksploatowanie jednostek wytwórczych wykorzystujących węgiel.

Zgodnie z prognozami, zużycie węgla kamiennego w elektrowniach i elektrociepłowniach spada z poziomu ponad 33 mln ton rocznie w 2020 r. do poziomu około 11 mln ton w 2040 r. W tym samym okresie, całkowite zużycie węgla (uwzględniając także ciepłownie, gospodarstwa domowe, przemysł wytwórczy, usługi, rolnictwo i pozostałe zużycie) spada z poziomu ponad 53,1 mln ton rocznie w 2020 r. do nieco ponad 16,3 mln ton w 2040. Jednocześnie po 2040 r. można prognozować dalszy spadek zapotrzebowania na węgiel.

Niemniej jednak, w odróżnieniu od innych państw UE, rola węgla, pomimo prognozowanego spadku, jest bardzo znaczna. Udział węgla w produkcji energii elektrycznej w roku 2020 w Polsce był najwyższy wśród krajów UE, które posiadają bardziej rozwinięte i zdywersyfikowane źródła nie węglowe (gaz, energia jądrowa, wiatr, fotowoltaika, woda).

Górnictwo ma zatem duże znaczenie zarówno dla bezpieczeństwa energetycznego państwa, jak i dla krajobrazu społeczno-gospodarczego, szczególnie w regionach, w których zlokalizowane są kopalnie.

Sektor górniczy jest wyjątkowo, jak na skalę UE, istotny z punktu widzenia gospodarczego. Zatrudnia on bezpośrednio ponad 76 tysięcy osób, jak również tworzy on miejsca pracy w otoczeniu górnictwa, w wyniku czego co najmniej 96-112 tys. miejsc jest więc powiązanych z wydobyciem węgla. Sektor górnictwa węgla kamiennego (i brunatnego), w roku 2018, odpowiadał również za ponad 16 mld zł wartości dodanej brutto, co stanowiło około 2,5% wartości dodanej brutto w sektorze przemyśle. Wartość zakupionych przez sektor dóbr i usług na potrzeby procesu produkcji wyniosła natomiast 10,9 mld zł. Sektor ma zatem istotne znaczenie dla całej gospodarki, a od jego funkcjonowania zależą miejsca pracy w różnych jej gałęziach. Funkcjonowanie sektora ma również istotny wpływ na produkty i usługi lokalne, a także ma istotne znaczenie dla sytuacji finansowej samorządów, w których ma miejsce wydobycie.

Sektor górniczy jest zatem silnie zintegrowany z gospodarką Polski i odpowiada za znaczną liczbę miejsc pracy. Jego funkcjonowanie warunkuje też zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego kraju umożliwiając pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców energii w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, biorąc pod uwagę na stale występujące potrzeby i możliwości w zakresie wytwarzania energii w Polsce. Jego funkcjonowanie umożliwia również

zachowanie relatywnej niezależności Polski od importu surowców energetycznych z innych państw.

Wydobycie węgla kamiennego ulega jednak systematycznemu spadkowi, w związku ze stopniowym ograniczaniem popytu krajowego w tym zakresie we wszystkich sektorach gospodarki. Wynika to m.in. ze zmniejszenia mocy zainstalowanej w źródłach węglowych w elektrowniach i elektrociepłowniach oraz ich technicznego wyeksploatowania stopniowego wycofania z eksploatacji, istotnego cen uprawnień do emisji CO₂ i w związku z tym coraz mniejszego ekonomicznego uzasadnienia dla wytwarzania energii z węgla, jak również unowocześniania procesów produkcyjnych w przemyśle, czy też wymiany kotłów w gospodarstwach domowych.

Powyższe trendy wynikają także ze zmian na europejskim i światowym rynku węgla kamiennego (obejmujących politykę klimatyczną i dekarbonizacji, wzrost cen uprawnień do emisji CO₂, rozwój OZE etc.), skutkujących strukturalnym obniżeniem popytu na węgiel energetyczny, a także zmniejszeniem konkurencyjności cenowej węgla energetycznego. W efekcie więc sytuacja finansowa branży ulega istotnemu pogorszeniu, a sam sektor jest w efekcie zmuszony do dokonania zmian w swoim funkcjonowaniu.

Na poziomie europejskim (UE) wynika to m.in. z:

- (a) wdrażania, na mocy Pakietu Zimowego/Pakietu Czysta energia dla wszystkich Europejczyków, celów redukcji gazów cieplarnianych;
- (b) Strategii Czysta planeta dla wszystkich, ustanawiającej wytyczne w zakresie dekarbonizacji i osiągnięcia zerowej emisyjności gazów cieplarnianych do 2050 r. co ma się przyczynić do osiągnięcia celów określonych w Porozumieniu paryskim;
- (c) przyjęcia Europejskiego Zielonego Ładu, który obejmuje m.in. zaproponowanie propozycji legislacyjnych ustalających bardziej ambitne cele klimatyczne UE na lata 2030 i 2050.

Polska, w porównaniu z innymi państwami UE, ma zdecydowanie inny punkt startowy wynikający z historycznych uwarunkowań co do źródła wytwarzania energii (elektrownie i elektrociepłownie z dużym udziałem zainstalowanej mocy węglowej, złoża krajowego surowca). W wyniku historycznych zaszczości, osiągnięcie zakładanych celów klimatycznych i redukcji emisji, jest

w przypadku Polski zadaniem zdecydowanie ambitniejszym niż w przypadku innych krajów, zwłaszcza, że osiągnięcie tych celów nie może abstrahować od zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego oraz zapobieżeniu degradacji społeczno-gospodarczej regionów górniczych. Jednocześnie, już obecnie, z uwagi na trendy rynkowe i uwarunkowania, dotyczące m.in. cen uprawnień do emisji CO₂, wytwarzanie energii z węgla staje się stopniowo coraz mniej opłacalne.

Co więcej, ze względu na te trendy rynkowe, problemowi temu towarzyszy ograniczona strukturalna możliwość finansowania działalności wydobywczej węgla kamiennego, co zważywszy na aktualną kondycję finansową większości spółek z sektora wydobywczego w Polsce, powoduje realne zagrożenie nie tylko dla tych podmiotów, ale również dla całej gospodarki regionów górniczych i Polski. Jednocześnie to pogorszenie wpływa negatywnie na tkankę społeczną regionów górniczych i powoduje jej degradację.

W ostatnich latach widoczny jest trend odchodzenia od finansowania projektów węglowych przez instytucje finansowe. Istotna część międzynarodowych instytucji finansowych już zaprzestała finansowania nowych projektów górniczych oraz energetyki opartej na węglu, a w perspektywie najbliższych lat planowane jest wyjście z obecnie finansowanych działalności. W konsekwencji możliwości pozyskania środków pieniężnych do sfinansowania bieżącej działalności oraz działalności inwestycyjnej są bardzo ograniczone.

Zgodnie z ogłoszoną pod koniec 2019 r. polityką kredytową Europejskiego Banku Inwestycyjnego, z końcem 2021 roku EBI zaprzestanie finansowania projektów związanych z paliwami kopalnymi. Przyszła działalność finansowa skupi się na szybszym tworzeniu innowacji w dziedzinie czystej energii, zwiększaniu efektywności energetycznej i wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii.

Sytuacja na międzynarodowych rynkach finansowych znajduje również odzwierciedlenie na polskim rynku finansowym. W przypadku oddziałów europejskich banków działających w Polsce, podmioty te zaczynają przyjmować strategie grup kapitałowych – zaprzestania finansowania projektów węglowych. Pojedyncze instytucje mają jeszcze marginalną ekspozycję na węgiel w związku z historycznymi kredytami. Część banków chce wyjść z tego typu finansowania w ciągu kilku najbliższych lat. Niektóre – do 2030 r. Wiele wskazuje na to, że w podobną stronę będą szły również te, które dziś nie chcą składać konkretnych deklaracji.

Tym samym oznacza to, że spółki krajowe będą miały również ograniczoną możliwość w pozyskaniu finansowania na rynku, a tym samym zabezpieczenia sobie ciągłości w finansowaniu swojej działalności.

Jak wspomniano wyżej, europejska polityka klimatyczna ulega stopniowemu zaostrzeniu, czego przykładem jest przyjęcie Europejskiego Zielonego Ładu, który obejmuje m.in. zaproponowanie propozycji legislacyjnych ustalających bardziej ambitne cele klimatyczne UE na lata 2030 i 2050 w ramach tzw. Prawa klimatycznego w celu realizacji osiągnięcia neutralności klimatycznej poprzez np. zwiększenie unijnego celu redukcji emisji gazów cieplarnianych na 2030 r. z obecnie obowiązujących 40% do co najmniej 55 % w stosunku do poziomu z 1990 r.

Polska również podąża tym śladem, a swoje aktualne założenia energetyczne odzwierciedla w Polityce energetycznej Polski do 2040 r. przyjętej w lutym 2021 r. („PEP2040”) W ślad za kierunkiem unijnej polityki klimatycznej, zgodnie z przyjętymi założeniami, w 2040 r. ponad połowę mocy zainstalowanych mają stanowić źródła zeroemisyjne. Szczególną rolę odegrać ma w tym procesie wdrożenie do polskiego systemu elektroenergetycznego morskiej energetyki wiatrowej i uruchomienie elektrowni jądrowej. Wykorzystanie węgla ma z kolei stopniowo spadać. Zakłada się m.in. nie więcej niż 56% węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej w 2030 r., a co najmniej 23% udziału

OZE

w końcowym zużyciu energii brutto w 2030 r.

Realizacja założeń klimatycznych Polski wymaga jednak czasu na odpowiednią transformację sektora węglowego oraz zrealizowania odpowiednich inwestycji, które w konsekwencji doprowadzą do strukturalnej zmiany miksu energetycznego kraju.

1.6. Sytuacja głównych podmiotów wydobywczych w Polsce

W ostatnich 3 latach systematycznie zmniejszały się łączne przychody ze sprzedaży węgla w spółkach takich jak PGG, Tauron Wydobycie, Węglkokoks Kraj. Spadająca wartość przychodów w spółkach była konsekwencją zasadniczo zmniejszającego się zapotrzebowania na węgiel i zmian zachodzących w sektorze. W części oczywiście sytuację dodatkowo pogorszyło czasowe ograniczenie możliwości prowadzenia wydobycia w niektórych kopalniach w roku 2020, ze względu na pandemię COVID-19.

W sytuacji pogarszających się strukturalnie wyników części spółek i braku możliwości pozyskania finansowania z rynku węglowych, a w efekcie grożącej im utracie płynności finansowej, zauważalny jest brak możliwości dojścia do rentowności tych spółek w najbliższej, ale i dalszej przyszłości. Taka sytuacja generuje ryzyko trudności funkcjonowania na rynku przedsiębiorstw górniczych.

Co więcej mając na uwadze obiektywne aspekty rynkowe tj.:

- (a) spadek popytu na węgiel kamienny w kolejnych latach (wymogi klimatyczne i decyzje strategiczne, wymuszające zmianę struktury miksu energetycznego kraju oraz ograniczanie zdolności produkcyjnych kopalń w związku z koniecznością przeprowadzenia transformacji energetycznej)
- (b) realne wysokie ceny uprawnień do emisji CO₂ i prognozy w tym zakresie

W najbliższym czasie można spodziewać się wzrostu udziału kosztów stałych w sektorze wydobywczym, przy spadającym poziomie wydobycia, ze względu na zmiany strukturalne w sektorze. W efekcie więc brak jest perspektyw na trwałe polepszenie się wyników finansowych spółek górnictwa węgla kamiennego i możliwości przeprowadzenia ich restrukturyzacji.

Kierunek zmian w sektorze energetycznym i jego strukturalny charakter prowadzić będą nieuchronnie do dalszego pogarszania konkurencyjności energetyki opartej na węglu kamiennym i w efekcie przesądzać o konieczności podjęcia zawczasu odpowiednich środków w celu stopniowej likwidacji sektora. Pozwoli to na zrównoważoną transformację sektora, w tym zrealizowanie niezbędnych dla transformacji energetycznej inwestycji umożliwiających zmianę miksu energetycznego itp., przy jednoczesnym zagwarantowaniu realizacji potrzeb energetycznych państwa polskiego, jak również zapewnieniu ochrony dla rzeszy pracowników skupionych w sektorze i gospodarki. Niekontrolowane zwalnianie pracowników przyniosłoby bowiem katastrofalne skutki dla gmin górniczych, przyczyniając się do degradacji tych regionów oraz społecznego wykluczenia zwolnionych, których bez odpowiedniego przygotowania, w tym przekwalifikowania, rynek pracy z dużą dozą prawdopodobieństwa by nie wchłonął.

W innej sytuacji, pomimo powyższych zmian strukturalnych czy też kryzysu COVID-10, znajdują się natomiast giełdowe spółki Lubelski Węgiel Bogdanka („LWB”) oraz Jastrzębska Spółka Węglowa („JSW”). Uzasadnione jest to specyfiką funkcjonowania spółek, ich produktami, strategią, sytuacją finansową i nieco odmiennymi perspektywami.

JSW od pozostałych spółek odróżnia produkt i rynek oraz kondycja finansowa i perspektywy rozwoju. Spółka jest największym producentem wysokiej jakości węgla koksowego w Unii Europejskiej i jednym z wiodących producentów koksu używanego do wytopu stali. A węgiel

koksowy jest surowcem strategicznym dla UE. Sytuacja płynnościowa spółki z kolei, pomimo pandemii i jej skutków, pozwala na inwestycje potrzebne do planowanego rozwoju spółki.

LWB posiada z kolei jedną z najnowocześniejszych kopalń węgla kamiennego w Polsce, w województwie lubelskim, w której wydobywanie jest efektywne i dochodowe. Odbywa się ono poza terenami zurbanizowanymi, z płycej zalegających zasobów i bez zagrożeń, w tym np. metanowych oraz w sprzyjających uwarunkowaniach geologicznych (długi wybieg ścian – ok. 5 kilometrów) – co wpływa pozytywnie na koszty produkcji i konkurencyjność produktu. Jednocześnie główne założenia strategii LWB zakładają utrzymanie zdolności produkcyjnych, podtrzymanie wysokich wskaźników rentowności spółki, a także planowane jest rozpoznanie złóż węgla koksowego i rozpoczęcie jego produkcji od roku 2026 – czyli wejście w produkt wpisany na listę surowców strategicznych.

Spółki te mogą więc kontynuować działalność na zasadach rynkowych.

2. Prognozy zapotrzebowania na węgiel kamienny

2.1 Prognozy światowe

Już od kilku lat proporcje światowego miksu energetycznego zmieniają się z korzyścią dla odnawialnych źródeł energii, a wiele państwowych i prywatnych instytucji podejmuje starania zmierzające do dekarbonizacji gospodarki. Również w Unii Europejskiej wygaszenie węgla jest uznawane za kluczowe w osiągnięciu jej celów redukcji emisji gazów cieplarnianych. Wraz z przyspieszaniem towarzyszącej temu transformacji energetycznej i wprowadzaniem tzw. Europejskiego Zielonego Ładu, powstają całkiem nowe ekosystemy i pojawiają się nowe technologie.

Jednym z takich wyzwań jest najnowszy unijny cel w zakresie bezpieczeństwa klimatycznego. Zgodnie z przyjętymi wytycznymi państwa członkowskie zakładają osiągnięcie do 2030 r. redukcji emisji gazów cieplarnianych do poziomu 55% wartości z roku 1990. Jest to przejaw intensyfikacji działań w ramach unijnej polityki klimatyczno-energetycznej, zmierzających do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r., zgodnie z porozumieniem paryskim.

Produkcja i zużycie energii odpowiadają za 75% emisji w UE, dlatego też przyspieszenie przejścia na bardziej ekologiczny system energetyczny ma zasadnicze znaczenie. W został ustalony zwiększony poziom docelowy, zgodnie z którym do 2030 r. 40% energii należy produkować ze źródeł odnawialnych.

Najszybciej do zachodzących zmian dostosowuje się sektor energetyczny. Produkcja energii elektrycznej jest odpowiedzialna za największą emisję gazów cieplarnianych, stanowiąc 31% wszystkich emisji, co spowodowało, że ten sektor znacznie wcześniej niż inne doświadczał presji na wprowadzanie zmian. W efekcie firmy transformację dekarbonizacyjną prowadzą już od dekady.

Choć elektrownie opalane węglem w niektórych rejonach świata nadal stanowią najpowszechniejsze źródło pozyskiwania energii elektrycznej, coraz częściej jednak jej producenci poszerzają swoją ofertę w zakresie OZE, zmieniają przeznaczenie, likwidują lub zwiększają wydajność elektrowni cieplnych.

Tempo wzrostu zapotrzebowania na węgiel energetyczny na świecie osłabia się wskutek wolniejszego wzrostu gospodarczego, ale też zastępowania węgla w energetyce przez gaz i OZE oraz dzięki postępowi technologicznemu i poprawie sprawności przemian energetycznych. Na głównym rynku węgla, czyli w Chinach, jest to także efekt polityki wspierania krajowych producentów (kosztem importu) oraz ograniczeń w zużyciu węgla w związku z wysokim zanieczyszczeniem powietrza w największych miastach.

Rok 2020 był bardzo trudnym i burzliwym rokiem dla światowego systemu energetycznego. Kryzys COVID-19 spowodował więcej zakłóceń niż jakiegokolwiek inne wydarzenie w najnowszej historii, powodując zaburzenia, które będą trwać przez wiele lat. Międzynarodowa Agencja Energii w najnowszym raporcie „World Energy Outlook 2020” zawarła prognozy dotyczące przede wszystkim wpływu tych zaburzeń spowodowanych pandemią oraz lockdown'em na światowy rynek energetyczny, oparty zarówno na paliwach kopalnych jak i odnawialnych źródłach energii. Zgodnie z oceną IEA, na skutek pandemii

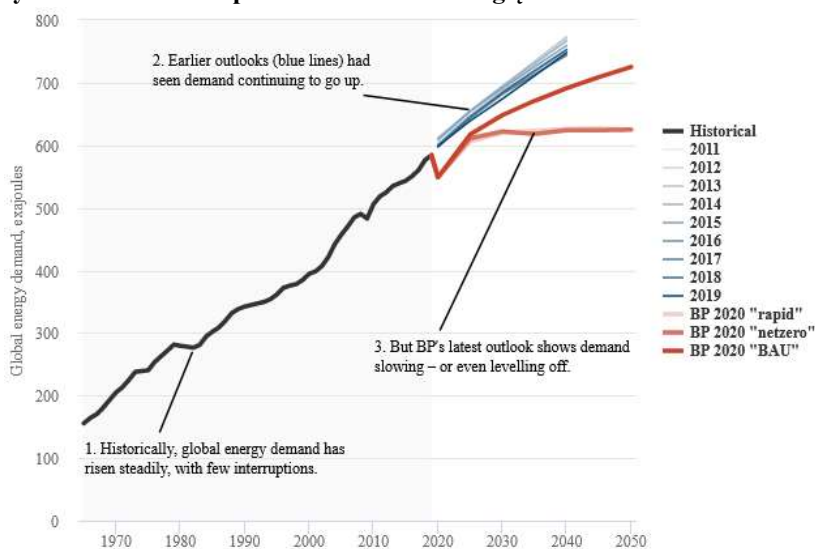
poziom zapotrzebowania na energię prognozowany na 2021 r. osiągnięty będzie z opóźnieniem, dopiero w 2023 r. A przy założeniu, że pandemia przedłuży się, światowe zapotrzebowanie na energię wróci do stanu sprzed pandemii dopiero w 2025 r.

Scenariusza IEA zapowiadają, że prognozowane zapotrzebowanie na węgiel w 2021 r. nie zostanie już osiągnięte. Udział węgla w światowym miksie energetycznym ma w dalszym ciągu spadać – w zależności od scenariuszy – od 37% w 2019 r. do 15-28% w 2030 r. Do 2040 r. udział węgla w światowym zapotrzebowaniu na energię, spadnie poniżej 20% po raz pierwszy w historii współczesnej energetyki.

Raport „BP Energy Outlook z 2020 r.” został opóźniony o sześć miesięcy, aby odzwierciedlić bezprecedensowy wpływ pandemii koronawirusa na rynek energetyczny. Przedstawia on prognozy dotyczące globalnego rynku energii do roku 2050, czyli okres o dziesięć lat dłuższy niż w poprzednich edycjach. Prognoza kontynuuje trend z poprzednich edycji, zmniejszając perspektywy dla paliw kopalnych, jednocześnie podnosząc poprzeczkę dla odnawialnych źródeł energii.

Jak zawsze, kluczową cechą leżącą u podstaw prognozy BP są założenia dotyczące ogólnego wzrostu globalnego zapotrzebowania na energię wraz ze wzrostem populacji i wzrostem dochodów. Historycznie, zapotrzebowanie na energię stale rosło z niewielkimi przerwami. W poprzednich edycjach prognozy BP popyt nadal rósł w podobnym tempie, przy czym poprawa efektywności energetycznej była równoważona przez wzrost gospodarczy i populacyjny. Jednak tegoroczna prognoza sugeruje dramatyczną zmianę tego poglądu - globalny wzrost popytu na energię albo spowolni, albo nawet ustabilizuje się w ciągu najbliższych trzech dekad.

Rys. 2.1. Globalne zapotrzebowanie na energię 1965-2050.

Według raportu BP to pandemia, na dwa sposoby, zmniejszyła perspektywy długoterminowego zapotrzebowania na energię. Po pierwsze, obcina perspektywy wzrostu gospodarczego, a po drugie, zakłada się, że niektóre zmiany w zachowaniu – zwłaszcza praca w domu – będą się utrzymywać, nawet jeśli inne zmiany wywołane pandemią z czasem zanikną.

Dane historyczne wyświetlane są w kolorze czarnym, a poprzednie edycje prognozy BP w odcieniach niebieskiego. Trzy scenariusze z najnowszej edycji 2020 pokazane są w odcieniach czerwieni.

Źródło: Analiza Carbon Brief BP Energy Outlooks 2011-2020, BP Statistical Review 2020 oraz prognozy Międzynarodowej Agencji Energii na 2020 rok.

Tegoroczna edycja raportu po raz kolejny obcina perspektywy dla paliw kopalnych, przy czym najbardziej dramatyczne zmiany zostały zastosowane w odniesieniu do zużycia węgla. Zaledwie trzy lata temu prognozy BP obejmowały, po raz pierwszy, szczytowe globalne

zapotrzebowanie na węgiel. Teraz obserwuje się coraz szybszy spadek popytu, który do 2050 r. spadnie do jednej piątej poniżej poziomów z 2019 r. W opublikowanych scenariuszach popyt na węgiel spada o jedną trzecią do 2030 r. i o około 90% do 2050 r.

2.2 Prognozy zapotrzebowania krajowego rynku na węgiel kamienny w latach 2016 – 2040

W „Prognozie zapotrzebowania na węgiel kamienny na rynku krajowym w perspektywie do 2030 roku, ze szczególnym uwzględnieniem dostaw węgla do produkcji energii elektrycznej, ciepła oraz do pozostałych odbiorców” ujętej w Programie dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce w 2018 r. nie uwzględniono szeregu dokumentów, często o charakterze strategicznym, jakim jest „Polityka Energetyczna Polski do 2040 r.” czy zobowiązań Polski wynikających

z postanowień Europejskiego Zielonego Ładu, uchwał i ustaw, które niewątpliwie mają wpływ na zapotrzebowanie węgla kamiennego w Polsce, jednakże ze względu na czas ich powstania, nie mogły być przedmiotem analizy ujętej w Prognozie. Zarówno strategie i dokumenty o charakterze europejskim, krajowym, jak również lokalnym, mogą w sposób znaczący wpłynąć na zmiany zapotrzebowania węgla na rynku krajowym, szczególnie po 2024 r. Istotnym czynnikiem zapotrzebowania na węgiel w gospodarce Polski będą także ceny uprawnień do emisji CO₂. Zarówno wprowadzone i planowane uchwały antysmogowe, jak i zmodyfikowane, w porównaniu do założeń w Programie, wycofywanie mocy produkcyjnych w elektrowniach i elektrociepłowniach będą miały wpływ na zapotrzebowania na węgiel.

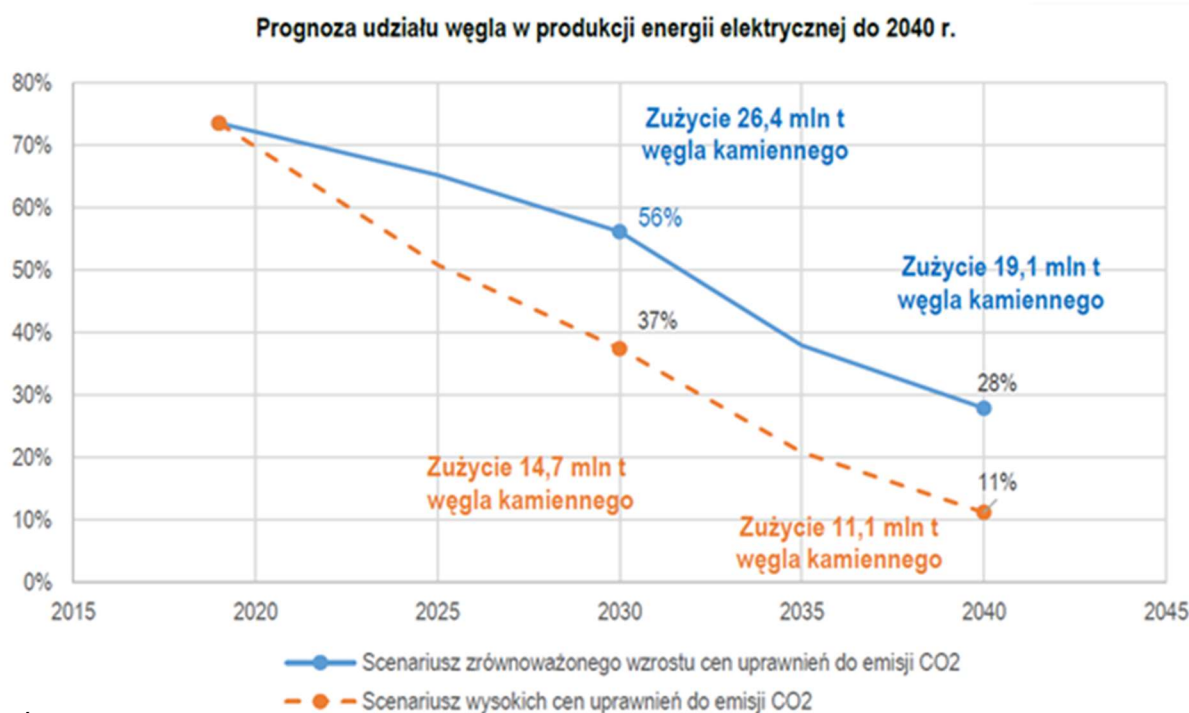
Istotny wpływ na kształtowanie popytu na węgiel kamienny ma polityka klimatyczno-energetyczna UE, w tym jej długoterminowa wizja dążenia do neutralności klimatycznej UE do 2050 r. oraz mechanizmy regulacyjne stymulujące osiągnięcie efektów w najbliższych dziesięcioleciach. Realizacja w UE celów klimatyczno-energetycznych na 2020 r. oraz 2030 r. jest kluczowa dla niskoemisyjnej transformacji energetycznej. W związku z realizacją ambicji dekarbonizacji UE, w grudniu 2020 r. Rada Europejska zatwierdziła wiążący unijny cel zakładający ograniczenie emisji netto gazów cieplarnianych do roku 2030 o co najmniej 55% w porównaniu z poziomem z roku 1990. Zwiększono tym samym dotychczas obowiązujący 40% cel redukcyjny. W dniu 14 lipca 2021 r. Komisja Europejska ogłosiła pakiet legislacyjny dotyczący klimatu i energii „Fit for 55” jako kolejny element Europejskiego Zielonego Ładu przyjętego pod koniec 2019 r. Jest to pakiet 13 wniosków ustawodawczych częściowo aktualizujących dotychczas obowiązujące przepisy, np. w zakresie unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji czy wspólnego wysiłku redukcyjnego. Obejmuje on również nowelizację dyrektywy ws. energii odnawialnej (RED), dyrektywy o efektywności energetycznej (EED) czy też rewizję dyrektywy ws. opodatkowania energii. Wśród nowych propozycji legislacyjnych znalazł się m.in. mechanizm regulacji granicy emisji dwutlenku węgla (CBAM), instrument społeczny działań na rzecz klimatu.

Unijne regulacje środowiskowe zastrzegające standardy emisyjne będą miały wymierny wpływ na inwestycje w sektorze węglowym i energetycznym oraz na zachowanie konsumentów. Ograniczony dostęp do finansowania zewnętrznego dla bloków

energetycznych czy kotłów ciepłowniczych opalanych węglem, będzie wymuszał zmiany na rzecz innych nośników energii. Realizacja okołounijnych celów w zakresie udziału odnawialnych źródeł energii w finalnym zużyciu energii brutto czy też poprawy efektywności energetycznej w odniesieniu do zużycia energii pierwotnej również przyniosą skutki w postaci zmniejszenia zapotrzebowania na ten nośnik energii.

Polityka klimatyczna UE znalazła swoje odzwierciedlenie w krajowych regulacjach. Przyjęta w lutym 2021 roku Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. (PEP 2040) determinuje ewolucyjny, ale jednocześnie bezpieczny dla ludzi i gospodarki, charakter transformacji polskiej energetyki. Dokument zakłada m.in. (w ramach celu szczegółowego nr 1 „Optymalne wykorzystanie własnych zasobów energetycznych”), że popyt na węgiel kamienny będzie pokrywany zasobami własnymi, a relacja import - eksport będzie miała charakter uzupełniający przy spełnieniu warunków zapewnienia rentowności sektora oraz racjonalnej eksploatacji oraz dystrybucji surowca. Program przewiduje, że krajowe zasoby węgla pozostaną ważnym elementem bezpieczeństwa energetycznego Polski, ale udział węgla w strukturze zużycia energii będzie spadał do nie więcej niż 56% w 2030 r. a przy podwyższonych cenach uprawnień do emisji nawet do 37,5%. Potrzeba dywersyfikacji struktury wytwarzania energii elektrycznej będzie przyczyniać się do zmniejszenia roli węgla w bilansie, jednakże nadal będzie istotną pozycją w bilansie energetycznym.

Rys. 2.2a. Udział węgla w produkcji energii elektrycznej do 2040 r.

Źródło: Polityka Energetyczna Polski do 2040 r.

W prognozie zużycia energii finalnej w podziale na paliwa i nośniki założono stopniowy spadek zapotrzebowania na węgiel kamienny z uwagi na postępujący proces unowocześniania zakładów produkcyjnych, co będzie miało wpływ na malejące zużycie tego surowca w sektorze przemysłowym oraz zmiany paliwa i nośników na OZE, gaz czy energia elektryczna. Także proces wymiany starych kotłów zasypowych na kotły spełniające wymagania V klasy emisyjności

przyczyni się do tego spadku. Zużycie energii finalnej pochodzącej z węgla ma zmniejszyć się z 9 917 ktoe w 2020 r. do 4 899 ktoe w 2030 r. i 2 842 ktoe w 2040 r.

PEP 2040 zakłada umiarkowany stopniowy spadek wydobycia węgla energetycznego do 2030 r. do 41,6 mln ton natomiast w latach 2030 – 2040 wydobycie ma ulec zmniejszeniu do 29,8 mln ton. Spadek ten wiąże się z ograniczeniem zapotrzebowania we wszystkich sektorach gospodarki.

Zaawansowany wiek bloków energetycznych oraz wysoki stopień zużycia infrastruktury wytwórczej powoduje, iż utrzymanie istniejących mocy w horyzoncie średnio- i długoterminowym będzie bardzo trudne. Niezbędne będą nakłady na remonty i modernizacje jednostek oraz na inwestycje w nowe moce. Wyłączenia jednostek mogą dodatkowo zostać przyspieszone ze względu na normy środowiskowe nałożone na sektor poprzez implementację do prawa krajowego dyrektywy w sprawie emisji przemysłowych – IED (IED 2010), a także związane z nią kolejne ograniczenia wynikające ze szczegółowych konkluzji Best Available Techniques (BAT 2016). Po 2030 roku prognozowane jest przyspieszenie procesu wycofywania starych wyeksploatowanych jednostek wytwórczych, co wpływa na zapotrzebowanie na węgiel w sektorze energetycznym. Ze względu na wyższą sprawność aktualnie budowanych nowych jednostek opalanych węglem kamiennym, mogą one wytworzyć więcej energii elektrycznej przy tej samej mocy (ok. sprawność 38% vs 45-46%). Istotnie zmniejszy się również w systemie rola elektrociepłowni węglowych, ponieważ większość nowych systemowych jednostek kogeneracyjnych prawdopodobnie będą stanowiły instalacje zasilane gazem ziemnym. Do 2030 r. może powstać ok. 2,5 GW tego typu nowych jednostek, dodatkowo ponad 3,5 GW w latach kolejnych do 2040 r. Zastąpią one stare ciepłownie i elektrociepłownie pracujące na węglu kamiennym oraz po 2030 r., część obecnie pracujących elektrociepłowni gazowych. Także unowocześnienie procesów produkcyjnych wpłynie na zmniejszenie popytu na surowiec w przemyśle.

Do obniżenia poziomu zużycia węgla kamiennego w gospodarstwach domowych przyczyniać będą się regulacje regionalne w postaci tzw. uchwał antysmogowych. W miarę wchodzenia w życie uchwał antysmogowych zmianie ulegnie nie tylko wolumen zapotrzebowania na węgiel w sektorze, ale również rodzaj sortymentu, w tym przypadku dominował będzie sortyment średni. Wprowadzone uchwały obejmują: mieszkańców, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, właścicieli budynków wielorodzinnych, spółdzielnie, wspólnoty i samorządy lokalne, jeśli posiadają w użytkowaniu instalacje na paliwo stałe (kotły, piece, kominki) o mocy poniżej 1 MW. Uchwały antysmogowe określają rodzaj urządzeń grzewczych dopuszczonych do stosowania oraz rodzaj paliw, których użycie jest zakazane lub dopuszczalne. Ponadto działania podejmowane w celu poprawy efektywności energetycznej poprzez termomodernizację budynków przyczynią się do spadku zużycia węgla w sektorze gospodarstw domowych. Istotną rolę w tym procesie odgrywają systemy wsparcia jak programy Czyste Powietrze czy Mój Prąd. Zatem wymiana nieefektywnych kotłów zasypowych na kotły spełniające wyższe normy a także zmiana systemów ogrzewania na ciepło systemowe, OZE i gaz ziemny przyczynią się do spadku popytu na węgiel w sektorze gospodarstw domowych. Według założeń PEP2040 potrzeby cieplne powinny być zaspakajane przede wszystkim poprzez wykorzystanie ciepła sieciowego. Do pokrywania potrzeb cieplnych w sposób indywidualny powinno wykorzystywać się źródła o możliwie najniższej emisyjności (pompy ciepła, ogrzewanie

elektryczne, gaz ziemny, paliwa bezdymne) i odchodzić od węgla – w miastach do 2030 r., na terenach wiejskich do 2040 r. Za cel postawiono również to, aby w 2030 r. 70% gospodarstw domowych przyłączonych było do sieci ciepłowniczych w gminach miejskich.

Zużycie węgla w ciepłowniach także będzie malało z uwagi na rozwój wytwarzania energii w kogeneracji i zmiany nośnika energii na gaz ze względu na jego konkurencyjność w sytuacji rosnących cen uprawnień do emisji CO₂. Na przyszłych losach ciepłowni zawodowych i niezawodowych zaważą w dużej mierze europejskie regulacje prawne mające na celu poprawę sytuacji klimatycznej. Nakładają one obowiązek poprawy efektywności energetycznej, zwiększenia udziału OZE w produkcji ciepła jak również ograniczenia zanieczyszczenia powietrza.

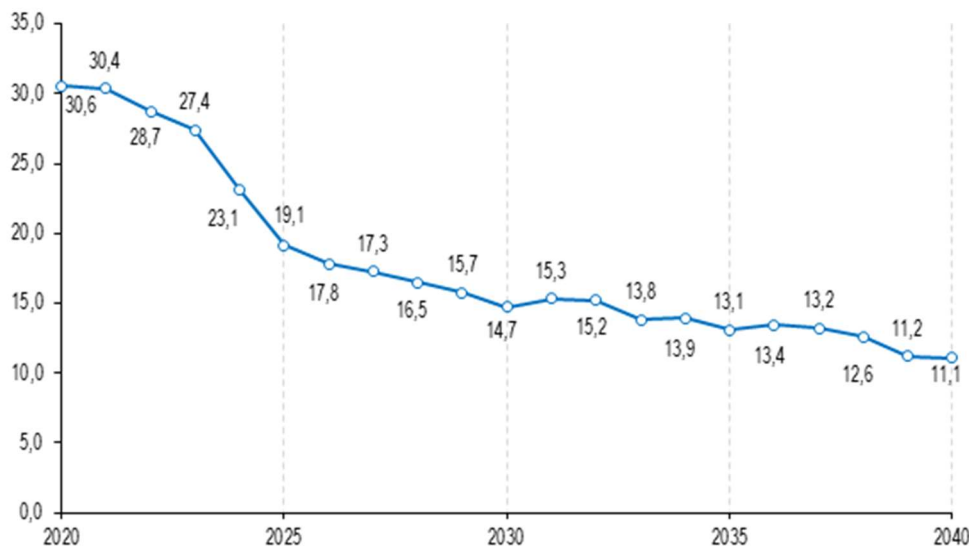
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (IED) określa dopuszczalne poziomy emisji SO₂ i NO_x oraz pyłów w przypadku instalacji powyżej 50MW. Czynnikiem wymuszającym inwestycje są także aktualne konkluzje dotyczące najlepszych dostępnych technik (tzw. Konkluzje BAT – ang. Best Available Techniques) opublikowane w sierpniu 2017 r. Oprócz szeregu innych regulacji i zaleceń, takich jak ciągły pomiar emitowanych zanieczyszczeń oraz stosowanie wysokosprawnych jednostek wytwórczych, zawierają przede wszystkim restrykcyjne obostrzenia dotyczące dopuszczalnych wielkości emisji do powietrza pyłów oraz innych gazów i zanieczyszczeń dla tzw. dużych obiektów energetycznego spalania (LCP), czyli instalacji spalania paliw, których całkowita moc dostarczona w paliwie wynosi co najmniej 50 MW. Natomiast zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2193 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza ze średnich obiektów energetycznego spalania (do 50 MW) od 2025 r. obiekty powyżej 5 MW a od 2030 r. już wszystkie źródła mocy powyżej 1 MW będą zobowiązane do radykalnego obniżenia poziomu emisji pyłów, dwutlenku siarki i tlenków azotu. Ponadto w przypadku obiektów o mocy powyżej 20 MW z roku na rok będzie ograniczona pula darmowych uprawnień do emisji CO₂ by, w roku 2030 pozostawić im wyłącznie zakup tych uprawnień, co wpłynie na koszty ich działalności. Ponadto obowiązuje Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady(UE) 2018/410 z dnia 14 marca 2018 r. zmieniająca dyrektywę 2003/87/WE w celu wzmocnienia efektywnych pod względem kosztów redukcji emisji oraz inwestycji niskoemisyjnych oraz decyzję (UE) 2015/1814, zgodnie z którą elektrociepłownie i ciepłownie o mocy powyżej 20 MWt uzyskują prawo do 30% rocznie bezpłatnych uprawnień w okresie 2021–2025, a po 2025 ta pula będzie stopniowo ograniczana. Określono w niej zasady przydziału środków z Funduszu Modernizacyjnego czy też sposób wykorzystania przychodów ze sprzedaży uprawnień do emisji CO₂.

Zgodnie z wynikami analiz prognostycznych dla sektora paliwowo-energetycznego sporządzonymi na potrzeby PEP2040 zapotrzebowanie na ciepło sieciowe będzie wzrastać, jednak będzie maleć znaczenie ciepłowni z uwagi na większe wytwarzanie energii w kogeneracji. Zgodnie z obliczeniami Agencji Rynku Energii S.A. udział ciepła wytworzonego w kogeneracji w stosunku do całkowitego wytwarzania ciepła wzrośnie z 71% w 2020 r. do 79% w 2030 r. i 82% w 2040 r. Jednocześnie szybciej będą rozwijać się elektrociepłownie gazowe z uwagi na konkurencyjność w kontekście cen uprawnień do emisji

Zgodnie z prognozami PEP 2040 zużycie węgla kamiennego w elektrowniach i elektrociepłowniach ulegnie zmniejszeniu z poziomu ponad 30 mln ton notowanych obecnie do 14,7 mln ton w 2030 r. i 11,1 mln ton w 2040 r. Taki scenariusz jest efektem prognozowanych wysokich cen uprawnień do emisji CO₂, które zmniejszają opłacalność

stosowania technologii węglowych w wytwarzaniu energii w porównaniu z innymi źródłami, w tym gazu.

Rys. 2.2b. Prognozowane zużycie węgla kamiennego w elektrowniach i elektrociepłowniach [mln ton]

Źródło: Polityka Energetyczna Polski do 2040 r.

Jednocześnie moc zainstalowana w elektrowniach opalanych węglem kamiennym będzie redukowana z tych samych względów i z obecnie istniejących 11,5 GW i ostatnio wybudowanych 3,5 GW w 2040 r. pozostanie jedynie 2,2 GW mocy zainstalowanych.

Podobnie jak w ubiegłych latach zapotrzebowanie na węgiel w największym stopniu będzie pokrywane zasobami własnymi, a jedynie uzupełniający charakter będzie miała relacja import–eksport. Rola węgla ulegać będzie systematycznemu ograniczaniu, przy czym w okresie transformacji niezbędne jest zapewnienie stabilnego funkcjonowania branży górnictwa pozwalającego na pewne dostawy węgla kamiennego dla sektora energetycznego po konkurencyjnych cenach.

3. Zawarcie Umowy społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego

W dniu 28 maja 2021 r. zawarta została Umowa Społeczna pomiędzy Rządem RP a stroną społeczną, dotycząca transformacji górnictwa węgla kamiennego w Polsce. Umowa określa zasady i tempo stopniowej likwidacji górnictwa węgla energetycznego oraz mechanizmy wsparcia transformacji Śląska.

Pogarszająca się sytuacja w sektorze górnictwa kamiennego w 2020 r. i niekorzystne perspektywy jego funkcjonowania były przesłanką do powołania przez rząd zespołu ds. transformacji górnictwa i energetyki. W dniu 25 września 2020 r. przedstawiciele rządu i związków zawodowych podpisali porozumienie dotyczące tempa transformacji górnictwa węgla kamiennego. Zgodnie z przyjętymi zapisami, likwidacja kopalń będzie trwała do 2049 r. Strony w porozumieniu określiły m.in, że zostanie opracowana umowa społeczna regulująca funkcjonowanie sektora górnictwa węgla kamiennego, która ma być podstawą notyfikacji w Komisji Europejskiej pomocy publicznej dla branży.

W ramach porozumienia w spółkach węglowych powołano zespoły robocze: społeczny, likwidacyjny oraz ds. geologiczno-rynkowych, które miały za zadanie uszczegółowić ustalenia wrześniowego porozumienia w sprawie transformacji górnictwa. Ponadto, powołano zespół ds. czystych technologii węglowych, który m.in. miał ocenić możliwości dalszego korzystania z węgla np. w niskoemisyjnej energetyce, ciepłownictwie czy przemyśle chemicznym oraz zespół mający wypracować mechanizm finansowania górnictwa oraz przygotować dokumentację niezbędną do udzielania sektorowi pomocy publicznej w zgodzie z regułami Komisji Europejskiej.

Zawarta 28 maja 2021 r. Umowa społeczna obejmuje m.in.

- harmonogram zakończenia eksploatacji węgla kamiennego w jednostkach produkcyjnych;
- mechanizm finansowania spółek sektora górnictwa węgla kamiennego w postaci (i) dopłat do redukcji zdolności produkcyjnych (ii) pokrywania kosztów nadzwyczajnych;
- przygotowanie i budowę innowacyjnych inwestycji w skali przemysłowej w oparciu o czyste technologie węglowe;
- powołanie Funduszu Transformacji Śląska, którego celem będzie skoordynowanie transformacji terenów pogórnicznych, przemysłowych i nieprzemysłowych z transformacją województw śląskiego;
- warunki gwarancji zatrudnienia i pakiet świadczeń socjalnych dla pracowników likwidowanych jednostek.

Warunkiem realizacji postanowień umowy jest zgoda Komisji Europejskiej na udzielenie pomocy publicznej dla sektora górnictwa węgla kamiennego.

4. Analiza strategiczna sektora górnictwa węgla kamiennego

4.1. Czynniki wewnętrzne – mocne i słabe strony

Mocne strony:

- Znaczna pod względem ilościowym baza zasobowa węgla kamiennego zapewniająca bezpieczeństwo energetyczne;
- Wysoki potencjał technologiczny związany z wysokim stopniem mechanizacji ścian;
- Doświadczenie i kwalifikacje pracowników.

Słabe strony:

- Produkt powodujący emisję pyłów i gazów do atmosfery, co doprowadziło do zakwalifikowania sektora wydobywczego do stopniowego wygaszania, zgodnie z Polityką Energetyczną Polski do 2040 r., Europejskim Zielonym Ładem oraz Umową pomiędzy Stroną Społeczną a Rządem RP;
- Bardzo istotna wrażliwość na warunki nadzwyczajne, tj. pandemię COVID-19;
- Proces produkcyjny cechujący się niekorzystnym oddziaływaniem na środowisko, a także duża bezwładność w dostosowaniu zdolności produkcyjnych do zapotrzebowania na węgiel;
- Lokalizacja części zasobów w filarach ochronnych i pod terenami silnie zurbanizowanymi (wysokie koszty ich udostępniania i eksploatacji), przy znacznej ilości zasobów w pokładach o miąższości poniżej 1,5 m, których wydobywanie wymaga drogich systemów eksploatacyjnych);
- Niski stopień wykorzystania potencjału maszynowego – czas pracy maszyn i urządzeń, który w wielu kopalniach nie przekracza 40% czasu dostępności ściany;
- Konieczność modernizacji części kopalń o zasobnych złożach, atrakcyjnego pod względem handlowym węgla oraz poniesienia wysokich nakładów na prace w wyrobiskach kamiennych;
- Niekorzystna struktura zatrudnienia i ograniczona mobilność zawodowa pracowników, w tym również mobilność wewnętrzna;
- Niska optymalizacja systemów pracy, skutkująca, m.in. niewystarczającą efektywnością czasu pracy załóg – coraz dłuższe drogi transportu podziemnego, kilkugodzinny rozruch ścian po dniach wolnych (wywołuje to też negatywne skutki w zakresie stateczności górotworu, co może powodować zaciskanie wyrobisk);
- Niski udział elementów motywacyjnych w systemach wynagradzania oraz brak powiązania pomiędzy wzrostem wynagrodzeń i wydajnością pracy; niska wydajność pracy oraz nadmierne rozdrobnienie składników płacy;
- Nieuporządkowany stan prawny części nieruchomości, posiadanie trudnozbywalnych rzeczowych aktywów trwałych oraz znaczne rozdrobnienie majątku przeznaczonego do zagospodarowania (duża ilość nieruchomości o małych i średnich powierzchniach użytkowych);

- Niski stopień innowacyjności procesu produkcji, przetwarzania i zbywania węgla kamiennego, szczególnie przy jednostronności jego wykorzystania (węgiel postrzegany jest przede wszystkim jako surowiec do produkcji energii elektrycznej i ciepła w procesie spalania);
- Niska elastyczność kosztowa wskutek wysokiego udziału kosztów stałych (w części kopalń przekracza poziom 80% kosztów produkcji) oraz wysokiego minimalnego poziomu kosztów produkcji, związanego z prowadzeniem eksploatacji na coraz większych głębokościach, co powoduje niską skuteczność opóźnionych działań antykrzysowych;
- Trudna sytuacja ekonomiczno – finansowa, cechująca się wysokimi stratami, niedoborem środków na bieżącą działalność, niską płynnością finansową lub jej brakiem, wysokim stanem zobowiązań;
- Relatywnie wysokie jednostkowe koszty wydobywania w stosunku do producentów węgla obecnych na rynkach światowych.

4.2. Szanse i zagrożenia dla górnictwa węgla kamiennego

Szanse górnictwa wynikające z otoczenia:

- Obowiązek Państwa do realizacji polityki bezpieczeństwa energetycznego oraz możliwość prowadzenia przez organy państwowe jednolitej, efektywnej polityki węglowej;
- Wysoki poziom zależności krajowego zapotrzebowania na energię pierwotną, w tym energię elektryczną i ciepłą od paliw węglowych (48% energii elektrycznej wytwarzanej jest z węgla kamiennego w roku 2019, co oznacza, że w średniej perspektywie czasowej pozostanie on głównym surowcem w mix-u energetycznego);
- Wysokie zapotrzebowanie na moc szczytową w sezonie letnim, co w może przyczynić się do wdrożenia efektu zachęty do utrzymywania odpowiedniego wolumenu mocy sterowalnej w systemie elektroenergetycznym, a w konsekwencji stać się czynnikiem sprzyjającym dodatkowej podaży na węgiel kamienny;
- Wdrożenie w fazę realizacji koncepcji budowy tzw. rynku mocy w Polsce;
- Około 35% kluczowych krajowych odbiorców z sektora energetyki zawodowej zlokalizowanych jest w województwie śląskim i małopolskim. Ponadto dodatkowym czynnikiem wzmacniającym szanse górnictwa jest postępująca koncentracja przemysłu i rozwijanie się miast w Polsce;
- Dogodna infrastruktura Górnośląskiego Ośrodka Przemysłowego – dobra jakość połączeń pomiędzy kopalniami i kluczowymi odbiorcami, co powinno korzystnie wpływać na koszty transportu;
- Możliwość rozwoju czystych technologii węglowych dla sektora elektroenergetyki;
- Rozwój techniczny w obszarze górnictwa, umożliwiający zwiększanie bezpieczeństwa pracy i koncentracji wydobywania (nowoczesne kompleksy ścianowe);
- Bardzo dobre rozeznanie dostawców towarów i usług do sektora górnictwa węgla kamiennego;
- Silne krajowe zaplecze badawczo – rozwojowe sektora górnictwa węgla kamiennego;
- Poprawa i ustabilizowanie sytuacji na rynkach węglowych;
- Węgiel koksowy postrzegany jako strategiczny surowiec w Unii Europejskiej.

Zagrożenia dla górnictwa wynikające z otoczenia:

- Duża zależność krajowego rynku węgla od sytuacji na światowych rynkach węgla i innych surowców energetycznych;
- Okresowe nadwyżki węgla kamiennego na rynkach globalnych;

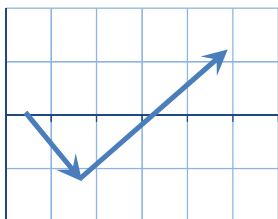
- Ustabilizowanie cen zbytu węgla na globalnych rynkach węgla energetycznego na poziomie poniżej oczekiwań krajowych producentów, co może znacznie wzmocnić konkurencyjność węgla importowanego przy spadających cenach ropy naftowej oraz niskiego kursu wymiany USD/PLN;
- Konkurencja ze strony importerów węgla, szczególnie z kierunku wschodniego;
- Wzrastająca konkurencyjność innych nośników energii na rynku krajowym, jak również na europejskich rynkach energii elektrycznej;
- Uzależnienie możliwości prowadzenia eksploatacji od ustaleń Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego i wynikające z tego trudności negocjacyjne, wydłużające nadmiernie proces udostępniania nowych złóż;
- Brak rozwiązań prawnych zabezpieczających strategiczne złoża węgla kamiennego przed niekorzystnymi z punktu perspektywicznej zabudowy zmianami na powierzchni, co w konsekwencji skutkuje podniesieniem kosztów ich udostępniania lub wręcz uniemożliwia dostęp do nich;
- Długotrwałe procedury administracyjne związane z procesem uzyskania koncesji – pozyskanie decyzji środowiskowych oraz postępowanie przed organami samorządowymi;
- Silna pozycja kapitałowa kluczowych odbiorców węgla (energetyka zawodowa);
- Wysoka podatność sektora na regresję i wahania koniunkturalne;
- Sezonowość sprzedaży w segmencie przemysłu i indywidualnych odbiorców oraz brak instrumentów, które niwelowałyby negatywne skutki sezonowości;
- Wysoki stopień uzależnienia ekspedycji węgla od jednego przewoźnika i występujące czasowo trudności z płynnym zabezpieczeniem taboru kolejowego;
- Konsolidacja rynku dostawców dla górnictwa węgla kamiennego skutkująca wzrostem ich siły przetargowej;
- Kontynuacja „twardej” wobec węgla polityki klimatycznej Unii Europejskiej prowadząca do wzrostu kosztów produkcji oraz zużycia węgla kamiennego, a tym samym zmniejszająca konkurencyjność tego surowca na rynku;
- Wzrost importu węgla z dotychczas marginalnych dla polskiego rynku kierunków, takich jak Australia, Republika Południowej Afryki, USA, Mozambik, Ukraina i Brazylia;
- Zaostrzenie norm środowiskowych;
- Stan techniczny elektrowni zawodowych i plan ich wyłączenia z systemu energetycznego;
- Zwiększające się obciążenia dla wytwarzania energii elektrycznej z węgla kamiennego wynikające z polityki klimatycznej Unii Europejskiej;
- System EU ETS oraz możliwe zmiany w systemie mogą zasadniczo wpłynąć na sytuację finansową sektora górnictwa węgla kamiennego.

5. Cele Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego

5.1. Cel główny

Wydarzenia, które miały miejsce w latach 2018 - 2021 r. całkowicie zmieniły perspektywy dalszego funkcjonowania branży górnictwa węgla kamiennego. O ile epidemia COVID-19 miała dla kopalń poważne, ale ograniczone czasowo skutki, to zaostrzenie polityki klimatycznej Unii Europejskiej (reforma systemu EU ETS, ogłoszone przez Komisję Europejską plany Nowego Zielonego Ładu i osiągnięcie w roku 2050 przez kraje Unii Europejskiej neutralności klimatycznej), co w konsekwencji doprowadziło do adekwatnych zmian Polityki energetycznej Polski do 2040 r., a także ogłoszony w 2021 r. Pakiet Fit for 55, mają dalekosiężne skutki w zakresie wyników finansowych i stanu ekonomicznego jednostek produkcyjnych węgla energetycznego.

Biorąc pod uwagę zachodzące w Unii Europejskiej procesy transformacji energetycznej, przedstawiciele Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, Samorządu Województwa Śląskiego, przedstawiciele spółek górniczych oraz przedstawiciele reprezentatywnych organizacji związkowych zawarli Umowę Społeczną dotyczącą transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego. Umowa ta precyzuje zasady stopniowego zamykania i likwidacji sektora wydobywania węgla energetycznego, w tym szczególnie ważne dla strony społecznej kwestie zatrudnienia i osłon socjalnych dla górników.

Celem głównym Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce jest *sprawiedliwa transformacja sektora górnictwa węgla kamiennego z założeniem stopniowej likwidacji branży wydobywczej węgla energetycznego w oparciu o mechanizmy wsparcia publicznego*

Realizacja tak określonego celu przyczyni się do:

- dostosowania produkcji do krajowego zapotrzebowania na węgiel kamienny i zagwarantowania niezbędnych dostaw węgla kamiennego na rynek krajowy,
- konsolidacji sektora, pozwalającej na zachowanie ciągłości działalności gospodarczej poszczególnych spółek górniczych,
- zapewnienia stabilności procesu wygaszania sektora górnictwa węgla kamiennego przy wykorzystaniu mechanizmów wsparcia publicznego,
- zminimalizowania negatywnych skutków społeczno-gospodarczych transformacji sektora,
- stosowania rozwiązań opierających się o zasady gospodarki obiegu zamkniętego, energooszczędności, i poszanowania środowiska naturalnego,
- zapobieżenia niekontrolowanej upadłości spółek w czasach dekonunktury,
- wsparcia procesów przechodzenia polskiej gospodarki do gospodarki niskoemisyjnej poprzez poprawę jakości produkowanych surowców i rozwój produkcji kwalifikowanych paliw niskoemisyjnych.

Kluczem dla osiągnięcia założeń Programu jest przeprowadzenie procesu wygaszania sektora górnictwa węgla energetycznego, przy aktywnym współdziałaniu Państwa, z zachowaniem aspektów społecznych.

5.1.1. Wskaźniki celu głównego

Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa (2015)	Wartość pośrednia (2020)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Ilość kopalń – producentów węgla energetycznego	szt.				
Wielkość produkcji węgla energetycznego	szt.				

5.2. Cele szczegółowe

Cel szczegółowy I: Zapewnienie stabilnego funkcjonowania stopniowo zamykanego sektora górnictwa węgla kamiennego energetycznego z uwzględnieniem założeń transformacji techniczno-organizacyjnej, bezpieczeństwa energetycznego kraju i sytuacji społeczno-gospodarczej przy założeniu minimalizacji poziomu zaangażowania pomocy publicznej.

Od sytuacji ekonomiczno – finansowej zależne jest całe otoczenie górnictwa węgla kamiennego, począwszy od pracowników spółek węglowych i ich rodzin, poprzez sytuację firm okołogórnicznych, w tym małych i średnich, aż po sytuację całych społeczności lokalnych, wśród których pracownicy kopalń lub osoby, których dochody zależne są od sytuacji kopalń stanowią niejednokrotnie bardzo wysoki odsetek

Obecna sytuacja, tj. pogarszające się wyniki finansowe spółek górniczych, rosnące zadłużenie oraz problemy z płynnością finansową przy braku realnej możliwości finansowania lub refinansowania tych podmiotów, wymusza konieczność przeprowadzenia głębokiej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce. Działania w ramach prowadzonego procesu winny obejmować działania, ukierunkowane m.in. na redukcję posiadanych mocy produkcyjnych.

Transformacja sektora górnictwa węgla kamiennego, który jest skoncentrowany na niewielkim obszarze geograficznym (głównie województwa śląskiego), niesie ze sobą szereg społeczno-gospodarczych zagrożeń. Bez wdrożenia odpowiedniego, kompleksowego systemu wsparcia ukierunkowanego na transformację i długofalową stopniową likwidację branży wydobywczej węgla kamiennego wystąpiły, występują i będą występowały negatywne skutki społeczno-gospodarcze polegające m.in. na:

- realnym zagrożeniu bezpieczeństwa energetycznego kraju, w tym skokowego wzrostu cen energii oraz czasowego ograniczenia dostaw energii,
- strukturalnej degradacji województwa śląskiego w wyniku docelowej likwidacji ok. 82 tys. miejsc pracy w kopalniach i 410 tys. miejsc pracy w sektorze okołogórnicznym na terenie 73 gmin oraz w podmiotach kooperujących z górnictwem,
- wyludnieniu woj. śląskiego i pauperyzacji zamieszkałej populacji.

Dla ustabilizowania sytuacji finansowej niezbędne jest stworzenie mechanizmu okresowego i regularnego weryfikowania efektywności działalności poszczególnych podmiotów produkcyjnych oraz monitorowanie poziomów założonych wskaźników. Na potrzeby przeprowadzenia transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego opracowany zostały Nowy System Wsparcia oparty o porównywalne wskaźniki i przygotowane dla nich

programy operacyjne, sporządzone na bazie obiektywnych wskaźników i analiz ekonomicznych, z uwzględnieniem bezpieczeństwa energetycznego kraju i kwestii społecznych.

1) Oczekiwane efekty

Oczekiwanym efektem podejmowanych działań jest stabilnie funkcjonujący sektor górnictwa węgla kamiennego oraz stopniowa redukcja posiadanych zdolności produkcyjnych przy zachowaniu bezpieczeństwa energetycznego państwa

*Równowaga finansowo-gospodarcza,
gwarancja bezpieczeństwa
energetycznego*

oraz zapewnieniu zrównoważonej gospodarczo i społecznie transformacji regionów górniczych. Osiągnięcie tego stanu będzie skutkiem realizacji ciągłych procesów w zakresie optymalizacji zależności kosztowo – przychodowych, przy dążeniu do uzyskania równowagi rynkowej, osiągnięcie optymalnych relacji struktury aktywów i źródeł ich finansowania oraz zapewnienie właściwych stosunków społecznych i wzajemnego respektowania oczekiwań interesariuszy sektora.

Procesy te mają charakter ciągły, a ich realizacja winna następować z uwzględnieniem założeń transformacji techniczno-organizacyjnej i społeczno-gospodarczej przy założeniu minimalizacji poziomu zaangażowania pomocy publicznej. Sygnały wskazujące na możliwość utraty efektywności prowadzonej działalności winny stanowić podstawę do wprowadzenia działań naprawczych. Tylko stabilnie funkcjonujący sektor górnictwa ukierunkowany na zrównoważoną transformację społeczną i gospodarczą regionu i sektora górnictwa węgla kamiennego gwarantować będzie bezpieczeństwo energetyczne Polski.

Z raportu Instytutu Badań Strukturalnych wynika, że województwo śląskie jest największym zagłębiem węglowym w Polsce, w którym zatrudnionych jest 74,5 tys. osób. Stanowi to 89,5% ogółu pracowników tego sektora w Polsce i jednocześnie 3% ogółu ludności w wieku produkcyjnym w województwie śląskim. W zakładach zlokalizowanych w czterech podregionach województwa: tyskim, rybnickim, katowickim i gliwickim pracuje 88% śląskich górników. Udział pracowników górnictwa w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym w tych podregionach wynosi odpowiednio 8%, 6%, 4% i 3%. Górnictwo tworzy 7% wartości dodanej w województwie śląskim, co plasuje sektor jako czwartą branżę w gospodarce regionu. (dane luty 21 r.).

Aby przeprowadzić długofalową transformację Śląska i sektora górnictwa w Polsce, niezbędne są programy dedykowane, obejmujące kompleksowo cały proces, aby zapobiec zubożeniu i wykluczeniu tej części społeczeństwa i kraju.

2) Wskaźniki

Wskaźnik	Definicja
Wydobycie węgla	Kluczowe wskaźniki efektywności określone w Nowym Systemie Wsparcia
Sprzedaż węgla	
Cena węgla	
Inwestycje	
Średnie zatrudnienie	
Koszty osobowe	
Koszty zużycia materiałów i energii	
Koszty usług obcych	

3) Obszary koncentracji działań

(1) Optymalizacja kluczowej działalności górnictwa węgla kamiennego

Istotą działalności przedsiębiorstw górniczych jest wydobywanie i sprzedaż węgla kamiennego. W ich portfelu przychodów ze sprzedaży ponad 95% stanowią właśnie przychody ze sprzedaży węgla. W obecnej sytuacji sektora fundamentalnym zadaniem jest optymalizacja zależności kosztowo – przychodowych obszaru podstawowej działalności operacyjnej, tj. produkcji i sprzedaży węgla kamiennego i wsparcie stopniowo zmniejszającej się produkcji i wygaszania sektora wydobywczego, z uwzględnieniem bezpieczeństwa energetycznego państwa i sytuacji społeczno-gospodarczej.

Działania:

- Poprawa jakości produkcji węgla z dostosowaniem do czasowego horyzontu funkcjonowania podmiotów wydobywających węgiel energetyczny, w tym między innymi poprzez:
 - ukierunkowanie produkcji na potrzeby rynku, co winno być wsparte dogłębną analizą rynku w perspektywie co najmniej kilkuletniej, tak, aby możliwym było dostosowywanie wydobycia do realnego zapotrzebowania rynkowego, przy uwzględnieniu źródeł zaopatrzenia rynku wewnętrznego i zewnętrznego,
 - zwiększenie efektywności odmetanowania i zagospodarowania ujętego metanu
 - realizację inicjatyw oszczędnościowych w obszarze produkcyjnym, takich, jak m.in.
 - *wdrożenie metodologii oceny efektywności ekonomicznej ścian, parceli i rejonów eksploatacyjnych jako parametru opłacalności eksploatacji (marżowość ścian),*
 - Aktywizacja sprzedaży węgla poprzez m.in.:
 - wykorzystanie nowych technologii w procesie sprzedaży (platformy internetowe, b2b);
 - weryfikację sieci autoryzowanych sprzedawców pod kątem ich dostosowania do zmieniających się warunków funkcjonowania górnictwa w Polsce i zmiany oczekiwań rynkowych oraz opracowanie wdrożenie w pionach handlowych przedsiębiorstwach górniczych instrumentów motywacyjnych;
 - zwiększenie udziału sprzedaży węgla „eko-”;
- Racjonalizacja i optymalizacja kosztów bieżącego funkcjonowania przedsiębiorstwa m.in. poprzez:
 - ograniczenie kosztów stałych związanych z utrzymaniem infrastruktury dołowej, obsługą zakładu przerobczego, szybów oraz powierzchni kopalń,
 - wyodrębnienie obszarów, które nie są kluczowe dla działalności przedsiębiorstwa,
 - racjonalizację zatrudnienia wskutek odejść naturalnych oraz wykorzystania instrumentów osłonowych określonych w ustawie o funkcjonowaniu górnictwa z dnia 7 września 2007 r. oraz z uwzględnieniem założeń transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego,

- wdrożenie procesowego podejścia do zarządzania podmiotami górnictwem celem osiągnięcia optymalizacji organizacji,
- dokonanie zmian w przepisach prawa umożliwiających uelastycznienie czasu pracy dla utrzymania procesu produkcyjnego w założonych horyzontach czasowych,
- działania optymalizacyjne na poziomie operacyjnym spółek węglowych takie, jak m.in.:
 - *dezinwestycje w odniesieniu do aktywów / składników majątkowych nie wpisujących się w podstawową działalność spółek oraz aktywów o charakterze nieprodukcyjnym, na rzecz gmin, Skarbu Państwa lub sprzedaż na rzecz innych podmiotów gospodarczych z zachowaniem praw lokatorów (posiadających prawo pierwokupu) zgodnie z obowiązującymi przepisami,*
 - *uregulowanie stanu własnościowego majątku górnictwa węgla kamiennego,*
 - *redukcja funkcji administracyjnych w poszczególnych jednostkach organizacyjnych branży górniczej i dostosowanie struktur organizacyjnych do przepisów ustawy deregulacyjnej oraz Umowy Społecznej/z uwzględnieniem założeń transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego,*
 - *wzrost stopnia wykorzystania nowych technologii w procesie zakupowym (sektorowy system aukcji elektronicznych zakupu materiałów, uzasadnione ekonomicznie zakupy wspólne dla więcej niż jednej jednostki organizacyjnej branży górniczej);*
- optymalizację struktur organizacyjnych spółek węglowych uwzględniających zapisy Umowy Społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego,
- stabilizacja finansowa i optymalizacja kapitałowa poprzez aktualizację przez przedsiębiorstwa górnicze dokumentów programów (biznesplany, strategie, programy finansowe z instytucjami finansowymi oraz inwestorami), m.in. w oparciu o wykonanie bazowego roku, zawartą Umowę Społeczną i opracowane Programy Operacyjne Kopalń oraz zadania wynikające z niniejszego Programu, stosownie do profilu działalności.

(2) Optymalizacja polityki inwestycyjnej z uwzględnieniem założeń transformacji energetycznej:

Działania:

- Zakaz prowadzenia inwestycji rozwojowych w przypadku beneficjentów Nowego Systemu Wsparcia i dokonywanie wyłącznie działań odtworzeniowych, mających na celu utrzymanie założonej produkcji;
- Dostosowanie do potrzeb produkcyjnych wynikających z programów operacyjnych kopalń, uzgodnienia terminów wygaszania mocy produkcyjnych oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego.

(3) Przeprowadzenie społeczno-gospodarczej transformacji w obszarze producentów węgla energetycznego

Działania:

- Wygaszanie działalności produkcyjnej w kopalniach objętych transformacją energetyczną; Działalność produkcyjna realizowana będzie na podstawie Planów operacyjnych poszczególnych jednostek wydobywczych w horyzoncie czasowym zgodnym z określonymi w Umowie społecznej terminami zakończenia produkcji węgla kamiennego;
- Zapewnienie mechanizmów wsparcia finansowego jednostek wydobywczych objętych transformacją energetyczną; System wsparcia sektora górnictwa węgla kamiennego dla jednostek produkcyjnych będzie polegał na:
 - a) pokrywaniu kosztów nadzwyczajnych dla jednostek objętych procesem likwidacji,
 - b) dopłatach do kosztów redukcji zdolności produkcyjnych jednostek objętych planem zamknięcia, z uwzględnieniem mechanizmów zapewniających skuteczność tego procesu w postaci m.in.:
 - odpowiednich wskaźników, jakie poszczególne kopalnie powinny osiągać, ustalonych w programach operacyjnych,
 - kontroli i weryfikacji wykorzystania wsparcia,
 - cen węgla opartych o benchmark rynkowy (ARA/parytet importowy), zgodnie z ustaloną metodologią w tym zakresie.

W podpisanej Umowie Społecznej uzgodniono wdrożenie (z zastrzeżeniem akceptacji Komisji Europejskiej) nowego systemu wsparcia sektora węgla kamiennego („**Nowy System Wsparcia**”) bazującego na:

- (a) dopłatach na redukcję zdolności produkcyjnych – do czasu zaprzestania produkcji i rozpoczęcia likwidacji kopalń, zgodnie ze z góry przyjętym harmonogramem zamykania kopalń,
- (b) dopłatach na pokrywanie tzw. kosztów nadzwyczajnych, tj. związanych z likwidacją kopalń – po zamknięciu i rozpoczęciu likwidacji danej jednostki produkcyjnej.

Dodatkowo uzgodniono szereg newralgicznych dla strony społecznej kwestii, w tym:

- (a) alokacje pracownicze,
- (b) osłony socjalne w związku z utratą miejsca pracy, w tym jednorazowe odprawy,
- (c) indeksację miesięcznych wynagrodzeń w latach 2022-2025 (o 3,8% w 2022 r., 3,5% w 2023 r., 3,4% w 2024 r., 3,3% w 2025 r.) w powiązaniu ze zmniejszeniem poziomu zatrudnienia w spółkach górniczych.

Ponadto Umowa Społeczna zapewnia o możliwości szkoleń dla pracowników, mających na celu ich przekwalifikowanie, a w konsekwencji złagodzenie skutków likwidacji sektora oraz korelację zamykania branży ze zrównoważoną transformacją gospodarczo – społeczną regionów pogórnich.

Dodatkowo w Umowie Społecznej kierunkowo uzgodniono także prace nad innymi elementami, w tym:

- (a) W celu zminimalizowania negatywnych skutków społeczno-gospodarczych transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wzmocnienia bilansu systemu energetycznego strony uzgodniły, iż do czasu osiągnięcia neutralności klimatycznej zrealizowane zostaną określone inwestycje w czyste technologie wykorzystania węgla kamiennego, z poszanowaniem przepisów krajowych i unijnych, a jeśli finansowanie będzie wymagało notyfikacji i zgody KE, taka notyfikacja nastąpi.
- (b) Kierunkowo uzgodniono działania do podjęcia zarówno przez stronę społeczną, jak i rządową ukierunkowane na rozwój województwa śląskiego:
 - (i) w zakresie środków z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji;
 - (ii) dotyczące przeznaczenia na transformację społeczno-gospodarczą i środowiskową dodatkowych funduszy z rezerwy programowej ustanowionej w projekcie Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027;
 - (iii) uwzględnienia w ramach TPST działań służących wzmocnieniu alternatywnych wobec górnictwa węgla kamiennego źródeł rozwoju gospodarczego i tworzenia oraz utrzymania nowych miejsc pracy;
 - (iv) powołania Rady Koordynacyjnej ds. Sprawiedliwej Transformacji na potrzeby koordynacji transformacji Śląska w ramach FST oraz środków i funduszy UE;
 - (v) wsparcia z dostępnych środków publicznych inwestycji na terenie województwa śląskiego w ramach rozwijanych już technologii i obszarów, jak i budowy nowych sektorów gospodarczych (w tym opracowanie rozwiązań legislacyjnych ułatwiających lokalizowanie nowych inwestycji na terenie województwa śląskiego);
 - (vi) powołania Funduszu Transformacji Śląska, mającego na celu odbudowę potencjału gospodarczego Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego; w tym zakresie strona społeczna zaproponowała kierunki rozwiązań, również co do źródeł finansowania ww. Funduszu i uzgodniono, iż opracuje projekt ustawy powołującej ten Fundusz. Projekt jest aktualnie przedmiotem analiz w Ministerstwie Aktywów Państwowych;
 - (vii) wypracowania przez stronę rządową rozwiązań dotyczących finansowania działań badawczo-rozwojowych i bazy naukowej, a także działań w zakresie dziedzictwa kulturowego górnictwa węgla kamiennego.
- (c) W związku z planowanym zamykaniem jednostek produkcyjnych, uzgodniono również opracowanie/wdrożenie mechanizmów wsparcia dla przedsiębiorstw górniczych kooperujących z kopalniami oraz dla gmin górniczych. System działałby

m.in. w oparciu o już funkcjonujące instytucje aktualnie udzielające pomocy publicznej w Polsce oraz istniejące systemy wsparcia.

Podjęte dodatkowe ustalenia zawarte w Umowie Społecznej będą realizowane z uwzględnieniem odpowiednich obowiązujących reguł i wymagań prawnych, z uwzględnieniem kwestii pomocowych i ewentualnej notyfikacji i zgody Komisji Europejskiej, w ramach odrębnych właściwych procedur.

(4) Założenia Nowego Systemu Wsparcia

Celem Nowego Systemu Wsparcia jest więc uporządkowana likwidacja sektora węgla kamiennego. Będzie ona następowała według ustalonego harmonogramu.

Takie metodyczne działanie zapewni, że cały proces będzie przebiegał w kontrolowany sposób. Dzięki temu nie zostaną zagrożone potrzeby i bezpieczeństwo energetyczne państwa, jak również złagodzone zostaną negatywne skutki społeczne wynikające z zamykania kopalń. Opuszczanie sektora przez pracowników będzie następowało przy uwzględnieniu systemu ich alokacji,

a dodatkowo systemy osłon oraz promowanie inicjatyw aktywizujących byłych pracowników kopalń i zachęcających do przekwalifikowania pozwolą w zdecydowanie łagodniejszy sposób zaadoptowanie się tych pracowników do zmieniającej się rzeczywistości.

Nowy System Wsparcia będzie opierał się na dwóch filarach:

- a) stopniowe wygaszanie działalności produkcyjnej kopalń – w tym okresie beneficjenci otrzymywać będą wsparcie publiczne do redukcji zdolności produkcyjnej dla poszczególnych jednostek produkcyjnych, obliczaną zgodnie z przyjętymi zasadami - zasadniczo rozwiązanie bazuje na rozwiązaniach w zakresie pomocy na pokrycie bieżących strat produkcyjnych uregulowanych w Decyzji Rady z dnia 10 grudnia 2010 r. w sprawie pomocy państwa ułatwiającej zamykanie niekonkurencyjnych kopalń węgla („Decyzja Rady”) (choć instrument ten już nie obowiązuje), jednak dopasowanych do polskiej specyfiki i okoliczności. Dodatkowo uwzględniono znaczenie wdrożenia systemu dla polityki energetycznej państwa,
- b) prowadzenie działań likwidacyjnych i polikwidacyjnych w stosunku do zamkniętych kopalń (jednostek produkcyjnych nieprowadzących wydobywania) – w tym okresie beneficjenci otrzymywać będą wsparcie publiczne na pokrycie kosztów likwidacji kopalń w rozumieniu Decyzji Rady, z uwzględnieniem zasadniczo zasad tam zawartych, i obowiązującego obecnie polskiego programu dla górnictwa wdrażanego obecnie przez SRK (program pomocowy nr SA. 52832(2019/N)).

Beneficjenci wdrażający Nowy System Wsparcia będą obowiązani do stopniowego wygaszania zdolności produkcyjnych zgodnie z ustaleniem (w ramach malejącego wydobywania) w poszczególnych jednostkach produkcyjnych i w efekcie do ich nieodwołalnego

zamknięcia, a następnie zlikwidowania. Wygaszanie i zamykanie to będzie następowało według ustalonego harmonogramu i zgodnie z zasadami i warunkami udzielania wsparcia.

Program redukcji zdolności produkcyjnych w jednostkach objętych Nowym Systemem Wsparcia ma na celu systematyczne zmniejszanie produkcji węgla kamiennego, aż do całkowitego jej wygaszenia.

Celem założonego stopniowego zmniejszania produkcji na poszczególnych jednostkach produkcyjnych, w połączeniu z innymi planowanymi działaniami i inicjatywami, jest zapewnienie zrównoważonej i sprawiedliwej społecznie oraz gospodarczo transformacji terenów górniczych, ściśle zależnych od sektora wydobywczego.

Kluczowym aspektem w zakresie wdrażania Nowego Systemu Wsparcia jest zabezpieczenie zapotrzebowania na węgiel energetyczny w ramach zagwarantowania bezpieczeństwa energetycznego państwa, z uwzględnieniem określonych warunków transformacji energetycznej, zgodnej z polityką energetyczną i klimatyczną kraju, UE oraz planowanej zmiany struktury miksu energetycznego kraju.

Jednocześnie system osłon socjalnych oraz wsparcie działań likwidacyjnych planowane w ramach Nowego Systemu Wsparcia a także działania powiązane z transformacją mają zapewnić zminimalizowanie skutków społecznych stopniowego wygaszania sektora wydobywczego energetycznego węgla kamiennego, a także bezpieczną (również środowiskowo) likwidację, rekultywację oraz transformację terenów pogórnich.

Nowy System Wsparcia będzie korespondował i będzie spójny z innymi podejmowanymi i planowanymi działaniami związanymi z przeprowadzaniem sprawiedliwej transformacji energetycznej, finansowanymi ze środków państwowych, a także innych dostępnych funduszy, w tym np. z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji Energetycznej.

(5) Podstawy prawne Nowego Systemu Wsparcia

Zasady i podstawowe warunki oraz założenia systemu wsparcia zostały zapisane w Umowie Społecznej.

Dla wdrożenia Nowego Systemu Wsparcia wymagana jest jego notyfikacja i zaakceptowanie pozytywną decyzją przez Komisję Europejską systemu wsparcia i jego zasad. Na gruncie przepisów unijnych w zakresie pomocy publicznej system dopłat do redukcji zdolności produkcyjnych do momentu zamknięcia poszczególnych jednostek i pokrywanie kosztów nadzwyczajnych związanych z likwidacją tych jednostek bazują zasadniczo na postanowieniach Decyzji Rady, niemniej z uwagi na określone ograniczenia, w tym ograniczenie obowiązywania Decyzji Rady do 2027 r., nieobowiązujący charakter dopłat do produkcji (dostępne do 2018 r.), a także specyfikę systemu uwzględniająca polskie uwarunkowania i szczególną sytuację (w tym w zakresie miksu energetycznego), podstawą dla Nowego Systemu Wsparcia jest art. 107 ust. 3 lit c TFUE. Zgodnie z tym artykułem traktatowym, za zgodną ze wspólnym rynkiem może zostać uznana pomoc przeznaczona na ułatwianie rozwoju niektórych działań gospodarczych lub niektórych regionów gospodarczych, o ile nie zmienia warunków wymiany handlowej w zakresie sprzecznym ze wspólnym interesem.

Dokonano już prenotyfikacji Nowego Systemu Wsparcia do KE i prowadzone są rozmowy robocze z KE na temat poszczególnych elementów przewidzianych w dokumentacji, w tym działań powiązanych z wdrożeniem Nowego Systemu Wsparcia, o których mowa m.in. w pkt **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** czy (9).

Kolejnym etapem będzie notyfikacja i postępowanie notyfikacyjne (najprawdopodobniej w ramach formalnej procedury dochodzenia ze względu na wyjątkowy charakter proponowanych rozwiązań). W ramach tego postępowania KE może i będzie zgłaszać swoje uwagi i wątpliwości oraz będą dyskutowane zasady i warunki wdrażania instrumentów wsparcia w ramach Nowego Systemu Wsparcia oraz działań powiązanych. Zasady wsparcia w ramach formalnej procedury konsultowane są również z podmiotami trzecimi.

Wdrożenie Nowego Systemu Wsparcia uzależnione jest więc od otrzymania pozytywnej decyzji przez Komisję Europejską. W efekcie więc ona będzie określała finalne szczegółowe zasady i warunki wsparcia.

Na poziomie krajowym z kolei, Nowy System Wsparcia będzie zasadniczo wdrażany w ramach znowelizowanej ustawy o systemie funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego i odpowiednich aktów wykonawczych.

Jednocześnie w ramach wdrażania Nowego Systemu Wsparcia, mając na uwadze jego cel - stopniowe odchodzenie od produkcji węgla kamiennego energetycznego - będą również przyjmowane inne niezbędne regulacje krajowe.

Jedną z systemowych kwestii, które zostaną uregulowane (odpowiednie zmiany do Prawa geologicznego i górniczego) to zasady przyznawania koncesji na wydobywanie. Właściwym organom zostanie przyznana możliwość odmówienia uzgodnienia/udzielenia koncesji, m.in. w przypadku gdy wydanie takiej koncesji będzie:

- a. sprzeciwiało się interesowi publicznemu wyrażonemu m.in. w rządowych dokumentach strategicznych,
- b. niezgodne z polityką surowcową, polityką klimatyczną bądź polityką energetyczną państwa.

(6) Beneficjenci Nowego Systemu Wsparcia

Zgodnie z założeniami, Nowy System Wsparcia dla sektora wydobywania górnictwa węgla kamiennego będzie wdrażać:

- a. Polska Grupa Górnicza S.A.,
- b. Tauron Wydobywanie S.A.,
- c. Węglkoks Kraj sp. z o.o.

Przewiduje się jednocześnie nabycie akcji lub udziałów tych spółek przez Skarb Państwa. Działanie to jest jednym z powiązanych z wdrożeniem Nowego Systemu Wsparcia.

Takie rozwiązanie ułatwiłoby zasady nadzoru i kontroli nad wydatkowanymi środkami publicznymi oraz minimalizację ryzyka finansowania skrośnego ewentualnych innych działalności prowadzonych w ramach ww. spółek. W efekcie podniosłoby to

efektywność i transparentność wydatkowania środków pomocowych, a także przejrzystość aplikowania o nie i ich rozliczania.

W dalszej kolejności nie wyklucza się także konsolidacji tych spółek, co jeszcze bardziej uprościłoby wdrażanie systemu, jak również ujednoczenie jego wdrażania i m.in. rozliczania.

Poza Nowym Systemem Wsparcia w sektorze na rynku funkcjonować będą również inne podmioty, przykładowo JSW i LWB, przy czym jest to uzasadnione ich specyfiką i produktami, a także perspektywami.

(7) Stopniowe wygaszanie działalności produkcyjnej kopalń – wsparcie do redukcji zdolności produkcyjnych

Zakłada się przygotowanie tzw. planu zamknięcia kopalń, w ramach którego będzie określony harmonogram i zasady stopniowego wygaszania sektora i zamykania (zaprzestania produkcji) oraz likwidacji poszczególnych jednostek produkcyjnych węgla.

Przez okres funkcjonowania i wydobywania węgla każda z jednostek produkcyjnych będzie działała wg opracowanego dla niej programu operacyjnego, zgodnego z ogólnym planem zamknięcia. W oparciu o opracowane programy operacyjne przygotowywane będą z kolei roczne plany techniczno-ekonomiczne działalności danej jednostki produkcyjnej.

Plan operacyjny będzie określał m.in. założenia i zasady funkcjonowania jednostki do momentu jej zamknięcia. W każdym z programów operacyjnych znajdują się m.in. podstawowe założenia operacyjne dla jednostki, do momentu jej zamknięcia dot. m.in. poziomu kosztów, sprzedaży, zatrudnienia i jego kosztów, potencjalnych odbiorców, kierunków zbytu, nakładów inwestycyjnych, jak również poziomu dopłat do redukcji zdolności produkcyjnych. Ponadto znajdzie się w nim ustalenie oczekiwanego dla danej kopalni poziomu wskaźników operacyjnych i efektywnościowych oraz dopuszczalnego poziomu odchyleń od nich.

Zakłada się, mając na uwadze okres obowiązywania Nowego Systemu Wsparcia, że programy operacyjne będą podlegały regularnej rewizji, w tym zgodnie z finalnymi ustaleniami z KE.

Ponadto realizacja programów operacyjnych będzie odpowiednio monitorowana i kontrolowana. Prowadzony będzie cykliczny monitoring regularny oraz weryfikacja nadzwyczajna dokonywana w przypadku:

- a. wystąpienia zdarzeń nadzwyczajnych mających wpływ na funkcjonowanie danej jednostki lub
- b. gdy z innych powodów przekroczone zostaną ustalone poziomy odchyleń od wskaźników.

Weryfikacja nadzwyczajna będzie dokonywana przez ARP lub innego niezależnego eksperta branżowego wskazanego przez Skarb Państwa, przy udziale komisji powołanej przez przedsiębiorstwo złożonej z przedstawicieli przedsiębiorcy oraz strony społecznej. W ramach prowadzonych prac przeprowadzone zostaną analizy sytuacji danej jednostki wraz z analizą przyczyn, które doprowadziły do pogorszenia się sytuacji jednostki. W efekcie, z uwzględnieniem rekomendacji ekspertów, będzie opracowany plan naprawczy albo podejmowana będzie decyzja o szybszym niż w ustalonym harmonogramie zamknięciu i likwidacji jednostki produkcyjnej.

Dopłata do redukcji zdolności produkcyjnych będzie ustalana w oparciu o tzw. kwalifikowane koszty oraz przychody.

Dodatkowo w ramach Nowego Systemu Wsparcia, planuje się wprowadzenie m.in. następujących zasad ogólnych (optymalizujących funkcjonowanie beneficjentów w okresie ich stopniowego likwidowania):

- c. koszty wynagrodzeń: ograniczenie zatrudniania do uzasadnionych przypadków oraz zasadniczo utrzymanie kosztów wynagrodzeń, z uwzględnieniem okresowo uzgadnianej indeksacji,
- d. inwestycje: zakaz inwestycji strategicznych (w pozyskanie nowego złoża) oraz zakaz zakupu istotnych środków trwałych, niezgodnych z przyjętymi programami operacyjnymi, w efekcie realizowane będą wyłącznie niezbędne inwestycje odtworzeniowe,
- e. usługi obce: stosowanie konkurencyjnych procedur zakupu usług, zaś budżet usług remontowych oraz wiertniczo – górniczych będzie ustalany odrębnie dla każdego roku funkcjonowania jednostki do jej zamknięcia i weryfikowany przez niezależnego eksperta branżowego (w ramach jej programu operacyjnego).

W zakresie optymalizacji zatrudnienia przewiduje się, że pracownicy, w zależności od aktualnej sytuacji i potrzeb spółki-beneficjenta, będą podlegać systemowi alokacji, tj. możliwe będzie ich przenoszenie w ramach jednostek produkcyjnych objętych systemem wsparcia (również pomiędzy beneficjentami).

Takie działanie pozwoli na optymalne wykorzystanie dostępnej załogi zarówno przy działalności produkcyjnej, jak i likwidacyjnej, przy jednoczesnym zapewnieniu miejsc pracy. Spółki będą, zgodnie z ustalonym harmonogramem, płynnie przechodzić z etapu produkcji do likwidacji, korzystając z siły roboczej, która będzie bazowała na znajomości danej kopalni i jej specyfiki. Podniesie to efektywność pracy (alokacja ma dotyczyć również jednostek czynnych). Ponadto taka optymalizacja w zakresie zatrudnienia będzie pozytywnie wpływała na system dopłat, powodując efektywne wykorzystanie publicznego wsparcia.

Dopłata do redukcji zdolności produkcyjnych będzie ustalana jako dodatnia różnica pomiędzy uzasadnionymi i kwalifikowanymi kosztami produkcji węgla, a kwalifikowanymi przychodami. Jednocześnie wyliczenie wysokości dopłaty będzie następowało przy odpowiednim zastosowaniu ceny referencyjnej, ustalonej według odpowiedniej metodologii.

Dzięki wprowadzeniu wyżej opisanej zasady i zewnętrznego, niezależnego czynnika rynkowego – ceny referencyjnej, udzielona pomoc nie będzie wpływać na swobodę uzgadniania cen sprzedaży pomiędzy umawiającymi się stronami w świetle warunków panujących na rynku. Jednocześnie pozwoli to na minimalizowanie negatywnego skutku wpływu Nowego Systemu Wsparcia na konkurencję i wyeliminowanie niepożądanych zjawisk związanych z przekazywaniem dofinansowania na działalność operacyjną.

Dopłaty do redukcji zdolności produkcyjnych będą realizowane ze środków pochodzących z budżetu państwa w formie umożliwiającej realizację celu Nowego Systemu Wsparcia jakim jest stopniowe odchodzenie od węgla kamiennego energetycznego i zamykanie sektora.

Dopłata będzie przekazywana i rozliczana zgodnie z zasadami uregulowanymi w krajowych przepisach w ramach ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego i właściwych aktach wykonawczych do niej, z uwzględnieniem wyniku procesu notyfikacyjnego.

Dopłaty do redukcji zdolności produkcyjnych będą przyznawane spółce-beneficjentowi na jego wniosek przez właściwy podmiot udzielający pomocy.

Beneficjent otrzymujący dopłaty do redukcji zdolności produkcyjnych będzie miał obowiązek odpowiednich okresowych i rocznych rozliczeń i sprawozdań dot. wykorzystania dopłat.

(8) Działania likwidacyjne po zamknięciu kopalni – wsparcie na likwidację kopalń

Po zakończeniu produkcji beneficjent prowadzący likwidację kopalni będzie mógł korzystać ze środków publicznych na pokrywanie kosztów wynikających z tej likwidacji (jest to możliwe po zaprzestaniu produkcji w jednostce produkcyjnej węgla), tzw. kosztów nadzwyczajnych.

Katalog kosztów będzie zasadniczo zbieżny z katalogiem kosztów pokrywanych aktualnie przez SRK w ramach programu SA.52832 zaakceptowanego przez Komisję Europejską i zgodny z warunkami wskazanymi w Decyzji Rady w zakresie pomocy na koszty nadzwyczajne.

Katalog kosztów likwidacji kopalń będzie obejmował w szczególności:

- a. naprawianie szkód górniczych wywołanych ruchem kopalń całkowicie zlikwidowanych, w tym szkód powstałych w wyniku reaktywacji starych zrobów i rekultywację terenu;
- b. zadania dotyczące likwidacji kopalń oraz działań wykonywanych po zakończeniu całkowitej likwidacji kopalń, w tym zadania dotyczące zabezpieczenia kopalń sąsiednich przed zagrożeniem wodnym, gazowym oraz pożarowym w trakcie oraz po zakończeniu likwidacji kopalń;
- c. pokrywanie roszczeń pracowniczych i kosztów restrukturyzacji zatrudnienia, tj.:
 - i. renty wyrównawcze dla pracowników lub byłych pracowników kopalń całkowicie zlikwidowanych,
 - ii. urlopy górnicze i urlopy dla pracowników zakładów mechanicznej przeróbki węgla,
 - iii. jednorazowa odprawa pieniężna,
- d. zadania związane z ochroną środowiska (np. rekultywacja terenu),
- e. zwolnienie z konieczności uzyskania koncesji na wydobywanie metanu,
- f. ulgi i zwolnienia - zwolnienie z wpłat wobec Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) oraz opłat i kar wobec Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) i opłat na rzecz Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Likwidacja każdej z jednostek produkcyjnych musi uwzględniać jej charakterystykę, rodzaj i wielkość infrastruktury do likwidacji itp. Kluczowe znaczenie ma tutaj wielkość i rodzaj infrastruktury technicznej, liczba i głębokość szybów, głębokość poziomów wydobywczych, infrastruktura zakładów przerobczych, przewidywany czas działań likwidacyjnych (wynikający

między innymi z warunków hydrogeologicznych), etc. Dlatego koszty likwidacji różnią się między jednostkami.

Jednocześnie w celu minimalizacji wsparcia publicznego przyjmuje się m.in. że:

- o ile będzie to możliwe oraz uzasadnione ekonomicznie oraz przy zapewnieniu bezpieczeństwa załogi dokonującej demontażu, prowadzony będzie odzysk maszyn i urządzeń;
- jeśli w trakcie likwidacji kopalń pojawią się jakiegokolwiek przychody, np. ze zbycia majątku, będą one pomniejszać koszty likwidacji danej jednostki, a w efekcie pomniejszać środki publiczne przekazywane na pokrycie kosztów nadzwyczajnych;
- likwidacji w ramach danej jednostki ulegną obiekty budowlane na powierzchni, które ze względu na swoją specyfikę nie zostaną przekazane do zagospodarowania przez inne jednostki organizacyjne przedsiębiorcy lub na rzecz jednostek samorządu terytorialnego lub zbyte potencjalnym inwestorom (przychody w tym zakresie będą pomniejszały zapotrzebowanie na środki publiczne, na zasadach wskazanych w punkcie powyżej).

Pokrywanie kosztów nadzwyczajnych następować będzie ze środków pochodzących z budżetu państwa, w oparciu o przepisy ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego i akty wykonawcze do tej ustawy oraz ustawy o finansach publicznych.

Podstawową zasadą będzie, że koszty będą wyliczane w rozbiciu na poszczególne jednostki i tak też będą rozliczane. Przekazywane wsparcie będzie podlegało odpowiedniemu rozliczeniu.

W celu zapewnienia przejrzystości pomocy, przedsiębiorca będzie zobowiązany do składania szczegółowych rozliczeń pomocy. Przygotowywane będą również sprawozdania z realizacji zadań

i wydatkowania środków, które będą podlegały weryfikacji. Jednocześnie zasady będą przewidywały kontrole wsparcia dotyczące prawidłowości wykorzystania środków publicznych.

Powyższe zasady zapewnią, że pomoc udzielana na pokrycie kosztów nadzwyczajnych będzie ograniczona do minimum i proporcjonalna do potrzeb. Z budżetu państwa będą pokrywane jedynie uzasadnione koszty związane z likwidacją, faktycznie poniesione.

Szczegółowe zasady i warunki mechanizmu wsparcia, aplikowania o środki na pokrycie kosztów nadzwyczajnych oraz ich rozliczania na poziomie krajowym ustalone zostaną

w odpowiednich regulacjach ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego oraz aktach wykonawczych do niej, z uwzględnieniem wyniku procesu notyfikacyjnego.

(9) Działania powiązane z wdrożeniem Nowego Systemu Wsparcia

Dla efektywnego wprowadzenia w życie Nowego Systemu Wsparcia zakłada się, że konieczne będą również:

- a. przeprowadzenie przez Skarb Państwa zmian w strukturze właścicielskiej Beneficjentów Nowego Systemu Wsparcia polegających na przejściu udziałów/akcji tych podmiotów od ich aktualnych wspólników/akcjonariuszy
- b. udzielenie PGG pomocy w formie umorzenia składek na ubezpieczenie społeczne oraz umorzenia spłaty pożyczki PFR,
- c. umorzenie części długów PGG oraz Tauron Wydobycie w oparciu o uzasadnienie rynkowe, zatem niestanowiące pomocy publicznej;

Wszystkie te działania zostały przedstawione również KE jako połączone z wprowadzeniem w życie Nowego Systemu Wsparcia i będą podlegały również ocenie KE.

(10) Umorzenie składek PGG

Na koniec 2021 r. PGG posiadać będzie ok. 818,9 mln PLN składek na ubezpieczenia społeczne, których płatność została odroczone na podstawie umów zawartych z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych.

Ich odroczenie następuje bez naliczenia opłaty prolongacyjnej zgodnie z art. 15zb ustawy z dnia 2 marca 2010 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, co stanowi wsparcie związane z COVID-19 niestanowiące pomocy publicznej.

Zakłada się, że odroczone składki w związku z wdrażaniem Nowego Systemu Wsparcia, mając na uwadze jego cele i stopniową likwidację niekonkurencyjnych kopalń, zostaną umorzone przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na mocy decyzji ZUS w oparciu o odpowiednie przepisy prawa, stanowiąc tym samym pomoc publiczną.

Umorzenie składek zostało zgłoszone KE wraz z całym Nowym Systemem Wsparcia. Środek będzie więc podlegał ocenie KE.

(11) Umorzenie pożyczki płynnościowej z PFR

W dniu 2 kwietnia 2021 r. PGG zawarła z PFR umowę pożyczki płynnościowej w ramach wsparcia kryzysowego, w wysokości 1 mld PLN. Zgodnie z umową pożyczki, spłata pożyczki miałyby nastąpić do końca lutego 2025 r.

Pożyczka została udzielona przez PFR, który wykonując powierzone mu przez Radę Ministrów zadanie wdrażania tzw. tarcz antykryzysowych, schematów pomocowych skierowanych do przedsiębiorców w Polsce w związku z wystąpieniem kryzysu COVID-19 i minimalizacją jego skutków.

Pożyczka płynnościowa została udzielona PGG na podstawie programu pomocowego zatwierdzonego przez Komisję decyzją z dnia 25 maja 2020 r. w sprawie SA.57306 (2020/N) – Poland COVID-19: Financial shield for large enterprises: Liquidity loans, zmienioną następnie decyzją z 15 grudnia 2020 r. w sprawie SA.59715 (2020/N) – Poland COVID-19: Modifications to SA.56876, SA.56922, SA.56979, SA.56996, SA.57015, SA.57054, SA.57055, SA.57191, SA.57306, SA.57452, SA.57519 and SA.57726, zmieniony następnie decyzją z dnia 1 marca 2021 r. w sprawie SA.59872(2020/N) – Poland COVID-19: Second amendment of SA.57306(2020/N) Financial shield for large enterprises: Liquidity loan.

Zakłada się, że wymagalne oraz niewymagalne zobowiązania pieniężne PGG z tytułu pożyczki płynnościowej zostaną umorzone, z uwzględnieniem odpowiednich regulacji, co stanowiłoby pomoc indywidualną dla PGG notyfikowaną razem z Nowym Systemem Wsparcia i wymaga wcześniejszej decyzji KE w tym zakresie. Przewidywane umorzenie nastąpi z mocy prawa. Działanie takie jest uzasadnione z uwagi na wdrażanie Nowego Systemu Wsparcia oraz mając na uwadze jego cele i stopniową likwidację niekonkurencyjnych kopalń.

Umorzenie zobowiązań pieniężnych PGG z tytułu pożyczki płynnościowej jako mające wpływ na pomoc publiczną udzieloną PGG, zostało zgłoszone KE wraz z całym Nowym Systemem Wsparcia. Środek będzie więc podlegał ocenie KE.

(12) Umorzenie pozostałych zobowiązań PGG

PGG obciążona jest także zobowiązaniami do wykupu obligacji o charakterze komercyjnym. Istniejący dług PGG z tytułu obligacji historycznie związany jest m.in. z etapami powstawania PGG oraz transakcjami przejęcia przedsiębiorstwa Kompanii Węglowej S.A. („KW”) i Katowickiego Holdingu Węglowego S.A. („KHW”).

Zakłada się, że w drodze wielostronnych rozmów i negocjacji obligatariusze umorzą PGG część długu z tytułu ww. obligacji.

Zakłada się, mając na uwadze decyzję o stopniowym wygaszaniu wydobywania węgla, że umorzenie części zadłużenia z tytułu wyemitowanych obligacji odbędzie się na zasadach akceptowalnych dla prywatnego wierzyciela, a zatem bez występowania pomocy publicznej. Przyjmuje się, że takie rozwiązanie tzn. umorzenie części długu i renegotjowanie warunków spłaty reszty będzie biznesowo bardziej uzasadnione z punktu widzenia obligatariuszy - wierzycieli PGG – w większości instytucji finansowych - niż podejmowanie działań w celu wyegzekwowania swoich wierzytelności.

(13) Umorzenie długu Tauron Wydobyć

Ponadto w ramach założeń do Nowego Systemu Wsparcia zakłada się umorzenie długu Tauron Wydobyć wobec Tauron Polska Energia S.A. z tytułu udzielonych pożyczek wewnątrzgrupowych, na zasadach rynkowych.

Biorąc pod uwagę zmiany systemowe w sektorze, sytuację Tauron Wydobyć oraz praktyczną niemożliwość spłaty długu, zakłada się, że zostanie on odpowiednio uwzględniony na etapie sprzedaży spółki Skarbowi Państwa i szacowania jej wartości.

(14) Zmiany aktualnego systemu wsparcia górnictwa

Aktualnie obowiązuje system wsparcia dla górnictwa w ramach programu pomocowego SA. 52832(2019/N), który został zatwierdzony przez Komisję Europejską decyzją z dnia 19 lipca 2019 r. Obejmuje on finansowanie kosztów nadzwyczajnych na podstawie Decyzji Rady. Beneficjentem w tym programie jest Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A.

W październiku br. dokonano notyfikacji zmiany tego programu do KE w następującym zakresie:

- a. wydłużenie programu pomocowego do 2027 r., tj. do czasu zakończenia obowiązywania Decyzji Rady,
- b. przeniesienie do SRK na dotychczasowych zasadach kolejnych dwóch jednostek produkcyjnych w celu ich likwidacji w 2021 r.; jednostki te to Pokój II i Jastrzębie III,
- c. modyfikacje w zakresie wysokości osłon socjalnych (świadczeń przysługujących w okresie urlopu górniczego oraz urlopu dla pracowników zakładu przeróbki mechanicznej) i wysokości jednorazowej odprawy, które zostały uzgodnione ze stroną społeczną w ramach Umowy Społecznej,
- d. wprowadzenie do ustawy dodatkowej formy pomocy publicznej w postaci papierów skarbowych przekazywanych na podwyższenie kapitału zakładowego SRK,
- e. a w konsekwencji – aktualizacja budżetu programu pomocowego.

Zmiany te zostaną także odzwierciedlone w przepisach krajowych poprzez nowelizację ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego oraz odpowiednich aktów wykonawczych. Aktualnie zmiana programu w powyższym zakresie jest przedmiotem oceny przez KE w ramach postępowania notyfikacyjnego. Zmiany te wymagają akceptacji i pozytywnej decyzji wydanej przez KE.

(15) Struktura całościowa funkcjonowania systemu wsparcia w sektorze wydobywczym

Zakłada się, że całościowy system wsparcia dla sektora wydobywczego górnictwa węgla kamiennego w Polsce będzie składał się więc z następujących komponentów:

- a. udzielania pomocy na pokrycie kosztów nadzwyczajnych przez SRK w ramach zmienionego programu pomocowego SA. 52832(2019/N), oraz
- b. Nowego Systemu Wsparcia wraz z realizacją działań z nim powiązanych.

4) Kluczowe projekty

- Wdrożenie Nowego Systemu Wsparcia i działań powiązanych, realizacja zadań związanych z szeroko pojętą transformacją energetyczną, z uwzględnieniem akceptacji i finalnej decyzji KE w tym zakresie.
- Wdrożenie monitoringu i kontrola wdrażania Nowego Systemu Wsparcia
- Równowaga finansowo – gospodarcza wygaszanego stopniowo sektora górnictwa węgla kamiennego z uwzględnieniem założeń transformacji energetycznej, czyli zestaw działań, które doprowadzą do realizacji celu stopniowego odchodzenia od węgla, przy zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego i uwzględnieniu kwestii społeczno-gospodarczych powiązanych z procesem.
- Nabycie przez Skarb Państwa akcji PGG S.A. i TAURON Wydobywanie S.A. oraz udziałów Węglkokoks Kraj Sp. z o.o. (przy założeniu akceptacji systemu przez KE) będących beneficjentami pomocy publicznej w ramach Nowego Systemu Wsparcia oraz ewentualna

dalsza konsolidacja w jeden podmiot, co ma przede wszystkim zagwarantować pełniejszą kontrolę nad wydatkowanymi środkami oraz ograniczyć udzielaną pomoc do niezbędnego minimum.

- Umorzenie środków udzielonych na łagodzenie skutków kryzysu COVID-19
- Częściowe umorzenie długu PGG z tytułu emisji obligacji
- Umorzenie długu TAURON WYDOBYCIE wobec Tauron Polska Energia S.A.

Cel szczegółowy II: Zaspokojenie krajowych potrzeb na węgiel kamienny, w tym w szczególności do produkcji energii elektrycznej i ciepła w okresie transformacji energetycznej oraz do produkcji koksu

Krajowy węgiel kamienny stanowi w Polsce istotny nośnik energii elektrycznej i ciepła oraz w przypadku węgla koksowego - niezbędny surowiec do produkcji koksu. Obecnie polska energetyka w dużej mierze oparta jest jeszcze na węglu, a udział produkcji energii elektrycznej z węgla kamiennego w 2020 r., według danych PSE (Polskie Sieci Elektroenergetyczne) kształtował na poziomie ok. 47% (w 2019 r. było to 49%). Węgiel kamienny ma jeszcze wyższy udział w produkcji ciepła sieciowego. Dywersyfikacja paliw zużywanych do produkcji ciepła postępuje wolniej. Dominują paliwa węglowe, których udział w 2019 r. stanowił 71% paliw zużywanych w źródłach ciepła (w 2018 r. było 72,5%). Założenia „Polityki Energetycznej Polski do 2040 r.” (PEP2040), były podstawowym punktem odniesienia dla przygotowania prognozy zapotrzebowania na węgiel kamienny (energetyczny) w horyzoncie do 2049 r. w ramach Nowego Systemu Wsparcia. Zgodnie z oficjalnym dokumentem strategicznym - PEP2040, w najbliższych latach, w Polsce zakładany jest systematyczny wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną. Dlatego też niezbędne jest zapewnienie bezpieczeństwa dostaw surowców do jej wytwarzania. Służy temu odpowiednia ich dywersyfikacja, ale również wykorzystanie, w jak największym stopniu krajowych zasobów, w tym węgla kamiennego, co pozwalałoby na niezakłóconą pracę systemu energetycznego. Ze względu na aktualny poziom wykorzystania węgla w zapewnianiu bezpieczeństwa energetycznego oraz potencjał czystych technologii węglowych - surowiec ten będzie miał istotne znaczenie dla bilansu energetycznego Polski w kolejnych latach. Przy czym jego łączny udział w wytwarzaniu energii elektrycznej netto będzie systematycznie spadał. Z uwagi na specyfikę polskiego sektora energetycznego, w tym dostępne, funkcjonujące w Polsce jednostki wytwórcze, nadal będzie występowało zapotrzebowanie na węgiel w perspektywie do 2049 r. Zakłada się jednak, że udział mocy zainstalowanej w źródłach węglowych w systemie elektroenergetycznym będzie się zmniejszał z aktualnego poziomu ok. 52%, do ok. 37% w 2030 r., oraz ok. 11% w 2040 r., z uwagi na techniczne wyeksploatowanie jednostek wytwórczych wykorzystujących węgiel. Zgodnie z prognozami, zużycie węgla kamiennego w elektrowniach i elektrociepłowniach będzie spadać z poziomu ponad 33 mln ton rocznie w 2020 r. do poziomu około 11 mln ton w 2040 r. W tym samym okresie, całkowite zużycie węgla (uwzględniając także ciepłownie, gospodarstwa domowe, przemysł wytwórczy, usługi, rolnictwo i pozostałe zużycie) będzie spadać z poziomu ponad 53,1 mln ton rocznie w 2020 r. do nieco ponad 16,3 mln ton w 2040.

Jednocześnie po 2040 r. można prognozować dalszy spadek zapotrzebowania na węgiel. Niemniej jednak, w odróżnieniu od innych państw UE, rola węgla, pomimo prognozowanego spadku, jest bardzo znaczna. Udział węgla w produkcji energii elektrycznej w roku 2020 w Polsce był najwyższy wśród krajów UE, które posiadają bardziej rozwinięte i zdywersyfikowane źródła nie węglowe (gaz, energia jądrowa, wiatr, fotowoltaika, woda).

Większa zależność surowcowa występuje w przypadku rynku węgla koksowego, na obecnym etapie technologicznym surowiec ten jest nie do zastąpienia w produkcji stali. Znaczenie węgla koksującego dla europejskiego hutnictwa znalazło potwierdzenie w decyzji Komisji Europejskiej o ponownym wpisaniu węgla koksowego na listę surowców krytycznych UE (Critical Raw Materials for the EU). Rewizja listy surowców krytycznych UE z września 2020 r. potwierdziła znaczenie węgla koksowego dla rozwoju europejskiej gospodarki. Lista surowców krytycznych obejmuje surowce, które są najważniejsze pod względem gospodarczym i których dostawy obarczone są dużym ryzykiem ze względu na koncentrację ich światowej produkcji.

1) Oczekiwane efekty

Oczekiwany efektem podejmowanych działań jest gwarancja stabilnych dostaw węgla na potrzeby zmieniającego się rynku energetycznego, rynku ciepła oraz rynku koksu. W przypadku grupy odbiorczej w postaci gospodarstw domowych sektor powinien przystosować się

Gwarancja bezpieczeństwa energetycznego, niezależność od importu paliw, stabilny popyt na surowce

do zapisów zawartych w Polityce Energetycznej Państwa (PEP2040). W dokumencie tym zakłada się odchodzenie od paliw kopalnych i niskoemisyjny kierunek transformacji źródeł indywidualnych (pompy ciepła, ogrzewanie elektryczne). Do 2030 r. zakłada się odejście od spalania węgla w gospodarstwach domowych w miastach, natomiast na obszarach wiejskich - do 2040 r. (możliwość wykorzystania paliwa bezdymnego do 2040 r.). Odsetek gospodarstw domowych w miastach wykorzystujących (indywidualnie) węgiel kamienny do ogrzewania pomieszczeń to około 24,7% (2018 r.). Dla obszarów wiejskich odsetek ten wynosi 88,4% (2018 r.). Ważne jest również, aby podjęte działania zapewniły Polsce czołowe miejsce wśród krajów Unii Europejskiej, w obszarze niezależności energetycznej rozumianej jako niezależność od importu paliw. W 2019 r. stopień zależności energetycznej w Polsce wyniósł 47,0% (średni stopień niezależności – 53%) podczas gdy średnia z 28 krajów UE wyniosła 61% (średni stopień niezależności – 39%). Duże znaczenie węgla kamiennego dla sektora energetycznego i zachowania niezależności energetycznej oznacza konieczność posiadania swobodnego dostępu do tego surowca. Ważną kwestią jest również racjonalne gospodarowanie udostępnionymi zasobami węgla, wykorzystanie istniejącej infrastruktury i potencjału technicznego. Dokonanie transformacji energetyki na inne źródła energii wymaga bowiem czasu i wysokich nakładów inwestycyjnych.

2) Wskaźniki

Wskaźnik	Definicja
Wolumen sprzedaży węgla kamiennego, w tym do energetyki zawodowej, ciepłowni zawodowych i niezawodowych, do koksowni	Ilość sprzedanego węgla w tym do energetyki zawodowej, ciepłowni zawodowych i niezawodowych, do koksowni

--	--

3) Obszary koncentracji działań

(1) Bilans energetyczny kraju

Krajowe zasoby węgla kamiennego i brunatnego pozostaną przez wiele lat ważnymi stabilizatorami bezpieczeństwa energetycznego kraju, zapewniając wysoki, w porównaniu do innych krajów UE, wskaźnik niezależności energetycznej Polski od nośników importowanych. Bilans energetyczny kraju powinien uwzględniać skutki działań przyjętych do realizacji w ramach: Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju (z perspektywą do 2030 r.); Polityki Energetycznej Państwa (PEP2040); Zielonego Ładu oraz niniejszego Programu dla górnictwa - z uwzględnieniem zachodzących procesów przekształceń gospodarczych, społecznych z zachowaniem bezpieczeństwa energetycznego państwa.

Działania:

- Opracowanie bilansu energetycznego kraju, który powinien uwzględniać założenia głównych celów polityki energetycznej UE - realizowanych w procesie krajowej transformacji energetycznej. tj. zapewnienie bezpieczeństwa dostaw energii, dostępność energii po przystępnej cenie oraz promowanie równowagi ekologicznej. Punktem wyjścia do opracowania bilansu powinny być corocznie aktualizowane prognozy krajowego zapotrzebowania na węgiel kamienny. Bilans energetyczny będzie opracowywany m.in. na potrzeby Polityki Energetycznej Polski.

(2) Działania wspierające

- Program rozbudowy i modernizacji systemowego dostarczania ciepła do użytkowników indywidualnych, opracowany i wdrożony w ramach programów inwestycyjnych podmiotów energetycznych. Wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu przyniesie wymierne korzyści w redukcji emisji CO₂ oraz innych zanieczyszczeń powietrza (w tym dwutlenku siarki, pyłów oraz tlenków azotu). Działania w tym kierunku są zgodne z preferencjami polityki klimatycznej UE, przy czym skutkować one będą zmianami podmiotowymi na rynku wytwarzania ciepła.
- Wdrożenie zgodnie z umową społeczną do stosowania, w indywidualnych gospodarstwach domowych - do celów grzewczych, paliw niskoemisyjnych oraz „paliw bezdymnych”. Zgodnie z PEP2040 do 2030 r. przewiduje się odejście od spalania węgla w gospodarstwach domowych w miastach, natomiast do 2040 r. - na obszarach wiejskich, natomiast Umowa społeczna przewiduje wykorzystanie paliwa niskoemisyjnego do 2045 r.).

4) Kluczowe projekty

- **Projekt „Krajowy bilans energetyczny”** – wieloletni (zgodny z założeniami krajowej transformacji energetycznej) bilans energetyczny kraju wraz z metodologią oraz metodyką jego opracowywania, określeniem terminów aktualizacji, źródeł oraz kategorii

niezbędnych do jego opracowania wraz z koniecznym oprzyrządowaniem informatycznym.

- **Paliwa niskoemisyjne i bezdymne w indywidualnych gospodarstwach domowych** – zestaw norm prawnych i środowiskowych. Dla zwiększenia skuteczności programu korzystnym będzie uruchomienie dodatkowego pakietu redukującego koszty ich późniejszego użytkowania.

Cel szczegółowy III: Optymalne wykorzystanie istniejących złóż węgla energetycznego i utrzymanie niezbędnego poziomu inwestycji odtworzeniowych w horyzoncie wygaszania kopalń oraz zapewnienie dostępu do nowych złóż węgla koksowego poprzez dostosowanie poziomu inwestycji gwarantujących najwyższą efektywność ekonomiczną

Zmiany na światowym rynku węgla kamiennego, obejmujące politykę dekarbonizacji, wzrost cen uprawnień do emisji CO₂ oraz rozwój OZE, skutkują obniżeniem popytu na węgiel kamienny, a także zmniejszeniem konkurencyjności cenowej węgla energetycznego. W efekcie sytuacja finansowa branży górniczej uległa istotnemu pogorszeniu. Regulacje klimatyczne ustanowione przez Unię Europejską (UE) są jednymi z najbardziej ambitnych na świecie. UE konsekwentnie zwiększa ambicje w poszczególnych sektorach gospodarki, w tym branży energetycznej. Trzema najważniejszymi dokumentami unijnej polityki klimatycznej są: Pakiet klimatyczno-energetyczny do 2020 r., Ramy polityki klimatyczno-energetycznej UE do roku 2030 oraz Europejski Zielony Ład, w ramach którego w marcu 2020 r. zaproponowane zostało Europejskie prawo o klimacie.

Stopniowe przejście do gospodarki niskoemisyjnej, zgodnie z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu, w ciągu następnych kilkunastu lat będzie stanowić szczególne wyzwanie dla Polski – kraju z największą liczbą regionów węglowych w Unii Europejskiej i największym zatrudnieniem w górnictwie oraz energetyce opartej na węglu. Polska gospodarka w skali UE jest nadal w dużym stopniu zależna od paliw kopalnych, głównie węgla kamiennego i brunatnego. Odejście od węgla wymaga stworzenia kompleksowego planu działań połączonego z programami inwestycyjnymi dla poszczególnych regionów węglowych, w celu zniwelowanie negatywnych skutków dochodzenia do neutralności klimatycznej.

Zobowiązania Polski wynikające z polityki klimatycznej doprowadziły m.in. do tego, iż w dniu 25 września 2020 r. strona rządowa i strona społeczna zawarły porozumienie, w którym zgodziły się na stopniowe, tj. do 2049 r., nieodwołalne zamykanie poszczególnych kopalń węgla kamiennego. W ramach tego porozumienia wskazano ogólne ramy działań, jakie będą podejmowane w kontekście planowanej likwidacji sektora i uzgodniono wynegocjowanie Umowy Społecznej, dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego. Wygaszanie i zamykanie kopalń będzie następowało według ustalonego harmonogramu w ramach Nowego Systemu Wsparcia.

W trakcie realizacji tego programu jednostki produkcyjne węgla mają zaniechać inwestycji rozwojowych i wykonywać jedynie bieżące inwestycje odtworzeniowe, niezbędne do osiągnięcia założonego, malejącego poziomu produkcji, zgodnie z uzgodnieniami. Inwestycje w udostępnianie nowych złóż realizowane będą wyłącznie przez spółki nieobjęte pomocą publiczną i będą dotyczyć głównie złóż węgla koksowego.

Wiąże się to również z uregulowaniem aspektu wydawania nowych koncesji poszukiwawczych, rozpoznawczych oraz wydobywczych na węgiel kamienny, dlatego też minister właściwy do spraw gospodarki złożami kopalni będzie mógł nie uzgodnić, a minister właściwy do

spraw środowiska będzie mógł nie udzielić koncesji na poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie węgla kamiennego, ze względu na strategiczny interes państwa, jeśli wydanie koncesji byłoby sprzeczne z istniejącą strategią, polityką sektorową lub programem będącym aktem prawnym obowiązującym w Polsce.

Mimo ważnej roli węgla w gospodarce polskiej i podejmowanych próbach określenia tzw. perspektywicznych lub strategicznych złóż tego surowca, dotychczas nie objęto ich ochroną prawną przed zabudową powierzchni. W efekcie wprowadzonych zmian na powierzchni nastąpiło bądź zablokowanie dostępu do złóż, bądź zwiększenie kosztów udostępnienia danego złoża, a tym samym podniesienie późniejszych kosztów jego eksploatacji. Dlatego też konieczna jest prawna ochrona złóż kopalin, które mogą być kluczowe dla Polski i gospodarki, aby nie podlegały np. trwałej zabudowie, która uniemożliwi ich ewentualną eksploatację. Ważne jest aby oddzielić obszary, które nie mogą być zabudowane, od tych gdzie pewnego rodzaju zabudowa może być dopuszczalna. Wspomniana ochrona prawna mogłaby pozwolić na np. budowę farm fotowoltaicznych nad udokumentowanymi i w przyszłości możliwymi do pozyskania kopalinami. Instalacje PV nie są trwale związane z gruntem i mają swoją żywotność 15-25 lat. Dzięki takiemu rozwiązaniu z jednej strony złoża zostałyby zabezpieczone, a z drugiej rozwijano by potencjał odnawialnych źródeł energii.

Nie mniej istotne jest również oddziaływanie eksploatacji złoża węgla kamiennego na tereny z nim sąsiadujące, a w szczególności na prowadzoną na ich terenie produkcję rolniczą. Zanieczyszczenie wód powierzchniowych wodami pochodzącymi z procesów urabiania węgla i wodami z procesów technologicznych oraz emitowane zanieczyszczenia pyłowo-gazowe wywierają negatywny wpływ na prowadzoną produkcję rolniczą. Niezbędne wydaje się zatem wyznaczenie zasięgu oddziaływania eksploatacji danego złoża i określenie mechanizmów finansowych, które będą formą rekompensat za utrudnione gospodarowania na gruntach objętych eksploatacją. Równocześnie, z uwagi na długotrwałość inwestycji górniczych oraz związane z tym wysokie ryzyko inwestycyjne, powodujące, że gwałtownie ogranicza się dostępność sektora górnictwa węgla kamiennego, niezbędne jest wdrożenie mechanizmu współdzielenia ryzyka pomiędzy przedsiębiorcą górniczym, a instytucjami finansowymi dla ewentualnego udostępniania nowych złóż węgla. Równocześnie, niezbędne jest zapewnienie odpowiedniego poziomu inwestycji w proces produkcyjny oraz przetwórstwa węgla, prowadzony w złożach już eksploatowanych. Modernizacja parku maszynowego winna jednak iść w parze z wdrażaniem innowacyjnych rozwiązań technicznych. Wszystkie te działania powinny być zgodne z założeniami krajowej transformacji energetycznej.

1) **Oczekiwane efekty**

Oczekiwany efektem podejmowanych działań będzie wpływ na zarządzanie produkcją węgla i niezbędnymi inwestycjami (inwestycjami odtworzeniowymi w przypadku stopniowo likwidowanych kopalń objętych Nowym Systemem Wsparcia) - poprzez prowadzenie właściwej polityki zasobowej, umożliwiającej dostosowanie procesów wydobywczych z jednej strony do cykli koniunkturalnych na globalnym rynku surowców, a z drugiej - do

*Wspieranie właściwej polityki zasobowej
w obszarze węgla kamiennego*

realizacji założeń Umowy Społecznej i stopniowego wygaszania kopalń w ramach Nowego Systemu Wsparcia, zaakceptowanego przez KE.

Gospodarowanie zasobami węgla kamiennego winno uwzględniać m.in. wartościowanie oraz ocenę ekonomiczną zasobów złóż węgla, umożliwienie uzyskiwania i przedłużania koncesji na wydobywanie węgla, jeśli nie byłoby to sprzeczne z istniejącą strategią, polityką sektorową lub programem obowiązującym w Polsce.

Administrowanie zasobami powinno korzystać z mapy strategicznych złóż węgla kamiennego wraz z koncepcją docelowego modelu zarządzania nimi. Efektem polityki zasobowej winno być takie zarządzanie zasobami węgla kamiennego, by krajowa energetyka w okresach dekonunktury wspierana była węglem pochodzącymi ze złóż o możliwie niskim koszcie udostępnienia i koszcie eksploatacji, przy zachowaniu wymaganej jakości. W konsekwencji wpłynąć winno to na zwiększenie przewidywalności stabilności cen energii, co jest czynnikiem pożądanym w planowaniu życia gospodarczego.

2) Wskaźniki

Wskaźnik	Definicja
Wskaźnik wykorzystania zasobów przemysłowych węgla kamiennego	Stosunek zasobów operatywnych do ilości zasobów przemysłowych złóża

3) Obszary koncentracji działań

(1) Racjonalna gospodarka zasobami złóż węgla kamiennego

Racjonalne i efektywne gospodarowanie złożami węgla winna uwzględniać uwarunkowania nie tylko geologiczno – górnicze i środowiskowe, ale też założenia Nowego Systemu Wsparcia. Gospodarka zasobami powinna bowiem mieć na względzie główny cel niniejszego Programu i Nowego Systemu Wsparcia, jakim jest stopniowe zamykanie kopalń, przy zmniejszającej się produkcji oraz ich likwidacja, przy uwzględnieniu bezpieczeństwa energetycznego kraju i kwestii społeczno-gospodarczych. W efekcie pozwoli to na zoptymalizowanie wysokości niezbędnej na ten cel pomocy publicznej. Odmienna sytuacja występuje w kontekście węgla kamiennego koksowego, gdzie oczekuje się optymalizacji gospodarki tymi zasobami.

Konieczne jest także uregulowanie procesu wydawania nowych koncesji poszukiwawczych, rozpoznawczych oraz wydobywczych na węgiel kamienny. Minister właściwy do spraw gospodarki złożami kopalni będzie mógł nie uzgodnić, a minister właściwy do spraw środowiska będzie mógł nie udzielić koncesji na poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie węgla kamiennego, ze względu na strategiczny interes państwa, jeśli wydanie koncesji byłoby sprzeczne z istniejącą strategią, polityką sektorową lub programem będącym aktem prawnym obowiązującym w Polsce.

Działania:

- wprowadzenie zmiany do Prawa geologicznego i górniczego w zakresie nowych zasad wydawania koncesji na wydobywanie, polegającej na zapewnieniu właściwemu organowi koncesyjnemu/uzgadniającemu możliwości odmówienia udzielenia koncesji, m.in. w przypadku gdy wydanie takiej koncesji będzie:

- sprzeciwiało się interesowi publicznemu wyrażonemu m.in. w rządowych dokumentach strategicznych,
- niezgodne z polityką surowcową, polityką klimatyczną bądź polityką energetyczną państwa.

4) Kluczowe projekty

➤ **Mapa strategicznych złóż węgla koksowego wraz z koncepcją docelowego modelu zarządzania tymi zasobami oraz niezbędnym instrumentarium prawnym dla ich zabezpieczenia** – dotychczasowe unikanie tego zagadnienia spowodowało drastyczne podniesienie kosztów ewentualnej eksploatacji wielu złóż węgla o korzystnych parametrach jakościowych, ale też i korzystnych uwarunkowaniach geologicznych i górniczych wskutek zabudowy powierzchni zarówno infrastrukturą drogową, jak i mieszkaniową lub handlową. W efekcie powoduje to konieczność uwzględnienia w rachunku zysków i strat wysokich środków na usuwanie skutków działalności górniczej bądź konieczność zastosowania drogiej eksploatacji podsadzkowej, a w skrajnych przypadkach rezygnację z udostępnienia złoża.

Cel szczegółowy IV: Rozwój kompetencji pracowniczych i wiedzy z uwzględnieniem polityki osłonowej wynikającej z założeń transformacji energetycznej

Proces transformacji górnictwa wymaga dostosowania kwalifikacji i kompetencji pracowników do bieżących potrzeb przedsiębiorstw górniczych. Wymaga również zapewnienia nowych oraz dodatkowych kwalifikacji i kompetencji pracownikom, korzystającym z warunków Umowy Społecznej o transformacji górnictwa węgla kamiennego, w celu umożliwienia zatrudnienia na rynku pracy poza sektorem wydobywczym lub na styku górnictwa i otaczających je branż. Mając na celu ograniczenie negatywnych skutków społecznych, mogących być wynikiem stopniowej likwidacji kopalń węgla kamiennego należy umożliwić alokację pracowników w ramach sektora z równoczesnym zdobywaniem nowych kompetencji. Prowadzenie procesów likwidacyjnych wymagać będzie od pracowników zdobycia nowych umiejętności i kwalifikacji.

Ponadto trwające zmiany technologiczne, bez względu na ich dynamikę, wymagają coraz to nowszych kwalifikacji, kompetencji i umiejętności pracowniczych. Równocześnie coraz większy stopień automatyzacji oraz informatyzacji w górnictwie oraz w nowoczesnej cyfrowej gospodarce wymagać będzie bądź wyższych kompetencji bądź też całkowicie nowych. Z drugiej strony, nabywana przez pracowników wiedza stanowi wartość dodaną dla każdego przedsiębiorstwa. Odpowiednio wysokie kompetencje, kwalifikacje i umiejętności dostosowane do wyzwań zmieniającego się otoczenia stanowią jeden z kluczowych warunków wieloletniego funkcjonowania sektora górnictwa węgla kamiennego. Połączenie takich elementów z dziedziny zarządzania talentami, jak: m.in. poszukiwanie, rozwój, docenianie oraz umacnianie pozycji pracowników o ponadprzeciętnym poziomie umiejętności i potencjału intelektualnego z efektywnymi systemami motywacyjnymi pozwoli na efektywne wykorzystanie ich zdolności przez poszczególne spółki węglowe.

Zgodnie z zapisami Umowy Społecznej pracownicy sektora węglowego będą mieć możliwość skorzystania z programu szkoleń umożliwiających przekwalifikowanie w celu

uniknięcia negatywnych skutków dla rynku pracy regionów górniczych np. długotrwałego bezrobocia lub migracji pracowników górnictwa wraz z rodziną poza region.

1) Oczekiwane efekty

Oczekiwany efektem podejmowanych działań jest zapewnienie przedsiębiorstwom górniczym pracowników z niezbędnymi kwalifikacjami i kompetencjami bez konieczności zatrudniania nowych osób, umożliwiając realizację celów biznesowych

Określenie mapy kompetencji oraz wzrost kwalifikacji pracowniczych dostosowanych do wyzwań zmieniającego się otoczenia biznesowego

Dodatkowym efektem podejmowanych działań jest zwiększenie kwalifikacji zawodowej osób zatrudnionych w spółkach górniczych w stopniu umożliwiającym realizację nowych wyzwań związanych z wysoką dynamiką postępu technicznego, zmieniającymi się technologiami, oczekiwaniami pracowników dotyczących bezpieczeństwa i warunków pracy oraz wyzwaniem związanym z wdrażaniem koncepcji zrównoważonego rozwoju kopalń. Kapitał społeczny stanowi wysoką wartość dodaną, która w perspektywie czasowej wpływa pozytywnie na procesy produkcyjne. Z drugiej strony w celu poprawy kapitału społecznego, przedsiębiorstwa winny brać udział w opracowywaniu programów kształcenia jak i wymagań egzaminacyjnych oraz winny tworzyć warunki rozwoju pożądaných kompetencji pracowniczych, uwzględniając przy tym nie tylko procedury zatrudnienia, lecz również systemy motywacyjne oraz ścieżki rozwoju kariery zawodowej swoich pracowników. Procesy nowoczesnego kształtowania kompetencji pracowniczych winny być wspierane przez nowoczesne systemy wymiany informacji o kompetencjach pożądaných i dostępnych na rynku, w tym w pierwszej kolejności – wymiany informacji pomiędzy kopalniami i przedsiębiorstwami górniczymi oraz między nimi a podmiotami z sektora szkolnictwa.

2) Wskaźniki

Wskaźnik	Definicja
Stan zatrudnienia, w tym powierzchnia/pod ziemią/przeróbka	Liczba zatrudnionych na koniec okresu
Wskaźnik wydatków poniesionych na podniesienie kwalifikacji i kompetencji pracowniczych	Iloraz wydatków poniesionych na podnoszenie kwalifikacji i kompetencji pracowniczych w przeliczeniu na 1000 pracowników.

3) Obszary koncentracji działań

(1) Polityka zatrudnieniowa

Głównym kreatorem oraz wykonawcą działań w tym zakresie będą przedsiębiorstwa górnicze, gdyż kształtowanie kadry pracowniczej należy do ich wyłącznej kompetencji. Działania określone

w niniejszym programie winny kierunkować oraz wspierać te procesy, które wymagają inicjowania bądź koordynacji na poziomie sektora.

Czynnikiem wspierającym będzie system alokacji - możliwość przenoszenia pracowników w ramach jednostek produkcyjnych objętych systemem wsparcia oraz system osłon socjalnych, przewidziany w Nowym Systemie Wsparcia i aktualizacji obowiązującego programu pomocowego.

Działania:

- Stała analiza zatrudnienia pracowników w górnictwie węgla kamiennego mającej na celu ustalenie stanu obecnego oraz na przyszłe lata co powinno posłużyć do wypracowania programu przemieszczeń i alokacji wewnątrzzakładowych jak też między kopalniami oraz alokacjami wewnątrzsektorowymi. Analiza powinna uwzględniać m.in. proces „starzenia się” załóg górniczych, ich strukturę stażowo – wiekową, okres odejść naturalnych pracowników, strukturę wykształcenia pracowników, z drugiej zaś strony uwzględniać również procesy zmian technicznych i technologicznych w poszczególnych kopalniach, okres realizacji poszczególnych inwestycyjnych, wdrażanie innowacji itp.;
- Koordynacja polityki zatrudnieniowej pomiędzy przedsiębiorstwami górnictwem poprzez:
 - utworzenie portalu alokacji dla górników uwzględniających m.in. posiadane kwalifikacje formalne i nieformalne w pierwszym etapie umożliwiającym alokację pomiędzy spółkami górnictwem, a docelowo bazy zapotrzebowania pracodawców na te kompetencje,

(2) Działania wspierające

Działania:

- Eliminacja barier formalnych w programach pomocowych z zakresu innowacyjności, ochrony środowiska oraz szkolenia pracowników górnictwa w zakresie umożliwiającym przekwalifikowanie – zgodnie z przepisami Unii Europejskiej górnictwo węgla kamiennego może na zasadach ogólnych korzystać ze środków pomocowych w obszarze: innowacyjność, ochrona środowiska oraz szkolenia i rozwój pracowników. Mimo tego, górnictwo węgla kamiennego w niewielkim stopniu dotychczas korzystało z tych środków z uwagi na wprowadzone do programów tematycznych wyłączenia.
- Współpraca przedsiębiorstw górniczych z jednostkami naukowymi (Akademia Górniczo-Hutnicza im. S. Staszica w Krakowie, Politechnika Śląska, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Główny Instytut Górniczy i in.) w zakresie przygotowywania kadry dla tych przedsiębiorstw w nowych specjalizacjach, w szczególności, poprzez:
 - udział przedsiębiorstw w opracowywaniu realizowanych na ich potrzeby programów kształcenia określonych dla poszczególnych kierunków studiów we wskazanych uczelniach, tak aby uwzględniały wyzwania w obszarze innowacyjnych technologii,

- współpraca z instytucjami zewnętrznymi w zakresie możliwości przekwalifikowania lub rozwoju kwalifikacji i kompetencji pracowników przedsiębiorstw górniczych, m.in. poprzez możliwość skorzystania z jednorazowego bezpłatnego szkolenie na przekwalifikowanie zgodnie z zapisami Umowy Społecznej.

(3) Bezpieczeństwo i higiena pracy

Działania:

- Poprawa stanu bezpieczeństwa i warunków BHP oraz promocja BHP w kopalniach, poprzez:
 - rozwój inteligentnych systemów monitoringu zagrożeń naturalnych,
 - modernizację i rozbudowę systemów odmetanowania kopalń,
 - wdrożenie innowacyjnych systemów transportowych,
 - rozwój indywidualnych środków bezpieczeństwa, m.in. aparatów uciezkowych.
- Współdziałanie z krajowym przemysłem maszyn górniczych w obszarze innowacji technicznych, szczególnie w obszarze automatyzacji i cyfryzacji procesów eksploatacyjnych.

4) Kluczowe projekty

- **Portal Alokacji dla Górników**, który będzie wspierał procesy alokacyjne, wykorzystywany przez przedsiębiorstwa górnicze oraz pracowników sektora górnictwa węgla kamiennego. Umożliwi proces alokacji pracowników pomiędzy wszystkimi przedsiębiorstwami objętymi, jak również nieobjętymi procesem transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego.

Cel szczegółowy V: Zmniejszenie oddziaływania sektora górnictwa węgla kamiennego na środowisko oraz zwiększenie wykorzystania odpadów wydobywczych i kopalin towarzyszących

Podziemna eksploatacja złóż węgla jest nierozzerwalnie związane ze znaczącym wpływem na środowisko m.in. poprzez powstawanie szkód górniczych na powierzchni (powodujących różnorodne przeobrażenia terenu), zrzut zasolonych wód dołowych do cieków powierzchniowych oraz wytwarzanie znacznych ilości odpadów wydobywczych. Występuje też emisja metanu uwolnionego z eksploatowanych pokładów węgla. Z uwagi na te negatywne skutki, obecna i dalsza działalność wydobywcza musi być związana z wymiernym łagodzeniem i ograniczaniem niekorzystnych oddziaływań.

Równocześnie, coraz więcej kontrowersji wywołuje użytkowanie węgla w procesie spalania, a wskutek promocji działań wspierających rozwój odnawialnych źródeł energii, węgiel coraz częściej uzyskuje miano tzw. „paliwa brudnego”. Tymczasem ilość wyemitowanego w procesie spalania węgla kamiennego dwutlenku węgla oraz innych zanieczyszczeń powietrza zależna jest od jakości spalania. O ile emisja gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza, takich jak pyły, dwutlenek siarki i tlenki azotu z dużych źródeł energii jest kontrolowana i podlega ograniczaniu, o tyle redukcja emisji ze źródeł małej mocy (gospodarstwa domowe), z uwagi na wysoki stopień rozproszenia, napotyka duże trudności.

1) Oczekiwane efekty

Wzrost zagospodarowania odpadów wydobywczych, ujętego metanu, intensyfikacja rekultywacji, zagospodarowanie wód dołowych zasolonych, zmniejszenie kar środowiskowych

Wbrew swoim oponentom sektor górnictwa węgla kamiennego może wpisać się skutecznie w budowę gospodarki niskoemisyjnej poprzez produkcję paliw kwalifikowanych, kierowanych do odbiorców indywidualnych i drobnych (lokalne ciepłownie, szkoły, wojsko, jednostki administracyjne).

Efektywność tych działań zależna jednak jest od takich elementów, jak edukacja lokalnych społeczności, czy stosowane mechanizmy wsparcia wymiany pieców na piece niskoemisyjne. Niezbędna jest m.in. kontynuacja wielokierunkowego zagospodarowania odpadów wydobywczych (w tym rekultywacja), co umożliwi podjęcie działań pozwalających na przywrócenie, terenom zdegradowanym na skutek działalności górniczej, biologicznie czynnej powierzchni oraz pierwotnych walorów krajobrazowych.

Zwiększeniu ulec powinno także wykorzystanie metanu z pokładów węgla do celów energetycznych, w tym ujętego przed rozpoczęciem eksploatacji węgla kamiennego. Gaz występujący w pokładach węgla jest gazem wysokometanowym (o zawartości CH₄ przekraczającej 90%, a nierzadko wynoszącej 95–97%), jednakże, aby został on wtłoczony do sieci gazowej niezbędne jest jego mechaniczne oczyszczenie. Po wypracowaniu odpowiedniej technologii pozyskiwania, podobnie jak ma to miejsce w USA, Australii czy Indiach, można w ten sposób pozyskać nowe niekonwencjonalne źródło gazu ziemnego. Oprócz przedeksploatacyjnego ujęcia metanu, rozwój lokalnych systemów kogeneracyjnych, dla których paliwem jest metan z pokładów węgla pozyskiwany w czasie eksploatacji węgla, powinien w skuteczny sposób ograniczyć negatywne skutki emisji metanu do atmosfery, pozwalając równocześnie na uzyskanie przez spółki węglowe dodatkowych przychodów lub na obniżenie ponoszonych kosztów produkcji energii (produkcja energii na własne potrzeby).

Zgodnie z przepisami Unii Europejskiej górnictwo węgla kamiennego może na zasadach ogólnych korzystać ze środków pomocowych w obszarze m.in. ochrony środowiska. Pomimo tego, górnictwo węgla kamiennego, dotychczas wyłącznie w niewielkim stopniu korzystało z tych środków. Wydaje się, że głównie z uwagi na wyłączenia wprowadzone do programów tematycznych. Z tego też powodu przeprowadzona zostanie analiza poszczególnych programów pomocowych, w celu wskazania barier formalnych oraz wskazania propozycji ich usunięcia.

2) Wskaźniki

Wskaźnik	Definicja
Stopień zagospodarowania odpadów wydobywczych i mas skalnych	Iloraz gospodarczo wykorzystania odpadów wydobywczych i mas skalnych na powierzchni i na dole oraz ilości wytworzonych mas skalnych i odpadów wydobywczych
Stopień ujętego metanu	Iloraz całkowitej ilości emisji metanu wydzielonego w procesie eksploatacji węgla kamiennego pomniejszonej o emisję metanu do atmosfery (w wentylacji), w stosunku do całkowitej ilości emisji metanu wydzielonego w procesie eksploatacji węgla kamiennego
Stopień zagospodarowanego ujętego metanu	Iloraz zagospodarowanego ujętego metanu (suma wykorzystania na potrzeby własne i przekazanie odbiorcom przemysłowym) oraz metanu ujętego w powierzchniowych stacjach odmetanowania
Stopień odzysku złomu z wyrobisk likwidowanych kopalń	Iloraz ilości odzyskanego złomu w postaci zrabowanych obudów górniczych w stosunku do uśrednionej ilości złomu zużytego do wykonania 1km tego wyrobiska w danym roku
Stopień ponownego wykorzystania złomu z czynnych zakładów górniczych	Iloraz ilości złomu przyjętego przez Centrum Przetwarzania Złomu w stosunku do uśrednionej ilości złomu ze zlikwidowanych wyrobisk górniczych w danym roku
Stopień wdrożenia gospodarki obiegu zamkniętego dla odzysku złomu	Iloraz podmiotów działających na podstawie koncesji na wydobywanie kopalin ze złóż metodami podziemnymi (Prawo geologiczne i górnicze Dz.U. 2011 nr 163 poz.981) z wykonaną analizą gospodarki złomem do ogólnej ilości podmiotów działających na podstawie ww koncesji.

3) Obszary koncentracji działań

(1) Gospodarcze wykorzystanie wód/odpadów/kopaliny towarzyszącej

Zasadniczym elementem prac będzie kontynuacja długofalowego planu działań proekologicznych w obszarze gospodarczego wykorzystania wód, odpadów i kopalin towarzyszących przy uwzględnieniu aspektów ekonomicznych tych procesów. Z handlowego punktu widzenia, muły niespełniające norm jakościowych należy rozpatrywać jako potencjalne odpady, które z jednej strony pomniejszą przychody, w związku z zakazem ich wprowadzania do obrotu, a z drugiej – będą wpływać na poziom kosztów produkcji, gdyż stanowią składnik wyeksploatowanej kopaliny i będą generować dodatkowe koszty wynikające z obowiązku ich składowania. Z tych też powodów konieczne będzie opracowanie i wdrożenie rozwiązań, które z jednej strony mogłyby częściowo zrekompensować przedsiębiorcom górniczym utracone przychody, a tym samym pokryć część kosztów produkcji węgla, z drugiej zaś pozwolić na wyeliminowanie dodatkowych obciążeń z tytułu składowania surowca niespełniającego norm jakościowych.

Działania:

- Działania związane z maksymalizacją zagospodarowania metanu przy wykorzystaniu systemu odmetanowania kopalń oraz projektów związanych z utylizacją lub zagospodarowaniem metanu z powietrza wentylacyjnego kopalń.
- Realizacja projektów w zakresie gospodarczego wykorzystania wód/odpadów/kopalin towarzyszących, w którym określono przedsięwzięcia o charakterze proekologicznym, zapewniające m.in. maksymalizację wykorzystania wód, odpadów i kopalin towarzyszących dla celów techniczno-technologicznych wraz ze spełnieniem wymagań ochrony środowiska przez spółki węglowe i samodzielne kopalnie. Przyjęte zadania priorytetowe obejmują przedsięwzięcia z zakresu m.in. ochrony wód powierzchniowych przed nadmiernym zasoleniem, ochrony powierzchni ziemi, gospodarki odpadami i masami skalnymi oraz gospodarczego wykorzystania metanu. Realizacja Programu skutkować będzie obniżeniem opłat środowiskowych oraz całkowitym zaprzestaniem nakładania kar za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska oraz zwiększeniem akceptacji interesariuszy zewnętrznych kopalń do ich działalności biznesowej.

(2) Zagospodarowanie terenów pogórnicznych i współpraca z gminami w obszarze rozwoju lokalnego

Istotnym elementem działalności gospodarczej, w szczególności zaś działalności wydobywczej, jest społeczna odpowiedzialność biznesu. Z tego też powodu, jak również z tytułu prawnych uwarunkowań działalności wydobywczej, sektor górnictwa węgla kamiennego realizuje i w dalszym ciągu realizować będzie, działania w zakresie zagospodarowania terenów pogórnicznych. Równocześnie wieloletnia lokalizacja działalności górniczej na obszarach gmin, poprzez zaangażowanie niejednokrotnie całych społeczności lokalnych, wykształciła określone postawy społeczne, ekonomiczno-gospodarcze i kulturowe. W związku z czym, ważnym zagadnieniem jest współpraca górnictwa z gminami, na terenie których prowadzona jest lub była działalność górnicza. W tym zakresie możliwe jest również aktywowanie nowych funkcji Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A. (SRK), np. jako operatora gentryfikacji zdegradowanych terenów pogórnicznych.

Działania

- Opracowanie modelowych programów działania na rzecz rozwoju gmin górniczych z uwzględnieniem założeń transformacji energetycznej i zapisów Umowy Społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego ze wskazaniem potencjalnych możliwości finansowania, których celem będzie rozwój alternatywnych gałęzi gospodarki zapewniających miejsca pracy w regionach o znacznym udziale, albo monokulturze zatrudnienia w górnictwie.
- Koordynacja procesów rekultywacji terenów pogórnicznych z programami realizowanymi przez samorządy terytorialne w ramach gminnych programów lub miejscowych planów rewitalizacji, z wykorzystaniem instrumentów wspierających transformację energetyczną i zapisy

Umowy Społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego. Prawidłowe skoordynowanie działań rekultywacyjnych z gminnymi programami rewitalizacji pozwoli na osiągnięcie efektów synergii pomiędzy wieloaspektowymi działaniami gmin (możliwymi do realizacji w ramach programów rewitalizacji) oraz działaniami środowiskowymi realizowanymi przez Spółkę Restrukturyzacji Kopalń S.A.

Pozwoli to na efektywne wykorzystanie środków budżetowych oraz instrumentów określonych w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021 r. poz. 485). W efekcie odzyskane zostaną tereny zdegradowane działalnością wydobywczą oraz zdewastowana infrastruktura mieszkaniowa i osiedlowa. Czego efektem będzie wzrost aktywności mieszkańców gmin górniczych oraz poprawa jakości ich życia.

- Stworzenie cyfrowej bazy terenów pogórnich wraz z opracowaniem wizualizacji i projektów tworzenia „ekoprzestrzeni”. Rewaloryzacja terenów pogórnich może być projektowana pod inicjatywy określone np. w programie polityki rozwoju Województwa Śląskiego. Obecnie bazę obejmującą ok. 1200 rekordów (charakterystyk terenów przemysłowych, w tym pogórnich o różnym stopniu degradacji) posiada Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego (baza OPI-TPP, stanowiąca element geoportalu ORSIP – <http://www.orsip.pl/geoportal>, baza w obecnej wersji będzie funkcjonować do 31 grudnia 2021 r.).

(3) System odwadniania kopalń

Procesy likwidacji kopalń i zakładów górniczych skutkowały naruszoną, w efekcie prowadzonej w minionych latach eksploatacji, stosunkami wodnymi oraz połączeniami hydrogeologicznymi, co zagraża kopalniom czynnym oraz terenom na powierzchni. Tym samym z uwagi na zaburzenie stosunków wodnych, niezbędne jest podejmowanie działań w zakresie odwadniania kopalń zlikwidowanych oraz podlegającym procesom fizycznej likwidacji. Odwadnianie kopalń zlikwidowanych i likwidowanych skoncentrowane jest w Spółce Restrukturyzacji Kopalń S.A. Obecnie system odwadniania obejmuje 14 zlikwidowanych kopalń (w tym pompownia „Bolko” od 2021 r.), 17 kopalń poddanych procesowi fizycznej likwidacji w latach 2014 – 2021. Planuje się, że w kolejnych latach włączonych zostanie kolejnych 6 pompowni. Łączna ilość wypompowywanej wody we wszystkich oddziałach SRK to około 160 mln m³/rok. Docelowo szacuje się, że ilość wypompowywanej wody sięgać będzie 182 mln m³/rok. Obecnie prowadzone są prace nad uproszczeniem systemu odwadniania, które mają na celu przede wszystkim obniżenie kosztów jego funkcjonowania i zwiększenie stopnia zarządzania oraz koordynacji systemem.

Działania

- Uproszczenie i modernizacja systemu odwadniania zlikwidowanych kopalń, w kierunku eliminacji odwadniania stacjonarnego i zastępowania go odwadnianiem głębinowym (tańszym o ok. 50%), wraz z przygotowaniem rozwiązań projektowych w zakresie zmiany systemów odwadniania w pompowniach centralnych i lokalnych łącznie z możliwością przekierowania wód z kopalń likwidowanych do czynnych zakładów wydobywczych, w przypadku gdy jest to ekonomicznie uzasadnione;

- Opracowanie „Masterplanu” odwadniania kopalń przejętych przez SRK S.A., tzn. dokumentu określającego warunki i sposoby odwadniania zlikwidowanych i planowanych do likwidacji kopalń wraz z harmonogramem i planem techniczno-ekonomicznego upraszczania odwadniania w CZOK, „Nowych Oddziałach” i kopalniach przewidywanych do włączenia do SRK S.A., co pozwoli na efektywną optymalizację kosztów całego procesu odwadniania. W przypadku kopalń zbywanych w przyszłości do SRK S.A. pozwoli to na przygotowanie i opracowanie z wyprzedzeniem odpowiednich dokumentów, wyrobisk i wyposażenia technicznego do dalszego odwadniania lub likwidacji dotychczasowego systemu odwadniania.

(4) Stosowanie rozwiązań opierających się o zasady gospodarki obiegu zamkniętego

W dniu 1 marca 2022 r. Rada Ministrów zatwierdziła uchwałę w sprawie przyjęcia „Polityki Surowcowej Państwa 2050”, przedłożoną przez Pełnomocnika Rządu ds. Polityki Surowcowej Państwa, której głównym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa surowcowego kraju.

W ramach celu 6 Polityki Surowcowej Państwa 2050 wskazano na Pozyskiwanie surowców ze źródeł antropogenicznych oraz wspieranie rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym, gdzie pośród szeregu innych przypisano mu Działanie nr 3: Działania na rzecz rozwoju odzysku surowców z odpadów (w szczególności surowców strategicznych i krytycznych), w tym rozwoju technologii przetwórstwa takich odpadów.

Dążąc do realizacji wspomnianych postanowień Polityki Surowcowej Państwa 2050, jak również mając na uwadze złożoną sytuację bezpieczeństwa dostaw wyrobów hutniczych na rynek Rzeczypospolitej Polskiej, na którą istotny wpływ ma sytuacja konfliktu zbrojnego na Ukrainie (oraz późniejszy, długoletni proces stabilizacji rynku), z której pozyskiwano na potrzeby polskiego rynku wyroby metalurgiczne, koniecznym było podjęcie działań zmierzających dla zagwarantowania możliwie pełnego wykorzystania złomu stalowego poprodukcyjnego z czynnych zakładów górniczych, jak i pochodzącego z likwidowanych wyrobisk górniczych przez poszczególne przedsiębiorstwa górnicze, który podlegałby recyklingowi na wyroby hutnicze produkowane w obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Ponadto, recykling metali chroni środowisko naturalne nie tylko dzięki zagospodarowaniu odpadów, ale również poprzez zmniejszenie zużycia energii w procesie produkcyjnym. Stal wielokrotnie przetwarzana - nie tracąc jakości ani swoich właściwości - stanowi swoisty "bank energetyczny", gdyż do jej przetwarzania we wtórnym procesie zużywa się wielokrotnie mniej energii w porównaniu z ilością energii potrzebną do jej wytworzenia w procesie pierwotnym. Stal dzięki swym energooszczędnym właściwościom przewyższa jakością - w rozumieniu oddziaływania na środowisko naturalne - inne surowce wtórne takie jak plastik, szkło, czy papier. Recykling stali to oszczędność 74% energii potrzebnej do pierwotnej produkcji.

Proces recyklingu stali pozwala zmniejszyć emisje zanieczyszczeń do atmosfery nawet do 86% w porównaniu do emisji przy produkcji z rudy. Przetworzenie 1 tony złomu pozwala

zaoszczędzić 1,5 tony rudy, 0,5 tony koksu i innych materiałów, redukuje się także ilość zużytej wody i odprowadzanych ścieków.

Górnictwo węgla kamiennego w Polsce było i jest konsumentem stali. Rządowy program wygaszania jego produkcji do 2049 roku będzie generował znaczne ilości złomu stalowego i metali kolorowych. Szacuje się, że odzysk złomu stalowego „dołowego” wynosi około 10% w stosunku do adekwatnego zapotrzebowania na stal w Zakładach Górniczych w procesie czynnego wydobycia węgla.

Obecny system aukcyjny stosowany przez spółki węglowe przy sprzedaży złomu nie stanowi biznesowego wsparcia dla procesu wydobycia a jedynie element porządkowy jego gospodarowania. Zorganizowany i planowy program ograniczania zdolności wydobywczych stwarza możliwość uregulowania gospodarki odzysku stali i metali kolorowych w równie programowy i odpowiadający idei gospodarki obiegu zamkniętego sposób, co będzie nadzorowane poprzez Centrum Przetwarzania Złomu.

Proces likwidacji kopalń węgla kamiennego powinien w większym stopniu uwzględniać możliwość efektywnego i bezpiecznego pozyskania złomu stalowego oraz metali kolorowych z likwidowanych wyrobisk górniczych. Ten element działalności powinien być uwzględniony w planach likwidacji kopalń. Stwarza to perspektywę tańszej likwidacji kopalń, a ponadto recykling metali to wyjście naprzeciw polityce zrównoważonego rozwoju poprzez maksymalne ograniczenie wpływu działalności górniczej na środowisko naturalne poprzez działania w obszarze gospodarki o obiegu zamkniętym.

Działania

Powierzenie spółce Huta Pokój SA należącej do Grupy Kapitałowej Węglkokoks SA statusu operatora gospodarki złomowej dla przedsiębiorstw sektora górnictwa węgla kamiennego (utworzenie Centrum Przeważania złomu) oraz powierzenie jej roli krajowego operatora i dystrybutora złomem kopalnianym dla wszystkich podmiotów działających na podstawie koncesji na wydobywanie kopalni ze złóż metodami podziemnymi (Prawo Geologiczne i górnicze Dz.U. 2011 nr 163 poz. 981). Węglkokoks S.A. jako przedsiębiorstwo państwowe, posiadające aktywa sektora hutniczego w postaci Huty Pokój S.A. (HP Profile Sp. z o.o., HP Konstrukcje Sp. z o.o.), Huty Łabędy S.A. oraz Walcowni Blach Batory sp. z o.o., jest przygotowane do zorganizowania procesu odzysku stali i rozwoju nowoczesnych technologii hutniczych, gdy proces dekarbonizacji hutnictwa w Europie jest jeszcze na etapie wstępnym. Tym samym, ma szansę na osiągnięcie pozycji lidera technologicznego w obszarze recyklingu złomu, oferując przy tym zupełnie nowe miejsca pracy na Śląsku. Huta Pokój posiada atuty w postaci dużych placów składowych oraz infrastruktury kolejowej niezbędnych do gromadzenia i przetwarzania dużych wolumenów towarów. W kontekście planów dotyczących budowy stalowni w ramach GK Węglkokoks tego rodzaju działalność staje się jej naturalnym kierunkiem rozwoju. Huta Pokój S.A. („Operator”) jest spółką prawa handlowego, którego większościowym akcjonariuszem, w sposób pośredni, pozostaje Skarb Państwa.

W związku z prowadzoną restrukturyzacją finansową oraz organizacyjną Operatora podjęto decyzję w przedmiocie ustanowienia go podmiotem operacyjnym dla pozyskiwania złomu

stalowego pochodzącego z likwidowanych wyrobisk górniczych przez poszczególne przedsiębiorstwa górnicze oraz jego przekazywania do wytopowanych hut i zakładów metalurgicznych zlokalizowanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a co za tym idzie – koordynowania procesu dostaw w ramach rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym w zakresie wyrobów hutniczych.

4) Kluczowe projekty

- **Budowa oraz modernizacja stacji odmetanowania, w tym również projekty energetyki metanowej, a także projekty zwiększenia efektywności odmetanowania kopalń zmieniające podejście do odmetanowania z poziomu zapewniania bezpieczeństwa do poziomu maksymalizacji redukcji emisji metanu.** Projekty te powinny wspomóc pod względem finansowym oraz techniczno-technologicznym projektowane oraz aktualnie już funkcjonujące systemy ujmowania i odmetanowania kopalnianego metanu. Niezbędna w tym zakresie jest pomoc finansowa ze strony m. in Narodowego i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska oraz innych środków pomocowych w obszarze ochrony środowiska (w tym środków z UE). Pozwoli to na maksymalizację ujmowania i zwiększenie stopnia gospodarczego wykorzystania metanu do produkcji energii elektrycznej i ciepła
- Zagospodarowanie metanu z powietrza wentylacyjnego z kopalni węgla kamiennego.
- **Projekt dostosowania doraźnego systemu odwadniania w Niece Bytomskiej wraz ze wskazaniem rozwiązań docelowych.** Zestaw działań w zakresie dostosowania systemu odwadniania KWK Bobrek-Centrum do odbioru wody z PS Szombierki oraz PG Grodziec.
- **Kompleksowy Masterplan – program uproszczenia i modernizacji systemu odwadniania.**
- **Opracowanie przez Główny Instytut Górnictwa we współpracy ze spółką Huta Pokój S.A. nowej bezpiecznej metody odzysku złomu dołowego w trakcie procesu likwidacji kopalń w celu istotnego zwiększenia odzysku stali.**
- **Stworzenie na terenach przemysłowych Huty Pokój S.A. nowoczesnego Centrum Przetwórstwa Złomu**
- Dla każdego podmiotu wydobywającego kopaliny metodą podziemną (starającego się o koncesję, czynnego i likwidowanego) – stworzenie analizy gospodarki złomem, na podstawie metody odzysku złomu dołowego, opracowanego przez Operatora (Hutę Pokój S.A.) i Główny Instytut Górnictwa

Cel szczegółowy VI: Dywersyfikacja wykorzystania gospodarczego węgla kamiennego – Czyste Technologie Węglowe

Mimo rozbudowanego zaplecza naukowo – technicznego, dotychczas nie wykształciła się efektywna alternatywa techniki przetwórstwa węgla kamiennego. Technologiczna jednostronność przetwórstwa węgla skutkuje jednostronnością wykorzystania węgla, co zwiększa wrażliwość sektora na zmiany popytu w sektorze energetycznym. Wdrożenie chemicznej przeróbki węgla pozwala na pozyskanie nowych obszarów dla zagospodarowania produktów uzyskiwanych w procesie zgazowywania węgla, takich jak przemysł chemiczny, petrochemiczny (przeróbka na paliwa płynne). Wykorzystanie dostępnych krajowych zasobów węgla w celu substytucji ropy naftowej i gazu ziemnego zwiększy znacząco bezpieczeństwo energetyczne Polski i jest spójne z Polityką Energetyczną Polski do 2040 r., w szczególności celem szczegółowym 1: „Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych”. W dalszej perspektywie czasowej impulsem dla dywersyfikacji może być rozwój węglowych ogniw paliwowych. Niezbędne jest jednak podjęcie działań mających na celu z jednej strony przemysłowe wdrożenie instalacji zgazowywania węgla, z drugiej natomiast badania nad budową polskich ogniw paliwowych.

Realizacja działań w zakresie minimalizowania negatywnego oddziaływania na środowisko prowadzonej działalności wydobywczo-przeróbczej może zostać osiągnięta poprzez między innymi:

- wdrażanie technologii redukujących lub obniżających emisję gazów cieplarnianych, ślad węglowy i emisję CO₂,
- wprowadzanie zmian w funkcjonowaniu, w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego – zwiększanie recyklingu i wykorzystanie stopnia wykorzystania odpadów,
- realizację projektów badawczo-rozwojowych w obszarach wspierających transformację w stronę neutralności emisyjnej,
- dywersyfikację produktową z wykorzystaniem funduszy unijnych.

1) Oczekiwane efekty

Oczekiwany efektem realizowanych zadań i przedsięwzięć będzie szersze wykorzystanie węgla, nie tylko poprzez jego spalanie, ale także poprzez chemiczne przetwórstwo. Rozwijanie Czystych Technologii Węglowych umożliwi wykorzystanie węgla w niskoemisyjnej energetyce, ciepłownictwie, czy przemyśle chemicznym. Zostaną podjęte stosowne decyzje podmiotowe i realizacyjne odnośnie projektów wskazanych w Umowie Społecznej oraz zainicjowane zostaną dalsze prace nad zastosowaniem wodoru do produkcji energii w układach ogniw paliwowych. Zostanie dostosowana oferta produktowa do możliwości sprzedaży węgla, jak też nastąpi wzrost wolumenu produkcji węgla o najkorzystniejszych parametrach przychodowych, w tym także paliw certyfikowanych.

Nowe kierunki przetwórstwa węgla, jako zero- i niskoemisyjnego źródła wytwarzania energii, rozwój węglowych ogniw paliwowych

2) Wskaźniki

Wskaźnik	Definicja
Wolumen węgla wykorzystany w procesie CTW	Ilość węgla wykorzystana w procesach CTW [tys. ton]

3) Obszary koncentracji działań

(1) Wykorzystanie gospodarcze węgla kamiennego

- Zgodnie z zapisami Umowy Społecznej z 28 maja 2021 r. do połowy 2022 r. zaproponowana zostanie lokalizacja i zapewnione warunki do rozpoczęcia budowy instalacji do zgazowywania węgla jako elementu dywersyfikacji jego wykorzystania oraz zahamowania spadkowej tendencji zużycia węgla kamiennego przez jego tradycyjnych odbiorców oraz zainicjowanie dalszych prac nad zastosowaniem wodoru z węgla do produkcji energii w układach ogniów paliwowych, bądź też w miarę rozwoju – jako paliwa samochodowego – w obecnym stadium rozwoju sektora chemicznego i rafineryjnego gaz ziemny jest stosowany w przeważającej większości do produkcji amoniaku i wodoru, gdzie amoniak jest głównym półproduktem w procesie technologicznym produkcji nawozów azotowych. Zdolności produkcyjne produkcji amoniaku w Polsce szacuje się na około 3,0 mln ton/rok, przy stopniu ich wykorzystania dochodzącym do 80%. Wodór wykorzystywany jest w procesach wodorowych (hydrorafinacje, hydrokraking), a w zakładach chemicznych w procesach produkcji kaprolaktamu i innych. Zdolności wytwórcze nawozów mineralnych obecnie przekraczają możliwości sprzedaży na rynku europejskim, a planowane inwestycje w produkcję nawozową w Stanach Zjednoczonych Ameryki, przy tanim gazie, ograniczą możliwości eksportu na rynki zewnętrzne. W efekcie, w segmencie produkcji wodoru i amoniaku zapotrzebowanie na gaz ziemny szacować należy na poziomie około 3,0 mld m³/rok gazu ziemnego. W przemyśle rafineryjnym zużywa się do procesów 850 mln m³/rok gazu ziemnego, przy czym substytucja w tym obszarze jest problematyczna ze względów technologicznych. Struktura produkcji przemysłu chemicznego w Polsce wymaga gruntownej przebudowy. Obecnie 60% wartości produkcji stanowią chemikalia bazowe. Aby zniwelować olbrzymi deficyt w handlu zagranicznym chemikaliami, który wynosi rocznie 8-9 mld euro, niezbędne są inwestycje w produkcję chemikaliów o wyższej wartości dodanej. Uruchomienie, po wielu latach, systemu zgazowywania węgla powinno stać się impulsem do rozwoju sektora chemicznego w Polsce, opartego o produkcję olefin, aromatów i półproduktów organicznych, umożliwiającą uzyskanie zorientowanych na rynek produktów obszaru wytwórczego polimerów, kopolimerów i innych związków o dużej wartości dodanej. Metanol, który obecnie w całości importowany jest w ilości około 400 tys. ton rocznie, jest surowcem bardzo uniwersalnym. Biorąc pod uwagę wartości przewidywanego zapotrzebowania na metanol, propylen i etylen oraz buten, całkowita ilość wytworzonych olefin wynosi prawie 1,4 mln t/rok. Całkowite zapotrzebowanie na metanol to suma potencjału przyszłego zapotrzebowania na metanol oraz zapotrzebowania na metanol do produkcji olefin. Aby wyprodukować wskazaną ilość metanolu, należy zużyć około 4,2

mld m³ gazu ziemnego wysoko metanowego lub prawie 6,8 mln t/rok węgla kamiennego w stanie roboczym (wilgotność 21,3%, wartość opałowa 20,22 GJ/Mg).

4) Kluczowe projekty

➤ **Realizacja projektów założonych w Umowie Społecznej z 28 maja 2021 r., w celu minimalizacji negatywnych skutków transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego:**

- budowa instalacji do zgazowywania węgla w technologii IGCC z członem do wychwytu dwutlenku węgla,
- budowa infrastruktury do transportu wychwyconego dwutlenku węgla do podziemnego magazynu,
- budowa, dostosowanie podziemnych magazynów do składowania wychwyconego dwutlenku węgla w górotworze,
- budowa instalacji do produkcji niskoemisyjnego paliwa węglowego, którego wykorzystanie będzie dozwolone w gospodarstwach domowych do 2045 r.,
- budowa instalacji do zgazowywania węgla do metanolu,
- budowa instalacji do wytwarzania (wychwytywania) wodoru z gazu koksowniczego (m. in. z wykorzystaniem technologii CCU),
- budowa instalacji do zgazowywania węgla do syntezowego gazu ziemnego (SNG) z członem do wychwytu dwutlenku węgla,
- zagospodarowanie metanu z powietrza wentylacyjnego z kopalni węgla kamiennego.

➤ **Czysty węgiel, czysta energia** – pilotażowy program, którego celem jest budowa elektrowni o mocy ok. 500 MW, wykorzystującej technologię zgazowywania węgla kamiennego ze złóż Lubelskiego Zagłębia Węglowego i technologie konwersji wodoru na energię elektryczną i ciepło. (projekt zawieszony w fazie studiów i analiz, został wpisany do podpisanej 28 maja 2021 r. umowy społecznej dotyczącej transformacji sektora górnictwa węgla kamiennego - w zał. nr 2 umowy wpisano instalację 250 MW).

➤ **Projekty realizowane w GK JSW**

I. Projekt wodorowy w połączeniu z technologią CCU

Celem projektu jest uruchomienie produkcji wodoru wysokiej czystości na terenie Śląska oraz wsparcie rozwoju elektromobilności w regionie.

II. Budowa instalacji VAM do utylizacji oraz gospodarczego wykorzystania metanu z powietrza wentylacyjnego

Cel szczegółowy VII: Złagodzenie społeczno-środowiskowych skutków działań likwidacyjnych

Sektor górnictwa węgla kamiennego w Polsce poddany był w latach 90-tych XX w. oraz na początku XXI w. głębokiej restrukturyzacji, która realizowana była w ramach kolejnych programów rządowych, oraz od 1998 r. w ramach kolejnych ustaw sektorowych. Elementem tych procesów były działania, które doprowadziły do radykalnej redukcji zdolności produkcyjnych i zmniejszenia zatrudnienia. Z uwagi na szczególnie charakter oraz długotrwałość tych działań także obecne, jak i przyszłe, rozwiązania projektowane dla sektora górnictwa węgla kamiennego muszą uwzględniać kontynuację działań rozpoczętych i niezakończonych.

W 2015 r., ustawą z dnia 22 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego w latach 2008-2015 oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 142), wprowadzono nowe zadania wspierane ze środków budżetów państwa i Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Realizacja tych zadań oraz ich wsparcie ze środków budżetu państwa jest zgodne z Decyzją Rady UE z dnia 10 grudnia 2010 r. w sprawie pomocy państwa ułatwiającej zamykanie niekonkurencyjnych kopalń węgla kamiennego.

Z uwagi na fakt zachodzących w UE procesów transformacji energetycznej, które wynikają z celów redukcji emisji CO₂ do 2050 roku oraz tzw. „Europejskiego Zielonego Ładu”, koniecznym jest wdrożenie nowych instrumentów w obszarze pomocy publicznej dla jednostek produkcyjnych spółek górnictwa węgla kamiennego i wyrażenie zgody przez KE na planowane przez stronę rządową mechanizmy wsparcia publicznego w ramach Nowego Systemu Wsparcia (pomoc na koszty nadzwyczajne i dopłaty do redukcji zdolności produkcyjnych). Celem wdrożenia ww. instrumentów będzie zapewnienie stabilności funkcjonowania sektora górnictwa węgla kamiennego, przy malejącym wydobyciu, do momentu jego zamknięcia przy uwzględnieniu kwestii społecznych oraz bezpieczeństwa energetycznego Polski.

W oparciu o postanowienia podpisanej w dniu 28 maja 2021 r. Umowy Społecznej Władze Polskie wystąpiły do KE z wnioskiem petryfikacyjnym o ocenę zaproponowanej pomocy publicznej dla jednostek produkcyjnych spółek górnictwa węgla kamiennego oraz wybranych procesów transformacji województwa śląskiego. Następnym etapem będzie formalna notyfikacja i pozyskanie pozytywnej decyzji KE.

Gwarancja stabilnej realizacji zadań ustawowych z zakresu likwidacji jednostek produkcyjnych, transparentny przepływ środków budżetowych na zadania ustawowe, racjonalizacja kosztów prowadzonych działań

1) Oczekiwane efekty

Oczekiwany efektem jest zagwarantowanie stabilnej realizacji zadań związanych z fizyczną likwidacją jednostek produkcyjnych przez jednostki, którym zadanie

te zostały powierzone. Ważnym efektem jest transparentność przepływu oraz wykorzystania środków budżetowych przy zachowaniu wysokich standardów i dbałości o ciągłą racjonalizację kosztów realizowanych procesów.

2) Wskaźniki

Wskaźnik	Definicja
Finansowanie zadań ustawowych ze środków budżetowych	Wielkość środków pochodzących z budżetu państwa ogółem oraz w podziale na poszczególne tytuły zadań

3) Obszary koncentracji działań

(1) Zadania realizowane w odniesieniu do kopalń zlikwidowanych przed 1 stycznia 2007 r.

Działania:

- Działania wykonywane po zakończeniu całkowitej likwidacji kopalń oraz zadań związanych z zabezpieczeniem kopalń sąsiednich przed zagrożeniem wodnym, gazowym oraz pożarowym w trakcie i po zakończeniu likwidacji kopalń;
- Naprawianie szkód górniczych wywołanych ruchem zlikwidowanego zakładu górniczego, w tym szkód powstałych w wyniku reaktywacji starych zrobów;
- Wypłata roszeń pracowniczych, w tym rent wyrównawczych przysługujących od kopalń całkowicie zlikwidowanych;
- Wypłata przez ZUS ekwiwalentów pieniężnych z tytułu prawa do bezpłatnego węgla przysługującego emerytom i rencistom z kopalń całkowicie likwidowanych.

(2) Zadania wprowadzone ustawą z dnia 22 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego

Działania:

- Realizacja zadań wykonywanych w trakcie likwidacji kopalń;
- Obsługa zadań w zakresie przyznawania świadczeń oraz realizacji wypłat:
 - urlopów górniczych,
 - urlopów dla pracowników zakładu przeróbki mechanicznej węgla,
 - jednorazowych odpraw pieniężnych.

(3) Zadania przewidziane w Nowym Systemie Wsparcia – w oparciu o odpowiednie zmiany ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego

Działania:

- Korzystanie przez spółki-beneficjentów Nowego Systemu Wsparcia w trakcie stopniowego wygaszania działalności produkcyjnej kopalń z dopłat do redukcji zdolności produkcyjnej kopalń,
- Po zaprzestaniu produkcji - korzystanie przez spółki-beneficjentów Nowego Systemu Wsparcia ze wsparcia na pokrycie kosztów likwidacji kopalń

6. Monitorowanie i ewaluacja Programu

Organem odpowiedzialnym za realizację programu jest Minister Aktywów Państwowych. W celu prowadzenia oceny realizacji procesów zmian w sektorze górnictwa węgla kamiennego oraz w poszczególnych przedsiębiorstwach górniczych, a także wypracowania i rekomendowania niezbędnych działań wspomagających te procesy zarządzeniem Ministra Energii z dnia 6 kwietnia 2018 r. powołany został Komitet Sterujący ds. górnictwa przy Ministrze Energii. W związku z przekształceniem Ministerstwa Energii w Ministerstwo Aktywów Państwowych wydane zostanie zarządzenia ww. zakresie. Do zadań Komitetu Sterującego należeć będzie, m.in.:

1. ocena postępu realizacji Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce;
2. zapewnienie precyzyjnego i jednoznacznego sformułowania mierników i wskaźników realizacji celów określonych Programem dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce oraz częstotliwości ich pomiaru dla poszczególnych spółek węglowych;
3. zapewnienie zgodności Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce z dokumentami, do których program się odwołuje (np. strategie spółek), a także określenie odpowiedzialnych za weryfikację tej zgodności;
4. wskazywanie zagrożeń dla realizacji procesów restrukturyzacji sektora górnictwa węglowego oraz poszczególnych spółek węglowych;
5. przedłożenie Ministrowi propozycji działań kierunkowych oraz rekomendacji, mających na celu wsparcie Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce oraz jego korektę w zależności od uwarunkowań zewnętrznych i w sytuacji wystąpienia zagrożeń.

W skład Komitetu Sterującego wejdą przedstawiciele organów rządowych, eksperci z dziedziny górnictwa i energetyki, a także przedstawiciele strony społecznej reprezentujący Zespół Trójstronny ds. Bezpieczeństwa Socjalnego Górników.

Monitoring realizacji Programu prowadzi Minister Aktywów Państwowych wykorzystując dane pozyskane od Agencji Rozwoju Przemysłu S.A., zgodnie z art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego. Agencja, przygotowuje informacje niezbędne w procesie monitorowania programu, pozyskane w oparciu o wcześniej zawarte

z poszczególnymi przedsiębiorstwami górniczymi umowy – oświadczenia o zachowaniu poufności pozyskanych informacji poufnych, w zgodności z art. 17 ust. 8 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 596/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie nadużyć na rynku. Uwzględniając tę procedurę poszczególne przedsiębiorstwa górnicze prześlą w pierwszej kolejności dane dotyczące wielkości techniczno-ekonomiczno-finansowych oraz inwestycyjne niezbędne do wyliczenia i zbilansowania na poziomie sektora w perspektywie do 2030 r. wskaźników bazowych i docelowych ujętych w poszczególnych celach Programu.

W terminie do 3 miesięcy od dnia przyjęcia korekty Programu przez Radę Ministrów, przygotowane zostaną projekcje techniczno-ekonomiczne na lata 2022 – 2025 z uwzględnieniem perspektywy do 2030 r., w oparciu o wielkości wynikające ze strategicznych dokumentów przedsiębiorstw górniczych.

Komitet Sterujący przygotowuje wystandaryzowany zestaw narzędzi informacyjnych w postaci wskaźników i mierników wraz z niezbędnymi do ich kontroli danymi pierwotnymi wraz z ich definicjami, pozwalającymi na dokonanie przez Komitet Sterujący oceny prawidłowości przebiegu działań restrukturyzacyjnych w skali sektora oraz w skali poszczególnych spółek węglowych. Wystandaryzowane wzorce systemu monitorowania przekazane zostaną do stosowania przez przedsiębiorstwa górnicze, które zobowiązane są do przekazywania wymaganych informacji, przy zachowaniu poufności danych, zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami. Do zachowania poufności danych zobowiązani zostaną w drodze indywidualnych umów z ocenianymi spółkami członkowie Komitetu Sterującego.

W celu społecznego nadzoru nad realizacją Programu, strony w ramach Zespołu ds. Bezpieczeństwa Socjalnego Górników analizują realizację „Programu” i przekazują Ministrowi Aktywów Państwowych propozycje korekt.

W ramach poszczególnych przedsiębiorstw górniczych powstaną Pomocnicze Komitety Sterujące wspierające działania Komitetu Sterującego do spraw górnictwa przy Ministrze Aktywów Państwowych, a także monitorujące realizację Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce.

Minister Aktywów Państwowych raz w roku w terminie do końca lipca przedstawi Radzie Ministrów informację o realizacji Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce za rok poprzedni wraz z ewentualnymi propozycjami korekt.

7. Podstawy prawne i źródła finansowania najważniejszych zadań w 2022 r. i latach kolejnych

Podstawa prawna

Program jest zgodny z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2017 r. poz. 1376, 1475) w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt 2 tej ustawy oraz z ustawą o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego.

Program zakłada finansowanie ze środków publicznych zarówno:

- działań likwidacyjnych aktualnie prowadzonych przez SRK na podstawie programu pomocowego zaakceptowanego przez Komisję Europejską; jednocześnie Polska dokonała zgłoszenia aktualizacyjnego obowiązującego obecnie programu pomocowego dla sektora górnictwa węgla kamiennego, w tym jego wydłużenia do 2027 r.,
- finansowanie objęte Nowym Systemem Wsparcia i działań z nim powiązanych. Nowy System Wsparcia i działania powiązane podlegają notyfikacji Komisji Europejskiej. Aktualnie dokonana została prenotyfikacja i trwają rozmowy i negocjacje z KE dotyczące zasad i warunków udzielania pomocy publicznej, które ostatecznie znajdą odzwierciedlenie we właściwej decyzji/decyzjach KE. Podstawą krajową dla wdrożenia Nowego Systemu Wsparcia będzie ustawa o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego w drodze nowelizacji ustawy oraz odpowiednie akty wykonawcze do tej ustawy.

Zakłada się, że zadania objęte Programem będą finansowane z dostępnych środków publicznych, w tym budżetowych. Tam gdzie to możliwe, wykorzystywane będą środki z

programów współfinansowanych ze środków UE, środki Krajowego Planu Odbudowy czy z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji ("FST").

Zgodnie z dotychczasowymi ustaleniami, Polska będzie największym beneficjentem FST w UE i ma otrzymać środki w wysokości 3,5 mld euro. Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1056 z 24 czerwca 2021 r. ustanawiającym Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (Dz. Urz. UE z 2021, L 231/1) („Rozporządzenie FST”), jest on:

- ukierunkowany na działania określone w regulacjach, w tym inwestycje w działania badawcze i innowacyjne, w energię odnawialną, cyfryzację, gospodarkę o obiegu zamkniętym, rewitalizację i dekontaminację terenów zdegradowanych – z uwzględnieniem zasady „zanieczyszczający płaci” (art. 8),
- programowany dla kategorii regionów, w których znajdują się obszary najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami gospodarczymi i społecznymi transformacji, na podstawie terytorialnych planów sprawiedliwej transformacji („TPST”); TPST obejmują obszary odpowiadające regionom na poziomie NUTS 3 albo części tych terytoriów - w Polsce podregiony te rozumie się jako powiaty, części powiatów lub grupy powiatów.

Warunkiem skorzystania ze środków FST jest stworzenie TPST, na podstawie załączników do Rozporządzenia FST. Obszary węglowe w Polsce, kwalifikujące się do utworzenia takich planów, a tym samym skorzystania ze środków mechanizmu, to m.in. Śląsk i Dolny Śląsk.

W chwili obecnej zakres geograficzny, przedmiotowy i system wdrażania FST jest przedmiotem negocjacji z przedstawicielami KE, a ostatecznie przyjęte rozwiązania są uzależnione od uzyskania akceptacji KE w tym zakresie.

Jednakże zarówno cel i przedmiot wsparcia, jak i potencjalni beneficjenci FST nie będą tożsame z tożsame z Nowym Systemem Wsparcia. Obydwa systemy będą wzajemnie się uzupełniały, pozostając względem siebie komplementarnymi.

8. Opracowanie przepisów prawnych w zakresie funkcjonowaniu sektora górnictwa węgla kamiennego

Konsekwencją przyjęcia przez Radę Ministrów „Programu dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce” będzie przygotowanie przepisów prawnych, które uregulują docelowy model funkcjonowania sektora górnictwa węgla kamiennego tj. określą m.in.:

- 1) zasady restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw górniczych;
- 2) zasady redukcji zdolności produkcyjnych przedsiębiorstw górniczych;
- 3) zasady fizycznej likwidacji kopalń oraz naprawiania szkód górniczych wywołanych ruchem zakładu górniczego;
- 4) zasady restrukturyzacji zatrudnienia w kopalniach likwidowanych, w tym świadczenia osłonowe;
- 5) koszty roszczeń pracowniczych;
- 6) działania związane z zachowaniem dziedzictwa historycznego, technicznego i kulturowego w związku z likwidacją górnictwa węgla kamiennego;
- 7) szczególne uprawnienia gmin górniczych;
- 8) monitoring funkcjonowania sektora górnictwa węgla kamiennego;
- 9) źródła finansowania zadań określonych w ustawie wraz z limitem wydatków.

Zawarte w przepisach prawnych regulacje będą musiały uzyskać zgodę Komisji Europejskiej.

9. Umieszczenie programu wśród innych dokumentów strategicznych

„Agenda na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030” została przyjęta we wrześniu 2015 r. na 70. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych. Wskazuje ona siedemnaście **Celów Zrównoważonego Rozwoju** do osiągnięcia których społeczność międzynarodowa powinna dążyć. Celami tymi są między innymi:

- 1) zapewnienie dostępu do stabilnych, zrównoważonych i nowoczesnych źródeł energii po przystępnej cenie,
- 2) promowanie stabilnego, zrównoważonego modelu wzrostu gospodarczego, efektywnego zatrudnienia i godnej pracy dla wszystkich,
- 3) wypracowanie zrównoważonych modeli produkcji,
- 4) zmniejszenie nierówności rozwojowych pomiędzy państwami.

Cele i działania przewidziane w „Programie funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego w Polsce” obejmujące lata 2016-2030 nawiązujące do ww. celów ukierunkowane są przede wszystkim na uzyskanie płynności spółek górniczych oraz ich funkcjonowanie przy zwiększających się wymogach ochrony środowiska.

„Europa 2020”. Cel główny i cele szczegółowe „Programu funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego w Polsce” wpisują się w cele unijnej strategii wzrostu społeczno-gospodarczego do 2020 roku „Europa 2020”, a także zintegrowanych wytycznych na rzecz wzrostu gospodarczego, tj. głównie w zakresie:

- 1) efektywności energetycznej,
- 2) działań sprzyjających wzrostowi gospodarczemu,
- 3) usuwania barier dla zrównoważonego wzrostu gospodarczego,
- 4) efektywnego wykorzystanie zasobów na rzecz większego bezpieczeństwa energetycznego i dbania o środowisko,
- 5) zmniejszenia obciążeń administracyjnych i poprawienia jakości przepisów w zakresie działalności gospodarczej.

Program dla górnictwa węgla kamiennego zawiera niezbędne działania w nieodległej, jak i dalszej przyszłości ukierunkowane przede wszystkim na zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego kraju.

W „Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko z perspektywą do 2020 r.” z 2014 r. przyjęto, że z punktu widzenia interesów państwa, gospodarka zasobami energetycznymi powinna zostać ujęta w wieloletnim planie prowadzenia długookresowej polityki zasobów kopalni. Stwierdza się również, że wydobywanie węgla kamiennego powinno być utrzymane na poziomie zapewniającym zapotrzebowanie krajowe. Ponadto przyjęto podjęcie działań odnośnie możliwości pro-środowiskowych pozyskiwania energii z węgla (np. zgazowanie węgla). Istotnym elementem jest również zwiększenie stopnia zagospodarowania metanu w kopalniach, w tym uwalnianego przy eksploatacji węgla.

W przedstawionym powyżej zakresie „Programu funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego w Polsce” oraz ww. Strategia są spójne.

W programie „Śląsk 2.0” określono szereg działań w zakresie górnictwa węgla: kamiennego, w tym między innymi:

- 1) przyjęcia pakietu rozwiązań dla górnictwa węgla kamiennego,

- 2) rewitalizacji terenów zdegradowanych,
- 3) wsparcie dużych firm, w tym przedsiębiorstw węglowych,
- 4) uruchomienie zgazowywania węgla.

Powyższe kierunki działań są również zgodne z „Programem funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego w Polsce”.

W 2016 r. przyjęto „**Strategię na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju**”, która przewidywała opracowanie dokumentu programowego dla sektora górnictwa węgla kamiennego. Dokumentem tym jest niniejszy „Program dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce”. W związku z następującymi zmianami charakter Programu uległ przemodelowaniu.

Niniejszy Program konweniuje z „**Porozumieniem na rzecz zintegrowanej polityki rozwoju województwa śląskiego**”, zawartym we wrześniu 2016 r. w ramach Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego w Katowicach, szczególnie w zakresie takich zagadnień, jak m.in.

- 1) rewitalizacja i rekultywacja terenów przemysłowych i pogórnicznych, w ramach których winna nastąpić koordynacja planowanych i następnie wdrażanych działań oraz współzarządzanie realizowanymi programami,
- 2) odwadnianie oraz, szerzej, działania górnictwa na rzecz minimalizacji oddziaływania przedsiębiorstw górniczych na środowisko.

Program dla górnictwa węgla kamiennego jest zgodny z Programem opracowywanym przez Zespół Trójstronny ds. Energetyki, Programem opracowywanym przez Zespół Trójstronny ds. Węgla Brunatnego i innymi programami dotyczącymi sektora paliwowo-energetycznego.

Program jest zgodny z założeniami **Polityki Energetycznej Polski do 2040 r.** (PEP2040). PEP2040 stanowi jasną wizję strategii Polski w zakresie transformacji energetycznej, tworząc oś dla programowania środków unijnych związanych z sektorem energii jak i realizacji potrzeb gospodarczych wynikających z osłabienia gospodarki pandemią COVID-19.